

RUPULJVIIÄKE

Urho 3.2.2004

Prologi

Olen vuosia sitten alkanut haaveilla sellaisesta ajatuksesta, että kannattaisi laittaa eräitä tapauksia elämänvarrelta paperille, tapahtumia, joita on sattunut ja tapahtunut tähänastisen elämän aikana.

Siihen sisältyy sentään niinkin merkittäviä historiallisia asioita kuin talvi- ja jatkosota, evakkoon lähtö, evakko aika, uuden asuinsijan etsiminen ja uuden ja oman kodin perustaminen sekä oman perheen perustaminen ja kasvaminen.

Siihen sisältyy totuttautuminen uusiin oloihin ja tapoihin, uusien ennestään aivan outojen ja vieraitten ihmisten parissa.

Siihen sisältyy oman sisarusparven kohtaloita, serkkujen sekä laajemminkin suvun tapahtumia, muistelmia entisistä sekä uusista naapureista ja tavallista arkista tapahtumaa sekä osin pientä osallistumista yhteisten asioiden hoitoon, jopa politiikkaankin.

Luulen kuitenkin, että kaikkein voimakkaimpana ajatuksena kuultaa kaiken aikaa kaipuu lapsuuden ja nuoruuden Karjalaan, se ei ole himmennyt, vaikka olisi muuten miten hyvin mennyt – en tosin ole koskaan yrittänytkään unohtaa noita nuoruudenkuvia, päinvastoin tuntuu kuin ajan kehä olisi ne kullannut kauniimmiksi ja kirkkaammiksi kuin mitä ne todellisuudessa ovat olleetkaan. Näin tietysti onkin, mutta eläköön impressionismi.

En varmasti olisi saanut aloitetuksi tätä koko tekelettä, ellei ystäväni, rehtori Hannu Saarinen olisi saanut iskostettua päähäni, että olisi tärkeää

panna kaikki nuo asiat paperille, olla realisti ja muistaa, että me kaikki kerran kuitenkin kuolemme, ja silloin on muistamiset muistettu, tapahtumat ovat jääneet ikuisesti unohduksen yöhön, eivät edes omat lapseni ja jo nyt olemassa olevat lastenlapseni tiedä, että elämä on joskus ollut toisenlaista, miten aivan lähihistoriantapahtumat ovat vaikuttaneet oman suvun asioihin ja miten ne ovat vaikuttaneet toimenpiteisiin, jotka ovat johtaneet meidät tähän päivään ja näihin oloihin, joissa nyt elämme ja olemme.

Näin nyt sitten muistelen, otan ehkä hiukan kantaakin joihinkin asioihin, nostakoot sitten jälkipolvet hattua tai hävetkööt. Koska olen pieni ja pahan näköinen sekä ruma ja ruttuinen, niin panen tälle tekeleelle nimeksi RUPULJVILÄKE.

LEHTORINNE

Talvi 1925 oli jo maaliskuun puolessavälissä, tarkemmin sanoen, oli maaliskuun 15:n aamuhämärä, paremminkin aamuyö, kun Sulo Holopainen souti Lahdenpohjan kauppalasta kohti Sorolansaarta, suunta otettiin Toiseenlahteen, kotivalkamaan. Soutumatkaa kertyi nelisen kilometriä. Soutajalla pyrki olemaan pieni kiirekkin. Eikä veneen perässä istuva kätilö varmaankaan milläänlailla pyrkinyt jarruttelemaan soutajaa. Hänellä oli menoja vielä muuannekin, ei tämä hänelle ollut ainoa tapahtuma, mutta soutajalle oli, oli syntymässä - esikoinen -. Otto Holopainen oli rannassa hevosella vastassa. Siihen aikaan oli ”karvaoppele” yleisin ajoneuvo, eikä niillä teillä muulla ajoneuvolla olisi mitään tehnytkään. Kura roiski ruunan kavioista kun ajettiin Toisenlahden pellon halki, Kohon nurmen poikki, pitkin Röhmölän nurmen laitaa Lehtorinteen talon pihaan.

Talon peräkamarissa tarvittiin kätilön apua, siellä teki Sulo Holopaisen ja puolisonsa Selman, omaa sukua Haapalaisen, esikoinen tuloaan tähän matoiseen maailmaan. Auringon ohittaessa puolipäivän piirin, oli perheen esikoinen jo valmiina kapaloissa ja katseli tietysti ihmeissään, että mikäs se tämä näkymä oikein on, äsken oli aivan pimeää ja yksinäistä ja nyt on tällainen vilske ja vilinä ympärillä.

Tämä perheelisäys ei jäänyt miksikään ainutkertaiseksi tapahtumaksi tässä perheessä, meitä syntyi perheeseen tämän jälkeen vielä lisää kahdeksan lasta.

Kaikkien muitten lasten syntyessä oli luonto kuitenkin näyttänyt normaalit tapansa ja kasvonsa, talvi oli kunnan talvi, ja kesä oikea kesä, vain minun syntyessäni ei talvi ollut oikea talvi.

Normaalitalvena ajettiin maaliskuussa hevosella jätää myöten ja paksussa lumihangessa, nyt ei lumesta ollut tietoaakaan, saati järven jäästä, mitä nyt joskus oli hiukan räntää satanut, ja sekin kohta pois sulanut. Siitä epätavallisesta talvestako lie johtunut sitten sekin että minustakaan ei sitten tullut sellaista oikeaa miehistä miestä, ainakaan noin päällepäin, vaikka nimeksi pantiinkin Urho, vaan jäin tällaiseksi räpäleeksi, rupuljviiläkkeeksi.

Tuusniemen Tiheensaarella asui ja eleli Holopaisen perhekunta, viljellen, paikkakunnan mittapuun mukaan, melko vaurasta taloa. Mutta kun tässäkin perheessä oli monta poikaa, lähti Otto - niminen poika hakemaan leipäänsä muualta, ei kuitenkaan päässyt sen kauemmaksi kuin naapurikylään, Tuusniemen Juurikkamäkeen, ja kun ei kummempaa hommaa ollut, meni rengiksi Korpelaan, Pelkoselle. Täällä asui Tuusniemen Susiniemellä syntynyt, Olli Pelkosen tytär Eeva ja hänen kanssaan Otto Holopainen meni naimisiin, ja he siirtyivät ennen pitkää sitten omaan talouteen, hommaten itselleen Tuusniemen Jäätsalosta Kaunisniemi - nimisen maatilan. Heille syntyi Tuusniemellä ollessa kaksi lasta, Sulo ja Anna.

Kävi kuitenkin niin että he eivät kerinneet olla montakaan vuotta Kauniilla niemellä, kun tulipalo tuhosi kaiken irtaimen omaisuuden sekä kaikki rakennukset, ja kun ei minkäänlaisia vakuutuksia ollut ja tilakin oli pieni, katsoivat se parhaaksi lähteä pois, ja muuttivat Jaakkimaan, siellä jo olevien Eevan serkkujen ja veljen turviin. Eevan serkuilla oli

Jaakkimassa omistuksessaan Annalan kartano sahoineen, myllyineen ja tiilitehtaineen. Täältä sai Eeva ja Otto Holopainen työmaan ja toimeentulon. Lisäksi tällä oli eräällä Eevan, eli kutsun häntä mummoksi, koska hän oli isoäitini, serkulla maatila, Toivoniemi. Talon isäntä itse, Juho Pelkonen, oli opettaja, ensin Kotkassa ja sittemmin Jaakkimassa. Häntä kutsuttiin yleisesti opettaja Pelkoseksi. Sitten oli vielä Kaihoniemi - niminen tila, jossa oli kesäasuttava huvila ja tämän omisti kanssa eräs mummon serkku, Narvan kirkkoherra Pelkonen, tilalla oli tosin kaksikin muuta asuinrakennusta, mutta niissä asui vuokralaisia.

Vielä on mainittava Koppila, tämäkin oli maatila, tämän omistivat opettajapariskunta Miettiset, hekin mummon serkkuja, tai rouva Miettinen oli mummon serkku, Pelkosia hänkin. Tämä Koppila tulee näyttelemään tässä tarinassa suurta osaa, siksi mainittakoon tämä erikseen ja nämä edellä mainitut, niin Annala, Toivoranta, kuin Kaihoniemikin ovat kyllä juonessa mukana aivan loppuun asti, ainakin asukkaitten osalta.

Näin oli Otto ja Eeva Holopaisen tulevaisuus turvattu, kun oli sukua suuresti ympärillä. Otto oli Pelkosten palveluksessa, milloin Annalassa, milloin Kaihoniemessä ja väliin Toivorannassakin, enimmäkseen herrojen kytimiehenä, asuen aluksi Marttilanrinteellä. Marttilanrinne tunnettiin myöhemmin nimellä - Kohonmäki -.

Kun Otolle alkoi perhettä kasvaa, täytyi ruveta elintilan laajentamiseen, ja näin hän sitten osti Jooseppi Luukkoselta Sorolan kylän Sorolan saaresta Röhmölään nurmen ympäriltä 16 ha. käsittävän maatilaa, joka lohkomisen yhteydessä sai nimen Lehtorinne. Tänne Otto, kutsun häntä tästä lähtien ukoksi, raivasi ja rakensi perheensä kanssa ansiotöitten lomassa mukavan asuinpaikan.

Perhettä heille kertyi isäni lisäksi jo mainittu Anna, sitten Martti, Vappu, Erkki, Toini ja Janne. Lisäksi Martin Jälkeen syntyi tytär, Elsa, mutta hän on kuollut jo aivan lapsena. Nämä tässä mainitut ja heidän perheensä tulevat vielä monesti esille näillä riveillä. Hehän elivät silloisen suurperheen tyyliin kotona vanhempiansa kanssa naimisiinmenoonsa asti. Nuorin setäni Janne oli viisivuotias minun syntyessäni.

Näin on taustat selvitetty, ja nyt sitten alamme asua Lehtorinnettä niinkuin se minun muistissani on muistikuvina säilynyt.

Ensimmäiset muistikuvat Lehtorinteeltä liittyvät pellonraivaukseen, muistan kuinka suuret nuotiot paloivat raivaukselle ja kuinka niihin kannettiin tulen ruoaksi kantoja ja muuta risua ja hakkuujätettä, muistan erään sillan joka rakennettiin viemäriin yli ja kuinka minua pelotti mennä sen yli vaikka näin kuinka siitä ajoivat hevosella kuormien kanssa. Oli niin hirvittävän korkean tuntuinen olo seistä sillalla ja katsella veden menoa viemäripohjalla, sillan alla.

Muistan kun naapurin mies, Tapanaisen Alpo, kävi hakemassa meiltä koiranpennun, itkin kun se vietiin pois, sen kanssa olisi ollut niin mukava leikkiä, en osannut ottaa huomioon että niitä kyllä jäi vielä sitäkin tarvetta varten, kai se oli jo jonkunlaista ahneutta sekin, tosin tiedostamatonta.

Muistan kun kävin ensikerran kylässä, yksin. Olin taaperrellut noin 300.m päässä olevaan naapuriimme, Niemiseen. Talon vanhempi väki oli hämeestä, Padasjoelta kotoisin ja puhuivat hidasta hämeen murretta, vanha emäntä, Niemisen mummo, kuten häntä kutsuttiin, sanoi vieraan huomattessaan, hyvin harvakseen että - v i e r a s k ä y i s t u m a a n , m ä ä a n n a n t o s t k y r s ä n k o u r a a n .

Tämä kyrsä oli vastapaistettu, pieni pullan kokoinen ohraleipä. En muista Anna-tädin asumista Lehtorinteellä, koska minua ei vielä ollut, mutta muistan hänen kerran käyneen siellä miehensä, Heikki Roinisen kanssa. Hän oli naimisissa Kurenrannalla, naapurikylässä, aivan Lahdenpohjan kauppalan välittömässä läheisyydessä, jopa niin lähellä että raja kunnan ja kauppalan välillä kulki siten että navetta oli kunnan alueella ja muut rakennukset kauppalan puolella. Heikki-setä, näin häntä kutsuimme, oli Annalan Saha Oy:n palveluksessa koko ikänsä, piiripäällikkönä. Heidän vanhin lapsensa, Kirsti, oli muutamia kuukausia minua vanhempi. Kait tästä samanikäisyydestä johtui että meistä tuli elinikäiset ystävät, väheksymättä toisten serkkujen ystävyttä, on minun kuitenkin sanottava että ”Kippo” on ennen muita, niin mainioita kuin muutkin serkkuni ovatkin. Roinisille syntyi Kirstin lisäksi Kerttu, Paavo sekä Eeva-Kaarina, Kippo, Kepa, Patu ja Kati.

En muista sitäkään kun Martti-setä vihittiin, mutta muistan kun heillä Ainon kanssa oli heidän Irja tyttänsä, hän kuoli kurkkumätään puolitoistavuotiaana, heidän suureksi surukseen. Muita lapsia heillä ei ollut.

Olin kolme ja puoli vuotta vanha kun muutimme Lehtorinteeltä pois, ei siis ihme jos muistikuvani ovatkin tältä ajalta hiukan katkonaisia ja hataria. Muistan kuitenkin tuosta muutosta sen että vedin kuorma-autoa perässäni ja kuorma-auton lavalla oli puuhevonen, ja että Martti-sedän vaimo, Aino-täti, koetti aina silloin tällöin hoputtaa minua pois jaloista.

Muuttomatka ei ollut ylettömän pitkä, noin kilometri, Aino-tädillä oli sylissä senkertainen nuorin siskoni, Sirkka.

Reino-veli oli äidin mukana, he toivat Toinin ja Jannen kanssa lehmiä.

Vanhempani olivat ostaneet tilan, Koppilan, ja sinne olimme nyt matkalla. Koska siellä oli suurehko asuinrakennus, kuten muutkin rakennukset, muutti sinne koko talon väki, ja näin tämä suurperhe jatkoi entistä asumistyyliä.

Kappale kaunista Tuusniemen Tiheensaaren rantamaisemaa.

Otto Holopaisen synnyin- ja kotitalan mailta

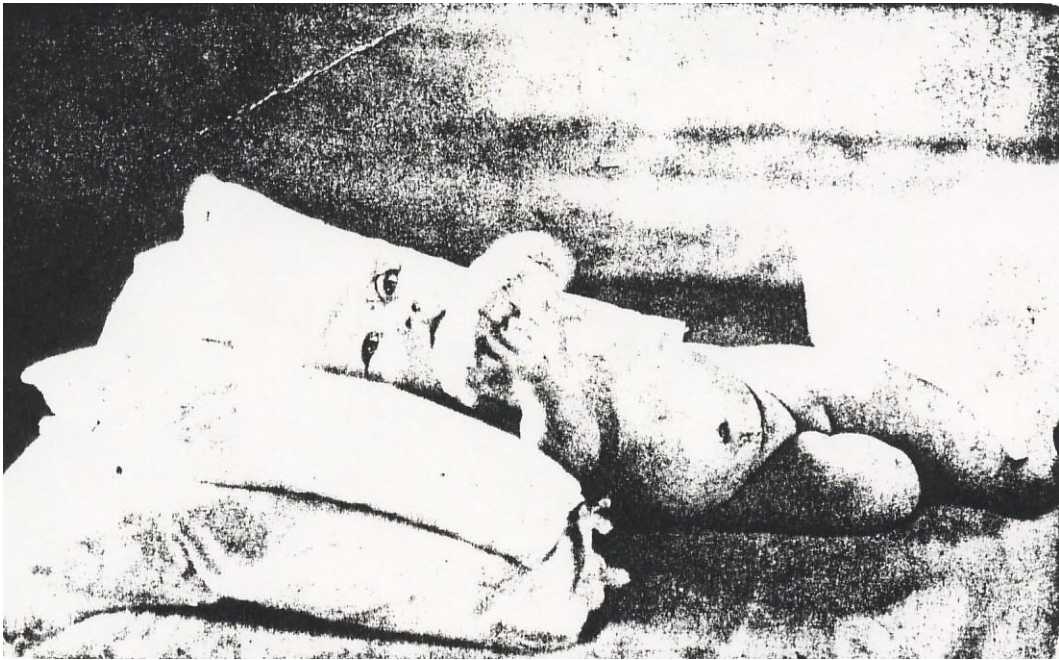
Edessä istumassa vasemmalta: Vappu mummon (Eevan) sylissä, Anna ,
Marti, ukko (Otto Holopainen).

Takana: mummon sisaret Aura ja Anni, joka tunnettiin ”kersanttina”,
sekä Sulo, isäni.

Aino ja Martti Holopainen häpäivänä

Kirsti Roininen neiti alastomana ihmisten edessä
kaiken kansan töllisteltävänä.

Koppila

Tuntuu kuin ilmatkin olisivat ennen vanhaan olleet paremmat kuin sitten aikaihmisenä ollessa. Ainakin useimmat muistikuvat kertovat näin, kaikki hauskat tapahtumat ovat muistini mukaan tapahtuneet aurinkoisella, lämpimällä, kirkkaalla, päivänpaisteisella säällä tai sitten talven hohtavilla hangilla. Olihan tietysti sitten kun vähän vartuttiin ja jouduttiin jo ottamaan osaa työtouhuihin, huonojakin ilmoja, mutta jostakin syystä nuo paremmat ilmat ja hauskemmat tapahtumat ovat muistoissa etutilalla.

Joka tapauksessa se päivä kun tulimme Koppilaan, oli taatusti seesteinen elokuun päivä vuonna -28. ja näkymät sen mukaiset.

Vaikka Lehtorinnekin oli sievällä paikalla, mukavasti viettävällä rinteellä ja sielläkin oli pieni puutarha marjapensaineen, omenapuineen sekä kukkaistutuksineen ei se vetänyt vertoja näille näkymille. Vaikka Koppila ja Lehtorinne olivatkin samassa saarella, ei Lehtorinteen ikkunoihin näkynyt järvi, ei sielläkään ranta kaukana ollut, ehkä kilometrin päässä, mutta se ei kuitenkaan näkynyt.

Täällä Koppilassa se sen sijaan näkyi aina, se näkyi ikkunoista, se näkyi pihamaalta, se näkyi pelloille, se näkyi metsissä samoillessa, mäkien rinteille noustessa. Se oli osa Koppilaa, se tuli olemaan osa elämää, sillä lähtipä mihin tahansa edemmäs, kouluun, kauppaan, kauppalaan, oli aina lähdeittävä järvelle, sen kanssa oli tultava tutuksi, ja tultiinkin. Sitä opittiin jopa rakastamaan ja kaipaamaan, ja samalla sitä opittiin kunnioittamaan.

Näkymien aiheuttaman ensihuuman mentyä ohi, alettiin kaipailla

lehmien tuojia ja Reino – poikaa, olisi jo pitänyt aikaa näkyä tein päästä, mutta ei, ei näkynyt, ja niin piti lähteä vastaan, ja siellähän ne puolimatassa Turtiaisen Taavetin kaivon luona seisoivat niin karja kuin karjan tuojatkin, kaikessa rauhassa, - tai – rauha nyt on tietysti verrattain suhteellinen käsite, saanee siihen pientä napinaa ja vastaanpanoa kuulua, näin kait ajatteli Reino – poika. Eikö liene päivä ollut muuten hänen parhaitaan, vai eikö se ollut muuttopäiväksi muuten sopiva. joka tapauksessa matkanteko katkesi tähän kerta kaikkiaan, ei senttiäkään mihinkään päin. Vai liekö ollut niin että Reino, tulevana erittäin kätevänä timpurina, halusi tutustua Turtiaisen vinttikaivon rakennelmiin. No, kun lisävoimat saapuivat paikalle ja joukot oli uudelleen järjestetty, alkoi operaatio edistyä - voimat kun ei kuvia palvele - ja niin pääsi keskeytynyt matkanteko jatkumaan.

Eihän se kuva Koppilasta, jonka nyt yritän antaa, ole sen Koppilan tulopäivän kuva, vaan se on tietysti muovautunut niinä muutamina ”vapaina” vuosina jotka saimme viettää leikkien ja laukaten, vapaina kirmaten kuin varsat, ennen kouluun menoa. Se kuva on muotoutunut monilla marjareissuilla, ahoilla mansikoita poimiessa, sienireissuilla mukana ollessa, onki- ja uintireissuilla, suotumatkoilla isän tai ukon kanssa ollessa, yöllisillä onkimatkoilla Aino-tädin mukana, Martti-sedän veneen veistoa seuraten, tai muita arjen askareita toimittaen, kuten Toini-tädin ja Janne-sedän mukana paimenessa ollessa.

Näin jäivät jo pienestä pitäen eri peltolohkojen nimet, mäet, notkelmat, luonnonojat, ja muut maastokohdat mieleen nimineen. Ei yksin Koppilan, vaan koko kylän kartta syöpyi mieleen niin että se on vielä tänäpäivänä, neljän vuosikymmenen kuluttua, tutumpi kuin nämä

nykymaisemat, täällä uusilla asuinsijoilla.

Ensinnäkin itse asuinrakennus Koppilassa oli meille lapsille Lehtorinteen jälkeen ja sen rinnalla jotain juhlavaa. Lehtorinteellä oli vain kolmehuoneinen asuinrakennus ja tarvittavat ulkorakennukset, täällä sen sijaan oli huoneita seitsemän. Kun tultiin ulkoa pääoven kautta sisällä, tultiin ensin verannalle, tämä veranta oli avoseinäinen, vain alaosa oli metrin korkeudelta lautaseinää, yläosaa seinistä peitti erilaiset kukat ja köynnökset, verannalta johti korkeat kaksipuoliset, yläosaltaan lasia olevat ovet tampuuriin, tampusuurista lähti sitten ovia siten että vasemmalla oleva ovi vei pieneen, hyvin kauniiseen kamariin, oikealle lähti ensin portaat yläkertaan, sitten ovi yläkerran portaitten alta keittiöön suoraan edessä oleva ovi johti saliin. Tämäkin saliin johtava ovi oli korkea kaksipuolinen, mutta kokonaan puinen. Salista meni taas ovi keittiön vieressä olevaan kamariin ja sieltä ovi keittiöön. Yläkerrassa oli kolme huonetta ja niin sanottu ”avovintti”.

Keittiöön kuljettiin myös porstuan kautta. Porstuasta oli käynti, paitsi keittiöön, myös ruokahuoneeseen eli ”sulaniin”, keittiöstä vei vielä ovi toiseen ”sulaniin”. Siellä säilytettiin maidot, voit, piimät ja muut sen tapaiset. Näitten ruokahuoneitten alla oli jääkellari.

Ulkorakennuksia oli niin sanottu ”vanhapuoli”, sauna, aitta, lammasnavetta, jossa samassa halkoliiteri ja käymälä, ja sitten navettarakennus joka käsitti sekä talli että rehusuojan, navetan lisäksi. Koppilan vanhalla puolella asui vuokralaisena monet vuodet Juho Hyppönen perheensä kanssa, hänen pois muutettuaan purettiin koko vanhapuoli pois.

Varsinaisen asuinrakennuksen ja vanhanpuolen välistä lähti tie rantaan.

Rannasta nousevien peltojen ja talon väliin, tien oikealle puolelle jäi suuria ruusupensaita, syreeni, tammi, koiranheisipuu, useita suuria lehmuksia, koivuja ja vaahteroita kasvava puistikko, sekä ”vaapukkamaa”. Vasemmalla puolella rantatietä oli valtavan suuri haapa ja vaahtera, puutarha omena- ja kirsikkapuineen, marjapensaineen, suuri sembramänty sekä kasvimaata. Kirsikkapuut jouduttiin sittemmin hävittämään, niitten tukittua rantatien. Saunan ja asuinrakennuksen välistä kylälle menevä tie meni suurten kuusten ja tien toisella puolella olevien suurten vaahterain välistä, oksien muodostaman holviston alta, ulos pihapiiristä,

Tavallisen ”ei kynäilijän” on vaikea, suorastaan mahdoton, kuvailla sitä Koppilan, Sorolan ja koko Jaakkimankin rantakylän luonnonkauneutta, sitä kukkien ja kasvien paljoutta, sitä rehevyyttä, järvimaisemia saarineen ja salmineen, niemineen ja lahtineen, kaisla- ja kalliorantoineen, aina vaihtelevine maisemineen. Tietysti sitten vuosien varrella ja jo meidänkin veljesten, niin minun kuin Reino - ja Pertti – veljienkin, jo kouluaikana ja aina karjalasta lähtöön asti töihin osaaottaen saimme maistaa jo arjen harmauttakin, mutta siitä huolimatta tuo kuva karjalasta on säilynyt kirkkaana ja kauniina. Ehkä korkeintaan vuosien ”usva” on antanut ”Kuvalle Karjalasta” impressionismille ominaisen ”värikylläisen unenomaisuuden”, siksi tuolla prologissa maininta

- eläköön impressionismi -.

Taisin olla jo ensimmäisen alaluokan jo käynyt, kun äiti huomasi eräänä kauniina kesäamuna että nyt on sopiva hetki lähteä kirkkoon,

suunnitelmaan kuului ottaa meidät, minut ja Reino mukaan, ajatus oli varmasti hyvä kaikin puolin, ja tarkoitus johdattaa veljet hyveen polulle jo heti nuorella iällä, kieltämättä oikea, ei siinä mitään – mutta – me veljet, nuoresta iästä huolimatta, olimme tietenkin jo siinä määrin pahan vallassa että suunnitelma ei oikein tahtonut saada hyväksyntää taholtamme. Meillä oli kokonaan muut metkut ja muut suunnitelmat, oli tiedossa että Aleksin pojat ja ”kolmenasteen pakkasen”, Pakkasen Erkki, ainakin tulisivat ongelle kokopäiväksi, ja katsoimme että meidän olisi välttämättä oltava silloin mukana, tiedä vaikka veisivät muuten kaikki kalat järvestä ja me jäisimme ihan ilman, katsoimme kait että Laatokankin kalavarasto on sentään rajallinen, joten päätimme aivan vakaasti panna hanttiin kirkkoon menon suhteen. Äiti oli kuitenkin jo edennyt omissa suunnitelmissaan niin pitkälle että odotti meitä märkä pyyheliina kourassa ja huuteli että – nyt pojat tänne, mie pyyhkäsen vähä enimpää savija naamasta tuolla hantuukilla ja siitä ei ku lähetää, alkakaa juosta rantaa. Meitä kun ei alkuunkaan haluttanut koko homma niin jäi lähtemättä juoksuun. No, äiti kun huomasi että ne pojat meinaa ruveta jutturoimaan, niin tempasi toisen toiseen käteen ja toisen toiseen käteen ja silloin meitä vietiin, rupesi vähän vaikuttamaan että tämä taitaa olla vientiä jos ei tässä mekin aleta tositoimiin ja niinpä, kun ei muukaan auttanut, kova huuto päälle ja samalla yritettiin selittää että kun ei se tänäpäivänä kävisi meille koko kirkkoon meno, eikä ole oikein suuria halujakaan, että eiköön siirretä koko homma toistaiseksi – – –, ei siirretä, sanoi äiti. nyt mennään kirkkoon, oli haluja tai ei, ja veti vaan perässään. Sirkka sisko juoksi jäljessä huutaen minkä kurkusta lähti että – ota äiti miutkii kirkkoo, mintä mie en saa millokaa lähtii mihikää, pojat vaa

ain, ja juoksi paljain jaloin, repaleinen hame hulmuten perässä. Me Reinon kanssa koetimme vielä selvittää että – tilannehan rauhoittuisi aivan normaaliksi kun otatte Sirkan mukaan koska hän haluaa ja me jotka emme halua, jäisimme omiin hommiimme, huuto loppuisi ja kaikki olisivat tyytyväisiä ja sunnuntaiaamun rauha ei häiriintyisi tämän enempää – mutta ei, mentävä oli. Meidän täytyi vaan todeta Raution Jaskan variksen lailla että – mun täytyy.

Raution Jaska ja varis olivat jo ennestään tutut keskenään, ja kun Jaska teki jäähän avannon. laittoi mateen koukkuun syöttikalan avannon reunalle, naru koukusta avantoon, kivi painoksi, ja jäi itse rannalle kiven taakse odottamaan. Varis nälissään ei voinut vastustaa kiusausta vaan söi syötin, koukku tarttui kurkkuun, ja kun kivi painoi päätä kohti avantoa, huomasi varis että kuka oli jutun järjestänyt ja rääkäisi että – krautiirraahkana, samalla nokka painui veteen, varis nosti vielä nokkaansa, sanoen, en tok – mutta kun kivi painoi uudelleen nokan alas, eikä varis enää jaksanut panna vastaan. niin täytyi variksen vain huoaten antaa periksi, sanoi vain että - mun täytyy – .

Sirkka jäi huutamaan rannalle, ”niverä-Kaisa” toisessa ja oma pieni tyyny toisessa kainalossa, ja me Reinon kanssa huusimme veneessä. Niverä-Kaisa oli tuommoinen ”klapin” mittainen käsivarren paksuinen visakoivun pätkä, joka jostakin syystä oli monimuotoisilla muodoillaan ihastuttanut jo edellisen polven tyttölapsset, sama ihastus jatkui tässäkin polvessa, se sopi erittäin hyvin nukeksi, se kesti kolhut ja kuritukset ja oli kuuliainen kaikille.

Kyllä me pojatkin olimme huomioineet tämän leikkikalun ”monimuotoisuuden”, jos tarvitsimme leikeissämme hevosta, puu-

sellaista, ajoi ”niverä-Kaisa” oikein hyvin, jos taas tämä puuhevonen tarvitsi peräänsä jyrän eli ”peltopölkyn”, kävi ”Kaisa” taas täydestä. Eikä sen eri käyttötarkoituksiin sopivat muodot olleet jääneet huomioonottamatta aikuisiltakaan, syksyllä puolukka-aikana se oli hyvin haluttu kapine puolukkasurvosta tehdessä, eikä se pannut tätäkään käyttöä ollenkaan pahakseen, päinvastoin, se näytti saavan joka syksy pinnalleen uuden entistä terveemmän punavärin.

Äidin soutaessa ukonsaaren selän yli kohti Ristinkorvan laivalaituria, auringon kimaltaessa järven pintaan ja Venus-laivan jo Järssynsalmesta näkyessä, alkoi meilläkin Reinon kanssa vähitellen mielen myrsky tyyntyä. Paremminkin uteliaisuus alkoi jo vaivata, päästiinhän matkustamaan oikealla matkustajalaivalla.

Tietysti siinä oli ihmettelemistä pitkin matkaa, ensin ajettiin Sorolan salmen läpi ja pysähdyttiin vielä Annalan sahan laiturissa, ennen kuin päästiin jatkamaan Sinaturin selän yli, Kaihoniemen ja Toivorannan ohi, sitten Sinaturin salmeen ja ohi Laatokan Puun telakan. Sittenpä tultiinkin jo kauppalan rantaan, satamaan.

Tältä kirkkoreissulta ei vielä oikein paljon jäänyt muuta mieleen, oli tietysti liian paljon ihmeitä nähtävänä, mutta muistan suuren satamalaiturin, kauppojen suuret, tavaraa täynnä olevat näyteikkunat, linja-auto aseman ja tietysti autot. Leveät puitten reunustamat kadut olivat tietysti ihmettelyn kohteena kanssa, olivathan ne aivan toista kuin Sorolan saaren kinttupolut ja kärrytiet. Mutta itse kirkon muistan, jo ulkopuolelta se oli jotain niin mahtavaa että oikein hirvitti, punaisesta tiilestä rakennettu, valtavan korkea, korkealla tornilla varustettu rakennus, mahtaako tuonne uskaltaa mennä sisälle ollenkaan. Eiköhän sentään, näkyyhän tuonne menevän ihmisiä aivan sankkana joukkona, ja sinnehän tuo näky työntyvän äitikin muitten mukana, äitiä ei saa jättää

silmistä, tiedä mihin tästä vielä joutuu jos äidistä eksyy, vaikka taitaa se kyllä huolehtia ettei päästä pois hänen näkyvistään, muuten vain antaa poikain tässä vähän katsella ympärilleen.

Meinasipa jäähä ”silimät selälleen” kun päästiin sisälle kirkkoon.

Vaikka Koppilan Sali oli iso mielestämme, oli tämä aivan jotain muuta, tuntui että ei tämmöistä olekaan, valtavan paljon penkkejä, katossa roikkui suuret kattokruunut. oli suuri taulu seinällä ja sen kahtapuolta kynttilöitä palamassa, ja jotka heijastivat niin ihmeellisesti valoaan taulun maalauksiin. Mutta mikä ihme se nyt alkoi kuulua, aivan kuin opettajan harmoni koululla aamurukouksen aikana, ei – ei tämä ole tavallinen harmoni, - ja kun ei näy soittajaakaan missään – eikä koko vekotinta, mikä sitten lieneekään. oikein piti pyörittää päätään ja koettaa katsella tarkemmin, jos sen soittajan sattuisi näkemään, - ja sen soittokoneen – mutta ei se vaan satu silmään vaikka kuinka kurkistelisi, olkoon.

Se soitto oli kuitenkin niin mahtavaa ja komeaa että se otti aivan kokonaan mukaansa. – ensin hiljaa alkaen, vähitellen voimistuen ja voimistuen, ja mitä ihmeellisempiä ääniä tulvimalla tulvien, - oikein tahtoi henkeä salvata, taisipa pitää pyyhkiä puseron hihalla vähän silmäkulmaa, tietysti äidiltä ja velipojalta salaa, eihän se nyt sentään mies saa heltyä kyyneliin, ja vielä musiikista, - niin – tämän täytyy nyt olla sitä musiikkia, ei kotona ”ramahvoonista” tällaista kuulu, se paremminkin tahtoo naurattaa, vaikka onhan sekin mukavaa kuunnella. Nyt rupesivat kaikki, koko kirkkokansa, laulamaan, ei, - kyllä nyt taitaa jo kuitenkin hajota koko laitos, ei tällaista äänen paljoutta kestä enää seinätkään, saati ikkunat, - kotona kun joskus Toini-täti tai Martti-setä alkavat laulaa niin mummo sanoo heti että – olkee ulisemta, ikkunattihih

hajovaa -. Ihme ja kumma, kyllä se eheäksi kirkko- ikkunatkin jäi, vaikka kummalta tuntui.

Olihan ja tapahtuihan siellä kirkossa paljon muutakin, mutta se kaikki muu jäi vähän tuon urkujen kuulemisen varjoon. Papista emme nähneet vilaustakaan, kuulimme vain puhuvan, suuremmat olivat aina edessä, yrittäpä kurkistella mihin päin tahansa. Edessä oleva korkea penkin selkämys oli ainoa näkymä joka varsinaisen jumalanpalveluksen aikana oli edessämme, seisoinme tai istuimme.

äiti kai halusi vähän pehmentää tuossa kirkkoon lähdössä tapahtunutta voiman näyttöään, koskapa kirkosta ulos tultuamme sanoi että – ”käyvvään poijjat männessä laivoo outellessa kioskillä, suatta limonaatipullot ja puakkelssit”, no meillähän kirkastui silmät kerralla, tämä kun kerrotaan toisille penskoille niin nehän on revetä nahkoistaan. Vaan sitten kioskillahan meille selvisi että ostihan se äiti toki toisillekin, kotiin viemisiksi, samallaiset annokset. Tuokaan vahingon ilo ei ollut sen pitempiaikainen.

Kuitenkin kaikitenkin, tuo kirkkoreissu on jäänyt iäksi mieleen, kun vielä mennessä jo maltoimme paremmin seurata laivankannelle näkyviä maisemia ja muita nähtävyyksiä.

Tuohon oikealle jäi juuri Laatokan Puun telakka, miten ihmeenlailla ne on saaneetkin vedettyä noinkin suuren laivan kuin ”Kiviniemen” tuonne ylös maalle -, no, eihän mikään oo niin viisas ku ihmine -.

Sitäkään emme sen kauempaa ehtineet ihmetellä, kun jo tuli

Toivorannan kaislikot ja veneranta näkyviin ja kohta pilkotti koko talo tuolta tuuheitten puitten takaa, heti ”Sinatyörin” salmesta päästyä. Täältä se aina opettaja Pelkonen kävi Koppilassa kylässä, talvella hevosella ajaen ja kesällä soudellen.

Tuohon vasemmalle, salmen toiselle puolen jäi Papinsaari. Siellä asui Bäckmannin Jussi ja Selma, sekä Taskisen Eemeli, Annalan ”Sirkkalaivan” kapteeni.

Sitten olikin jo oikeanpuoleisella rannalla ihailemista. Siellä oli kaunis Kaihoniemi, täältä kävivät hyvin usein Koppilassa kyläilemässä Kaihoniemen neidit, Laina ja Esteri, sekä Miettiset, Lyyti-täti ja Aino-täti niin kuin me heitä nimitimme.

Kaihoniemi oli mielestämme, eikä vain meidän mielestä, maailman kaunein paikka. Istutuksineen ja puistoineen, kauniine rakennuksineen se oli kaikkien ohikulkijoitten ihailun kohteena. Erityisesti antoi paikalle kauniin ja juhlanan tunnun aivan niemen nenässä oleva pitkä lipputanko usein hulmuavine suomenlippuineen, sekä rannassa oleva suuri purjevene, se oli maisteri Eino Miettisen, intohimoisen purjehtijan. No sitten tultiinkin jo Annalan sahan laituriin, tässä oli aina nähtävää niin paljon että siitä kaikesta ei muutamalla käyntikerralla pikkupoikain silmä erottanut kuin suuren tukkisuman ja lautatarhan, tietysti itse sahan rakennukset kuuluivat mukaan näihin havaintoihin. Ja näkyihän ne vähän kauempaa mäeltä itse kartanonkin rakennukset pellon yli.

Kaljusen sekatarakauppa vastapäätä sahan laituria mantereen puoleisella rannalla kuului melkein sahan kanssa samaan kompleksiin, välillä oli vain parikymmentä metriä leveä salmi, ruopattu laivaväylä. sitten alkoikin varsinainen Sorolan salmi sen kahtapuolta oli komeat, loivasti salmeen viettävät pellot. Suurin osa kylän pelloista oli tämän salmen varrella ja sen jatkona olevan Ukonsaaren selän rannoilla. Ristinkorvan laituri oli mantereen puolella salmensuussa ja siitä tultiinkin jo kotirannan – Nurkanrannan – laituriin. Tosin tämä Nurkanrannan laituri rakennettiin vasta hiukan ennen sotia, tämän

kirkkoreissun laivamatka päättyi Ristinkorvalle, johon jätimme veneen jo tulomatkalla ja nyt sitten menimme sillä soutaen kotirantaan.

Ukko ja mummo puhuivat niin kotona kuin kylässäkin aina ja poikkeuksetta vain savon murretta, he eivät yksinkertaisesti muuta osanneet puhua. ja kyllä se kuului isänkin puheesta sen verran Tuusniemeläinen puhetapa että vieraskin saattoi aivan hyvin olettaa kuuluvan ”oikeitten immeisten rottuun”, Kun äitikin vielä puhui pohjoiskarjalan murretta, hän oli syntynyt Pielisjärvellä, niin nämä seikat varmaan vaikuttivat sen että me nuoremmatkaan emme oppineet aivan puhdasta Jaakkiman murretta puhumaan koskaan, kyllä sieltä kaikkein pahimmat ”viäntämiset ja kiäntämiset” kielestä karsiutuivat, tai oikeammin, ne eivät koskaan meidän puhekieleemme pesiytyneetkään. Meidän kotoinen puhekielemme oli kait jonkunlaista sekamurretta, ei sekakieltä, vaan sekamurretta.

Niin äiti oli syntynyt Pielisjärvellä, pienen mökin vanhimpana tyttärenä, lisäksi hänellä oli nuorempi sisar, sekä sisar- ja velipuoli. Äidin isä Lauri Haapalainen muutti Pielisjärveltä vaimonsa ja kahden tyttärensä kanssa Sortavalaan, jossa hänen vaimonsa sittemmin kuoli, oltuaan aikansa leskenä, meni hän uudelleen naimisiin, ja tästä avioliitosta syntyi kanssa kaksi lasta. Selman ja sisarensa Olgan sisar- ja velipuolet, Tilli ja Reino.

Sortavalasta äiti, aikuistuttuaan, meni Sortavalan maalaiskunnan puolella olevan Niemelän hovin palvelukseen, tuli sieltä Jaakkimaan, Annalan kartanoon sisäköksi ja sitten myöhemmin rouva Ruusu Pelkosen hoitajaksi.

Täältä hänet sitten löysi Sulo Holopainen ja otti omakseen, kuljettaen sitten, enemmän tai vähemmän laskevat ja nousevat, myötä- ja

vastamaat, häntä mukanaan. Ja kyllähän näitä mäkiä, vasta- sekä myötämaita heidänkin osakseen taipaleellaan tuli.

Martti-setä kävi Koppilasta käsin, jo naimisissa ollen, Jaakkiman kotiteollisuuskoulun, ja he muuttivat sitten Karkkuun. Karkussa Annalan Pelkosilla oli sahalaitos, Karkun Saha Oy. ja sinne Martti-setä meni sahan asentajaksi, josta hän vuosia myöhemmin muutti sitten Lappeenrantaan ja sieltä Parikkalaan, Karjalan Metsätuotteelle, joka oli Annalan Pelkosten saha ja puutalotehdas, Martti-setä palveli näin koko ikänsä yhtä ja samaa työnantajaa.

Vappu-täti kävi Reitkallin puutarhakoulun ja siellä ollessa tutustui Haminassa RUK:ssa, kouluttajana olleeseen Ylikersantti Pekka Silvennoiseen. Heidän mentyä naimisiin, ostivat he Terijoelta puutarhatilan jota Vappu hoiteli talvisodan syttymiseen asti, kunnes joutuivat evakkoon, kuten kaikki kannakselaiset. Pekka palveli edelleen, ja kunnialla, Suomen armeijaa. Armeijan palveluksessa hän oli eläkkeelle pääsyyn asti, yleten urallaan kapteeniksi. (todellisuudessa yliluutnantiksi)

Heille syntyi seitsemän lasta, Erkki, Esko, Lauri, Pentti, Liisa, Martti ja Jukka-Pekka. Lauri kuoli heidän ollessaan Ylämyllyllä, jäädessään auton alle, pyöräilymatkallaan.

Tästä Pekka-sedästä, näin häntä kutsuimme, kannattaa mainita että hän oli kaikkien, koko sukukunnan, ihailema ihminen, herrasmies ”kiireestä kantapähän”, ja ennen kaikkea – ihminen –.

Toini-täti meni naimisiin samasta Sorolan kylästä olevan Esko Julun kanssa. Eskon kotona olevien vanhempien ja Tauno-veljen kanssa he viljelivät ”Rymmäin” alla olevaa maatilaa, Eskon ollessa väliin vieraissakin töissä. Enimmäkseen kuitenkin Annalan Pelkosten palveluksessa. Heille syntyi kolme lasta, Pirjo, Arja ja Jouko.

Erkki ja Janne sedät asuivat edelleen yhteisessä taloudessa Koppilassa, josta käsin Lehtorinnettä viljeltiin yhteisviljelyksessä Koppilan kanssa. Vaikka isällä ja äidillä olikin paljon puuhaa, jäi helle silti sen verran omaakin aikaa että meitä lapsia syntyi jo mainitut yhdeksän kappaletta, minun jo mainittujen Reinon, Sirkan ja Pertin lisäksi Pirkko, Terttu, Ritva, Pirjo ja Margit.

Isä kulki Erkin kanssa Annalan sahalla ja Laatokan Puulla töissä, äidin hoitaessa isovanhempien ja Jannen mukana Koppilassa taloutta ja talon töitä.

Meistä lapsista vain minä ehdin käydä kansakoulun loppuun Sorolassa, tai jäihän se sen verran kesken että toinen jatkoluokka jäi käymättä kun talvisota syttyi, ja keskeytti hyvin alkaneen opintien.

Nuoremmat jatkoivat sitten koulunkäyntiään kuka missäkin ja kaikkein nuorimmat aloittivat vasta ollessamme jo muualla Suomessa. Heille kertyi näitä koulupaikkakuntia varsin monia, Rovaniemi, Närpiö, Parikkala sekä Tyrnävä. Lisäksi Pirkolle, hänestä tuli kansakoulun opettaja, Niinisalo, Heinola ja Savonlinna. Pertti kävi Ypäjän Hevoshoitokoulun sekä Maaseppäkoulun, Terttu Koivikon Karjanhoitokoulun Muhoksella, Ritva Ylitorniolla Kansanopiston ja Kotitalouskoulun, Pirjo Kempeleen Puutarhakoulun sekä Margit Kuopiossa Apuhoitajaopiston.

Itse kävin, niin kuin jo tuli kerrottua, Sorolan kansakoulua, ensin alakoulun opettajan Ellida Jääskeläisen enemmän tai vähemmän hellässä hoivassa, sitten yläkoulu ensimmäisen ja toisen luokan opettaja Sakari Niemisen, vain vähemmän hellässä, eikä ollenkaan hoivassa, vaan kurissa ja pelossa. Viimeiset luokat suoritin opettaja Väinö Verner Santalan mainiossa, silti kurinalaisessa johdossa.

Mieliaineitani koulussa olivat piirustus ja musiikki, en niissä sen kummemmin loistanut kuin muutkaan, mutta niistä minä kuitenkin pidin kaikkein eniten. Olihan historia ja maantiedekin mukavia ja kiinnostavia aineita, mutta musiikki ja piirustus olivat kuitenkin kaikkein eniten kiinnostavia.

Kerran alakoulussa piirustustunnilla opettaja antoi aiheeksi joulupukin, piti piirtää joulupukki ja jokainen sitten yritti parhaan taitonsa mukaan tehdä siitä sen näköisen kuin minkä kenenkin mielikuvitus tuntui myöten antavan. Minulle asia sattui sillä kertaa aivan nastaan, piirrokseni palkittiin ja hyväksi havaittiin, jopa niin että se ainoana sen aiheisena kiinnitettiin luokan seinälle ja sen annettiin olla siellä liukuvuoden loppuun asti, vieläpä kevätjuhlassa, lukuvuoden päättäjaisissäkin se sai olla seinällä, ja sekös teki terää.

Saarenpuoleiset koululaiset, ketkä eivät kulkeneet omalla veneellä koulussa, kulkivat jalan Ristinkorvalle. Siellä oli usein jonkun talon sitä varten tuotu vene jolla saivat koululaiset kulkea salmen yli, siinä sitten odotettiin kaikki yhteen kyytiin ennen kuin mentiin yli. Pois tullessa sama juttu, näin kaikki sujui suht' koht' mukavasti. Jonkun jäädessä laiskanläksyjä lukemaan, kävi opettaja tuomassa yli, tai sitten kierrettiin Annalan sahan luona olevan lossin, tai lautan, niinkuin sanottiin, tätä lossin kautta kulkemista harrastettiin kyllä muutenkin, koska siellä oli kylän kauppa. Oli aina silloin tällöin annettu asiaakin, ja joskus, jos oli saatu jostakin rahaa, oli omaakin asiaa, karamelliä, kynää, kumia tai jotakin muuta pikku asiaa. Olihan se mukavakin joskus sanoa kaverille että - mie määnkin kaupan kautta-.

Muistan kun kerran Aleksin Reinon eli Niemisen Reinon kanssa jäimme jotain ”vehtaamaan” salmen rannalle ja jouduimme ”kapteeni-Antin”,

merikapteeni Antti Teräväisen venelaiturille. Siinä laiturilla kävellessä minulle tuli kova pissahätä, niinpä tuli vähän tuhmat mieleen, sanoin Reinolle että sinä et pääse tuon laiturin ympäri kastelematta housujesi lahkeita – siihen aikaan pidettiin polvihousuja – vaikka vielä käärisitkin niitä. – ”Piäsempäs” – sanoi Reino, ja alkoi kääriä lahkeitaan ja eiköhän alkanutkin kahlata laiturin ympäri, minä vielä varmuudeksi vähän härnäsin että – sie oot kyl sevverra persjalkanen siekii, jot ethä sie kyl kastumatta piäse. Reino oli hyvin vahva ja vanterra, mutta todellakin lyhytjalkainen, persjalkane. Juuri kun Reino pääsi syvimpään paikkaan laiturin päähän, minä otin ”nappulan” esiin ja suhautin suihkun Reinon paidankauluksesta sisään. Luulin että kaveri on tarttunut sen verran kiinni pohjasaveen että ei heti pääse hyppäämään perään, mutta kyllä pääsi, ei ollut tarttunut saveen, tai sitten sitä lähti melkoinen kasa mukana ihan noin vain ja hetkessä, ei kerinnyt syntyä monenkaan metrin rako lähdössä, joten startti onnistui ensikerralla. Pidin itseäni melko varmana jaloistani ja ajattelin että ei se tuo ”persjalakane” tavoita, mutta kun oltiin matkan puolivälissä – noin puolikilometriä juostu – alkoi tuntua että se tuo kaveri taitaa olla kestävämpi ja saahan se peijakas minut kiinni, mutta kun ei alkanut tuntua kouraisua niskassa, niin oli aika vilkaista taakse ja huomasin että ei tässä hätää ole, yhtä lujille se ottaa kaverillakin. Kotiin asti kuitenkin oli juostava aivan yhtä soittoa.

Urheilusta sain kuitenkin jo tässä vaiheessa aivan tarpeeksi, ainakin mitä juoksulajeihin tulee. Koitos oli sen verran kova ja voimille ottava että ajattelin jonkun muun ammatin olevan helpomman tavan ja ammatin

toimeentuloturvan antajana. Ei sillä, aikaa ei tosin otettu, olisi luvannut ehkä hyvinkin ruusuista tulevaisuutta. Ei vaan ole jatkossa ”hotsittanut”. Ei sillä eikä sen vuoksi, on urheilussa mukaviakin puolia, kerran opettaja Santalan nuorimmat lapset, muutamia vuosia minua nuoremmat, Esa ja Vuokko; toivat isälle kansakoulun johtokunnan kokouskutsun meille kotiin ja jäivät vähäksi aikaa kanssamme ”pelinpitoon”. Meillä oli pihamaalle rakennettu jonkunlainen korkeushyppyteline, Reino ja Janne kait siinä kylän poikien kanssa aina silloin tällöin kokeili että kenen ”paijassa se kaulus kestää” eli kuka se on tällä alalla ”hiku” näillä main. Esa ja Vuokko hyppäsivät kanssa, satuin olemaan jotenkin sopivalla paikalla ”katsomossa”, ja kun Vuokko hyppäsi, näkyi sieltä alhaalta katsottuna niin jännät paikat hameen alta, lahkeen raosta, että minä päätin että kyllä se on katsomossa minun paikka urheilukilpailuissa aina. Toisin on kyllä käynyt niin että ei ole tullut oltua sen paremmin katsomossa kuin areenallakaan sen koommin. Ja – onhan tuohon siihenkin ”jännään” saanut tutustua muutenkin.

Koppila oli yleensä se paikka saarenpuolella kylää, jossa kaikkein eniten, Annalaa lukuun ottamatta, lapset ja nuoriso tapasivat toisiaan. Koppilan ranta, tai niin kuin sanottiin, nurkan ranta, oli monen talon valkama – veneranta – ja Koppilan rappujen editse kulki monen talon käyttämä tie, sekä tietysti siksi että meillä oli vähän kaiken ikäluokan kavereita, joten sinne monen mieli veti. Kun rannassa oli monen talon yhteiset pyykkivehkeet, toi se toisinaan rantaan sakkia että vaikka olisi markkinat pitänyt. Siihen aikaan ei ollut näitä nykymukavuuksia,

pyykkikoneita sun muita linkoja, joten kesäisin pestiin pyykit rannassa. Siellä oli suuri pyykkipata ja pyykkialtaat – lahantkat –. Pyykit kuivattiin hyvin usein puitten oksilla ja rantapensaitten päälle levittäen. Kun sitten rantaan rakennettiin vielä laivalaituri, toi sekin omalta osaltaan lisää liikettä ja liikennettä kyläkulmalle, laiva toi usein kauppalasta kaikenlaista tavaraa ja tarviketta sen kyläkulman taloille ja talouksille, apulannat, siemenet, tiilet ja muut tarvikkeet ja tykötarpeet. Olimme kerran Reinon ja Pertin kanssa rannassa ongella, istuimme suuren kiven takana katveessa, kun kuulumme että hevonen tulee kärryjen kanssa rantaan. jäimme kiven taakse piiloon kun huomasimme että tulija oli Levosen Jussi, – Parta-Matin Jussi, Saaren-Jussi, Pömpö-Jussi –, näillä kaikilla nimillä häntä kutsuttiin, – vaikka hän oli hyvinkin leikkisä mies, oli hän kuitenkin melkolaillla ”sähköinen” ja saattoi joskus innostua ja sanoa melkolaillla poikittainkin. Ja hyvä olikin että satuimme olemaan piilon puolella, sillä, kun Jussi peruutti ruunansa laiturin viereen, laittoi laivassa hänelle tulleet tiilet kärryyn ja käski hevosta lähtemään, sattui kärrynpyörä vesirajassa ollessaan kiveen, ja sattuiikin niin raikkaasti että kärryn akseli katkesi ja kuului kova rusaus, kuorman pudotessa maahan. Jussi otti hyvin rauhallisesti suitset vyyhdelle ja mitään puhumatta iskeä rojautti ne vieressään olevalle kivelle, riisui nahkakintaansa, eli rukkaset, ja jo vähän tempo parantaen iski ne kivelle suitsien päälle, sitten ja hiukan railakkaammin lakkinsa samalle kivelle, ja viimein itse tasajalkaa hypäten koko kampekan päälle ja samalla koko vihansa voimalla karjaisten että – P E R K E L E – . Meillä kiven takana olijoilla oli hymyt melko vähissä.

Aikoinaan asui naapurissa eräs ”hevosparissikka”, Summasen Kalle, Holopaisen ukkokin harrasti aina toisinaan hevoskauppaa, ja sattuipa taas kerran vaihtamaan Jaakkiman markkinoilta iltapimeällä hevosen, sievän tietysti, kuin ”rahan kuvan”. Kotimatalla ukko kuitenkin huomasi että tämä sattunutkaan aivan hänen – ja tuskin kotiväenkään – mieleinen, matkanteosta kun ei kerta kaikkiaan tullut sitä eikä tätä. Matka kauppalasta kun vei pari tuntia, vaikka ajoi juostenkin aina välillä, tuntui että neljän – viiden kilometrin olisi pitänyt taittua edes hiukan nopeammin. Hän ajoi suoraan, kotona käymättä, Summaselle ja sanoi että minkälaisen hevosen hän sai markkinoilta ja samalla kysyi että eikö sinulla olisi jonkunlaista vaihtaa, eihän tällä viitti mennä edes kotiin.

Kalle sanoi että onhan näitä, vaihdetaan pois, hänelle se kyllä käy tuokin, ”jos ei se vejä eikä mäne, ni tekkööhän se jotakin muuta työtä”. Hevonen oli kuitenkin tuiki tärkeä, jopa välttämätön, eihän maahommat oikein muuten tahtoneet sujua mitenkään. vaikka ne vähäisiä siihen aikaan, verrattuna nykyiseen olivatkin. Hevosia tarvittiin kaksikin, ja milloin ei itsellä ollut kahta hevosta, jouduttiin hevoshommia tekemään jonkun naapurin kanssa porukassa, yhteisesti, - oltiin ”väkivelkasilla”. Näin meilläkin, usein jouduttiin turvautumaan joko Kiiskin Einon tai Levosen Jussin kanssa porukoimaan. Kun vartuin jo siihen ikään että jouduin pelloille hevosmieheksi, oli meillä jo itsellä hevospari töihin, varsakin juoksenteli mukana haittoina, kuin myös hauskuutena. Nyt alkoi olla jo mukavaa työskennellä pelloilla, ei ollut aina toisen armoilla, joutaako hevonen vaiko ei, vaan sai lähteä milloin halusi mihin halusi,

miten suunnitelmat kulloinkin vaativat. Milloin oltiin töissä aivan siinä kotipellolla, tai sitten viereisellä ”Pyöreellä pellolla” vai Viim-aholla. mainitsen nämä peltolohkojen nimetkin, ovatpahan siten nekin tallessa. Näitä oli vielä Suonurmi, Suonurmen rinne, Iltainlahti, Kylmänkaivon pelto. Tämä Kylmänkaivon pelto oli saanut nimensä siitä kun pellon laidassa oli seinäyrkkä, järvenpinnasta mitaten kuutisenkymmentä metriä korkea Kylmänkaivonkukkula, vähäpuinen kallion huippu oli paimenessa ollessa mukava ”näkötorni”. Tämän vuoren juurella, suurten kivien suojassa oli oikein hyvä juomapaikka, kirkasvetinen lähde, se oli aina tuonne heinän tekoon asti vielä jäässä. Vain jään päällä oli sen verran sula, jääkylmää vettä, että siitä tuohilipin avulla sai janonsa sammutettua. Täällä säilyi heinäaikana eväs maito, voi tai piimäkannu. Iltainlahti, jossa pellot laskeutuivat loivasti rantaan, oli taas saanut nimensä siitä kun lahden suulla, järvellä, oli aina kesäisen auringon laskun aikaan palanut aarnivalkeat, näin vanha väki meille nuorille perimätietona kertoi.

Metsässäkin oli eri maastokohdilla omat nimensä. Koppilassa oli Laurinmäki, Ingonkontu, Pienhaka, Suonurmenmäki, Iltainlahden ojanne, Pitkäaho, Laukriutta ja jo mainittu Kylmänkaivonkukkula. Lehtorinteellä taas oli Kissanlinna, Kotimäki ja Palomäki metsiä, ja peltoja olivat Tuvanalus, Latokennäs, Lähteenrinne, Röhmölä, Hernemaanrinne, Aijaksiinaho, Navetantaus ja Peräpelto.

Mukava muistaa nuokin nimet muutenkin, mutta erityisesti siksi että ne kätkevät kaikki sisäänsä niin monen, monenlaisia muistoja ja tapahtumia lapsuuden kultaisilta ajoilta. – missä lasketeltiin mäkeä, missä liuttiin laskiaisna, mikä oli kuulu ja tunnustettu kauneudestaan, missä pelattiin palloa, kuten Ingonkonnussa, se oli koko kylän yhteinen pallonpeluu

paikka, jossakin oli yhteinen kiikku, kuten Kiikkumäellä, joku paikka taas oli mainio marjapaikka, joku ahonlaita saattoi olla sienestäjän suosiossa, joku ryteikkö ehkä riistamiehen mielimaita. Samoin kalamies sai kattilaansa jostain Likolahden laitamilta tai Ukonsaaren karin kainalosta paremmin kuin jostain selkäveden syvänteestä. Monen nuoren mielessä ehkä väikkyy muistona souhu sulhon kanssa jonkun kaislikon katveessa, tai hetki mielitetyn mukana jossain kallion kainalossa.

Nostalgiaa, sanovat ehkä jotkut nuoret ”kovikset” ja ehkä hieman ivailen, mutta onko se mitenkään tai milläänlailla pahaksi kenellekään, olla joskus hiukan herkkäkin, muistella menneitä tämän harmaan arjen ja kylmän maailman keskellä.

Useimpien kylän talojen toinen tulonlähde ja toimeentulon turvaaja, maatalouden rinnalla, oli kalastus. Niin myös Koppilassa, meillä se ehkä oli hiukan laajempaakin kuin monessa muussa kylän talossa, meillä oli kaksi suurehkoa nuottaa, toinen oli muikunpyyntiä varten, tiheämpi, ja toinen niin sanottua rantakalaa eli luukalaa varten, harvempi. Lisäksi oli verkkoja, rysiä, katiskoita, mertoja, pitkäsiimaa, uistimia ja muuta koukkua pienempimuotoista kalastusta varten eri aikoja ja eri tarpeita varten.

Koetan muistella ja kuvailla parhaan taitoni mukaan, - tai taitoahan se ei ole parhaimmillaankaan – näitä kalahommia silloisen nuoren aloittelevan kalamiehen muistin mukaan.

Jos asia otetaan tarkasti, niin ei voida sanoa että kalastus olisi alkanut jonain erityisenä ajankohtana, vuodenaikana, illalla tai aamulla, ei, vaan kyllä se oli aina käynnissä, jollain tavalla. Ammatti vaati niin paljon

erilaista vehjettä ja vempellettä että välineitten korjaus ja kehittäminen oli aina jossain määrin käynnissä, talvi-illat kuuluivat verkon paikkauksen ja verkonkudonnan merkeissä. Joku rakensi katiskaa, toinen ehkä tuskaili rysän kimpussa, joku selvitti sotkeentunutta selkä- eli pitkäsiimaa, ehkä jonkun vene vaati korjausta, jollakin taas saattoi moottori mutkitella. Mutta kun panemme nuo talviset remontit kuntoon ja aloitamme pyynnin heti kevättalven tai kevätrospuuton aikaan, ja käymme näin vuoden ympäri, niin ompahan jostain aloitettu.

Kertomani on tietenkin muistoja kotoväkeni ja osin omia kokemiani Koppilan ajoilta, mutta samaa rataa se meni muillakin Sorolassa. Keväällä ojien ja virtojen sulaessa, vesivirtojen syövyttäessä ja sulattaessa ojien ja purojen suihin sulaa jäistä vapaata alaa, laiteltiin näihin mateen koukkuja, ensin oli tietysti ollut merta tai katiska pyydystämässä syöttikalaa, ja kylläpä se melkein poikkeuksetta Ahti palkitsi pyytäjän, makoisa matikkasoppa kiehui Koppilan hellalla, äidin tai mummon toimesta, jo aamuruuaksi, koukkuja oli lähdetty kokemaan jo ”ennen ylösnousua”, meistä pojista aina joku oli ukon kaverina, joskus taas Janne oli meitä perään katsomassa. Tätä jatkui niin kauan kunnes rannat alkoivat sulaa siinä määrin että oli vaarallista mennä enää ilman venettä, saattoi käydä, ja monesti kävikin, niin että joku joukosta kasteli kampeensa. Olipa monesti ”siinä ja hilkulla” etteikö Ahti ottanut omakseen koko pientä pyytäjää, isommat osasivat varoa vahinkoa. Kyllähän meitä varoitettiin joka kerta kun lähdettiin, mutta ne varoitukset kaikuivat hyvin usein kuuroille korville, liian usein näin jälkeinpäin ajatellen.

Joka kevät – poikkeuksetta – ensimmäinen railo avautui kotijärven selälle Räihänkalliosta Ukonsaareen, tämä antoi mahdollisuuden verkkojen laskuun, ja tätä tilaisuutta ei kyllä jätetty koskaan hyväksi käyttämättä. Sulaa rantaa pitkin pääsi soutamaan railoon, ja tässä saattoi pari – kolme yönseutua kokeilla kalaonneaan verkoilla, kunnes jäät alkoivat liikkua, eikä verkkoja enää voitu railoon laskea.

Tämä veneellä vesille pääsy oli aina jännää, oikeastaan pientä juhlaa, vaikka se oli jokakeväinen tapahtuma, oli siinä aina ja joka kevät oma juhlava leimansa.

Veneet olimme tervanneet jo keväällä ahavien aikaan ukon kanssa, ja nyt oli sitten kokeiltava että pysyikö vesi veneen ulkopuolella, vai pitikö vielä mistä tilkitä, vai tuliko siitä se entinen kolmen hengen vene, jossa yksi äyskäröi vettä, toinen huuti apua ja kolmas koetti soutaa rantaan.

Komea särki- ja lahnasaalis oli varmaa, kun verkot railosta nostettiin.

Tämä oli varma ja poikkeuksetta jokakeväinen ja koettu kokemus. Tällä särkisaaliilla ei niin järin suurta merkitystä ollut, missään mielessä vaan se oli eräänlainen, varsinainen kalastuskauden avaus tapahtuma.

Sitten seurasi taas joku parin kolmen, ehkä muutamaa päivää pitempikin jakso, kunnes jäät olivat kokonaan lähteneet, ennen kuin taas päästiin vesille.

Nyt päästiinkin sitten ”selville vesille”, pääsimme Ukonsaaren selän yli soutaen laittamaan hauenkoukkuja Aittaniemen kaislikon laitaan, verkkoja Kouhkoruovikon ja Ukonsaaren ympärille, rysiä Hiiensalmen varrelle, sekä merrat Likolahden rannoille, kun vielä joitakin katiskoita laitettiin Risuapajan ja Käärmeniemen seutuville, niin olihan jo ihme jos ei kala ruvennut tulemaan kalamiehen kattilaan.

Ja kyllä sitä kalaa olikin ruokapöydässä, sitä keitettiin ja paistettiin, sitä

suolattiin ja savustettiin, paistettiin kukkoja ja kuivattiin, sitä oli tarjolla jos jollakin lailla laitettuna, ja joka päivä, joka aterialla. Ei ihme jos Roinisen serkut meiltä kyläreissulta kotiuduttuaan sanoivatkin kotonaan että – ei sitten tarvitse laittaa kalaruokaa, ainakaan vielä huomenna. Silvennoisen Pekka saikin, kesäloman ajan meillä oltuaan, kalaa sen vuoden kiintiön täyteen.

Me olimme tottuneet kalaan, eikä se meille ollut koskaan tuntunut liialta, se kalamäärä, jota ei voitu käyttää, oli liikaa, ja se vietiinkin Lahdenpohjaan, torille myytäväksi. Se olikin kesäisin lähestulkoon joka-aamuinen reissu, minäkin jo kerkesin olla monena kesänä torilla kalan myynnissä, Reino ja Sirkkakin kerkisivät käydä tätä makeutta maistamassa. Tämä homma vaati melkoisia taitoja jos mieli onnistua ja päästä kaloistaan. Kerran oli Vappu-täti kesälomalla ollessaan kaverina torilla, ja tuolloin minäkin oikein huomasin, että kuinka kalaa myydään, hän oli mestari tähän hommaan, kerta kaikkiaan. Olisiko asiaan vaikuttanut sekin seikka, että hän oli hyvin kaunispiirteinen nainen ja omasi hyvän ”supliikin”.

Jassoo poejaat, ottootempas tuosta nuita kampeita kaenalounne ja lähetään tuonne nuottakoalle, kattotav vähän jotta missee kunnossa se on nuotta, jos vaekka illan suussa käätäsiin kahtomassa jotta onko se kala liikkeellä ja kääköön se pyyvvykseen.

Tuohon tapaan saattoi ukko sanoa jonain päivän tuossa juhannuksen alla, ja tämä oli lähtölaukaus kesän nuottakalastukselle. Muikun pyynti alkoi vasta heinänteon aikaan, joten tässä välissä kokeiltiin sitten ”luukalan”

pyyntiä. Harva nuotta laitettiin kuntoon, ja jonain iltana lähdettiin sitten kokeilemaan, mitä Ahti antaa, vai antaako mitään, ja ainahan se jotain antoi, tuoretta kalaa kotiin, ja aina joku laatikko lahnoja ja säynäviä, ehkä joku haukikin mukana, torille. Mitäpä sitä muuta kalareissulta kuin kalaa, ukko tapasi sanoa naapureitten uteluihin, että mitä saitta – saimme sekakaloo, teyrtä ja matikkoo.

Tätä luukalan pyyntiä harrastettiin sitten muikun pyyntiin saakka ja tämä luukalan pyynti tapahtui näiltä ”sisävesiltä”. Rajalahti, Toinenlahti, Pienlahti, Keuhkoruovikko, Naatikka, Aittaniemi, Talvitiensuu, Akanlinnanalus ja Risuapaja sekä Hiekkaranta olivat yleensä ne paikat josta sai parhaiten tämän sortin saalista ja tähän aikaan kesästä.

Muikun pyyntiin lähdettiin heinänteon aikaan ja avomerelle, illalla pellolta tultua – tai nuottamiehet tulivat jo ennemmin pellolta – että ehtivät apajille, jos mahdollista, ensimmäiseksi. Systemi oli sellainen, että vetotuurit olivat siinä järjestyksessä, kuin vetomiehet ehtivät apajille, kenen veneen keula oli ensin apajalla, se sai ensimmäisen tuurin ja muut samassa järjestyksessä. Muikku liikkui suurissa parvissa ja yksissä paikoin, joten vuoroista oli kova kilpailu.

Illalla ennen auringon laskua vedettiin muutamia apajia, ja taas aamulla heti auringon noustua oli parin kolmen tunnin aikana mahdollisuus saada kalaa, päivän ajaksi muikku katosi apajilta.

Yön sydän tunteina paistettiin muikkuja ja vähän torkahdettiin, tai miehet muistelivat entisiä suuria kalasaaliitaan, olihan samoilla tulilla useita nuottakuntia, me poikaset jotka kuuntelimme useina kesinä näitä saalisjuttuja, panimme merkille, että ne saaliit tahtoivat vuosi vuodelta olla suuremmat ja suuremmat, kuitenkin kysymys oli aina samoista saaliista. Tähän aikaan kesästä muikku vedettiin ”pinnasta” ja saaliit

olivat suuremmat, syksyä kohti mennessä pyynti tapahtui pohjasta ja saaliit pienenevät.

Tämä pinnasta ja pohjasta pyynti tapahtui toki samalla nuotalla, vain painoja ja kohoja lisäämällä tai vähentämällä saatiin nuotta kulkemaan joko pinnalla tai pohjalla.

Myöhäsyksyllä otettiin sitten vielä pitkäsiima käyttöön, kyllähän pitkää siimaa käytettiin jo aikaisemminkin kuhan pyynnissä, mutta syksyllä se oli suuremmassa suosiossa, mateita ja aina joku ankeriaskin oli saaliina. Talvi meni kalastuksen kannalta hiljaisemmin, joskus vedettiin talvinuottaa ja tammi- helmikuussa sitten pidettiin mateille rysiä ja koukkuja.

Muikun pyyntiaika oli kuitenkin sitä kaikkein vilkkainta aikaa, sekä kalastuksen ja muittenkin töitten kannalta. Piti olla heinäpellolla, nuotalla sekä aina aamupäivällä oli jonkun oltava torilla kalanmyynnissä. Kala kuitenkin näytteli niin suurta osaa sekä ansiona että ruuanlisänä, että kiinnostus hommaa kohtaan pysyi koko Karjalassa olo ajan korkealla. Ja tämä että kalastuksesta näinkin pitkästi kerroin, johtuu kait osin siitäkin että – ken härjil ajaa, se härjist puhuu.

Koppilassa kävi jostakin syystä melko paljon vieraita, tähän olio kait osaltaan vaikuttamassa sekin että Roiniset asuivat niinkin lähellä, Kurennalla ja toisekseen, Kaihoniemellä olivat kesän aikana lomillaan Miettiset, Lyyli- ja Aino-tädit sekä Kaihoniemen neidit, Laina ja Ester Pelkonen.

Roiniset etenkin lapset, serkkumme, olivat hyvinkin tiiviissä kanssakäymisissä kanssamme. Jos heitä ei alkanut kuulua Koppilaan, täytyi meidän lähteä ottamaan selvää että mikä niitä tyttöjä ja Patea vaivaa kun ei muutamaan viikkoon ole kuulunut.

Eihän heitä tietysti mikään vaivannut, vaan heilläkin oli omat hommansa, auttaessaan äiti-Annia, oli lehmien vienti laitumelle Salolle aamulla, ja illalla taas haku, ja paljon paljon muuta. Kippo ja Kepa joutuivat olemaan välillä lapsenvahtina, Pate ja Kati kun olivat vielä sen verran nuoria että kaipasivat joskus peräänkatsojaa. Ja olihan meillä kumpaisillakin kouluhommat, eihän sitä nyt sentään aivan leikkimällä tätä elämää sivuuteta, ei toki.

Joskus saimme luvan mennä Roiniseen aivan ”yökuntiin”, näillä reissuilla kävimme tyttöjen kanssa lehmien vienti- ja hakureissuilla, uimassa Kapasen hiekkarannalla, joskus kauppalassa katselemassa ja jopa asioillakin. Yöt nukuimme kaikki, koko ”konkkaronkka”, serkkuset sekaisin pienessä, hyvin ”jännässä” aitassa. Siellä oli suuri lehmänkello katossa roikkumassa, rautalangalla. Kellosta lähti naru asuinrakennuksen puolelle eteiseen, sieltä Anni-täti, narusta nykimällä, herätteli aamulla ja piti olla melko lailla ”sikiuninen” ellei herännyt, kello piti melkoista mouketta, kun vain narun päässä pani tosissaan toimeksi.

Saikkosen pien-Heikki oli joskus mukana kun oltiin viemässä Roinisen lehmiä laitumelle, ja silloin näin miten miehen pitää osata sylkäistä, oikein kateeksi kävi, Heikki kun ”strautti” hampaittensa raosta niin sieltä

lensi suihku heti kauas, ja sattui siihen mihin sen oli tarkoitettu sattuvankin – ja varmasti juuri siihen.

Opettaja Nieminenkin kävi joskus tervehtimässä oppilaitaan, niin myös Koppilassa. Olimme Jannen kanssa yhden vuoden yhtäaikaan yläkoulussa, emmekä aina tietenkään olleet aivan Sakarin mieliksi, joten ei ollut ihme vaikka meitä vähin peloittikin jo etukäteen tämä kesäinen tapahtuma, sillä olimme aivan varmat että käyhän se meilläkin jonakin päivänä.

Ja koittihan se sitten sekin aamu, oli oikein kaunis ja helteinen kesäpäivä, arkipäivä, kun näimme että Sakari lähti soutamaan kohti Koppilan rantaa. Opettaja Sakari Nieminen, sanottiin aivan yleisesti vain ”Sakariksi”, o l i h y v i n SIISTI mies, esiintyi arkipäivänäkin kylällä käydessään puhdas valkoinen paita päällä, solmio kaulassa, kesällä vaalea olkihattu päässä, hyvin prässätty puku päällä, takki käsivarrella, matalat muodinmukaiset kengät jalassa, sateenvarjo tai koukkukeppi kädessä heiluen, kait vähin ilmasta riippuen.

Kun ukko huomasi että nyt on vierailu edessä, ei auta mikään, - hän ei pitänyt alkuunkaan Sakarista – aikoi hän hiukan piruilla, ja piruilikin, vaikka mummo yritteli estellä, että ouh hurjimata. Ukko pani ruunan aisoihin keikkalavojen eteen ja ajoi hevosen ”huusin” taakse, alkaen luoda ”kultaa” kärryihin, no sehän tuoksahtaa kesäkuumalla melkoisesti, ja kun huomasi että Sakari alkaa nousta pihaan, sotki vielä käsiäänkin vähän, jos ne nyt niin puhtaat lienevät olleet muutenkaan, sutaisi vielä hyvän tahran housuihinsakin, kiirehti sitten vierasta vastaan, muka käsiään housuntakamukseen pyyhkien, oikein iloista naamaa näyttäen ja käsi ojossa tervehtimään. Valitteli että kun sattui tällainen homma juuri kun opettaja sattui vierailemaan, minkäs näille talon töille – . Sitähän sanotaan että vieras kulkee ajallaan ja talo elää tavallaan.

Me Jannen kanssa olimme jo aikanaan lähteneet vähän niin kuin karkuteille, istuimme suuren männyn oksalla, satakunta metriä kauempana, ja katselimme sieltä miten tilanne kehittyy. Mummo näkyi ilmestyvän verannalle ja kuulimme kun mummo sanoi ukolle ihan tosissaan että – jos et ruoja suo nyt ihteessä pestyvä ja muutettua kampeitas, niin minä otan luuturievun ja silloin ruppee tulemaan puhasta – tulukeepa opettaja sisälle niin juuvvaan kahavit, turistien vielä mennessään, ukkoa tarkoittaen, moenen ruoja kun tuommosen tek vieraallen.

Mutta ukko ja me Jannen kanssa olimme hyvillään, me Jannen kanssa o i k e i n hyvillään, oli se Sakari meitä sen edestä röykyttänyt, etenkin Jannea, monet mustelmat olivat Jannella muistona näistä kurituksista, monta karttakeppiä oli katkennut näitä kolhuja saadessa. Pitihän meidänkin mennä tervehtimään opettajaa, eihän siinä mikään auttanut. Sakarilla oli tapana käyttää Jannesta nimitystä – Janne poikani -, niinpä hän nytkin kysyi, että mitä sitä Janne-pojalleni kuuluu.

Kun Kaihoniemeläisten vene alkoi kääntyä Ristinkorvalta, salmensuusta, kohti Koppilaa, alettiin me jo vähin aavistella, minkälainen operaatio tässä kohta pannaan käyntiin, me penskat tietinkin tuon touhun keskipisteenä. Toisaalta hiukan jännitti ja pikkuisen ujostuttikin, joutuihan tässä kaiken kansan keskellä kumartelemaan ja jos milläläilla pokkuroimaan, ja vastailemaan jos jonkinlaisiin joutavanpäiväisiin, kuten koulunkäyntiin ja muihin turhanaikaisiin juttuihin, ja mikä kaikkein hankalinta, mikä tosin tapahtui kaikkien vieraitten ollessa kysymyksessä, oli tuo ainainen putsaus ja pyyhkiminen, piti muka olla puhdas naamataulu ja puseron rintamuksestakin kun piti kaapia suurimmat soppatahrat pois, me kyllä koetimme sanoa, että turha mikä

turha, likkauttuuha ne kuiteki uuvvestaa, mutta ei auttant, sanovat vaa, et ku tulloo herrasväkkii kylläilemmää.

Kyllähän näissä ”herrasväen” vierailuissa oli hyvätkin puolensa, heiltä saimme aina karamellejä tuliaisina, niitä ei muuten aivan jokapäivä saatukaan, ei joka toisenakaan, ei toki.

Meistä olisi kuitenkin ollut paljon mukavampia vieraita Aleksin pojat ja Pakkasen Erkki, Kiiskin Jussin tytöt ja Tuunaisen Jussin tytöt, Virkkusen pojat ja Turtiaisen Kalevi ja Sanelma, - tosin nämä kaikki olivatkin jokapäiväisiä kävijöitä, onki- ja uimakavereina ja Ingonkonnussa palloa pelaamassa.

Annalan tytöt, ainakin Lea ja Kaija, kävivät joskus kartanona hevosia Kananurmelle viedessään Koppilassa. He ratsastivat Hyppösen Annin ja Roinisen tyttöjen kanssa vieden ratsain hevoset laitumelle pyhien ajaksi, ja olivat yleensä ”kevyehkösti” puettuja. Ukko ei oikein tuntunut pitävän tästä tämän sortin muodista, ja kerran kun tytöt tulivat kävellen laitumelta pois, ja kun tie kulki aivan Koppilan rapun edestä, pisti tuo pukeutuminen sen verran ukon silmään ettei malttanut olla sanomatta tytöille että, - helvetti jos että soa kunnolla peällennä niim minä kiellän teiltä koko kulun meijjän pihate -, tytöt vain nauroivat makeasti ja poikkesivat sisälle tarinoimaan, Lea ja Kaija erikoisen vilkkaina, saivat mummon joskus sanomaan että, nyt heitteeten jo höporehtämästä.

Kerran kävivät sitten ”itehherrat” Annalasta. Olivat lähteneet veljekset vierailulle, Lehtor-Lasse, Erkki-tohtor, Aarne-tohtor, sekä Väinö- ja Antti-herrat. Me lapset emme heidän kanssaan joutuneet sen kummemmin tekemisiin kuin että jouduimme tietysti taas läpikäymään

sen jo tutuksi tulleen pesuohjelman, ja sitten tietysti koko penskalauma jonossa ohi, kukin vuorollaan tervehtien.

Vuonna -38 vuokrasimme Kaihoniemen viljelysmaat, en muista moneksiko vuodeksi, mutta muistan kun olimme heinänteossa kesällä, ja silloin näin ensimmäisen ja myös ainoan kerran Yrjö Pelkosen, Lainan, Esterin ja Jaakon veljen. Yrjön poika, Rainer, oli liiterillä puita pilkkomassa ja kun ukko, jonka kanssa siellä olin istui ja tarinoi Yrjön kanssa pihakeinussa, olin minä katsomassa kuinka halonteko ”herraspojalta” käy, minulla oli sellainen käsitys ”herrasväen penikoista”, että ne vain auringossa makoilevat ja syövät jotain hyvää, ehkä jäätelöä näin kesällä. Kuitenkin täytyi ihailia kuinka kirves pysyi aivan oikeinpäin käsissä ja pölli halkesi kuin ainakin.

Myös mummon sisarukset kävivät Koppilassa vierailulla. Anna, Aura ja Liina-tädit sekä Lauri Pelkonen – Liimatta – niin kuin häntä myös kutsuttiin, en tiedä mistä hän oli moisen nimen saanut.

Annasta kerron hiukan enemmän jällempänä, joten jätän hänet nyt tässä yhteydessä tähän ja kerron näistä toisista mummon sisarista ja veljistä, he harvemmin olivat kanssamme yhteydessä, vain joskus vieraisilla.

Aura-täti sentään kävi melko usein kesälomillaan Koppilassa, hän oli Viipurissa erässä ravintolassa töissä, emäntänä. Hän oli hyvin herttainen ja hyväntahtoinen ihminen, me lapset pidimme hänestä hyvin paljon, hän oli useasti mukanamme marjamatkoilla.

Liina-täti oikeastaan Karoliina, käytimme hänestä lyhyempää Liina nimeä, oli Kanneljärven kansanopistolla opettajana koko työssäolo

aikansa. Hän oli hiljainen hyvin siisti ja hiukan meistä lapsista erillään pysyvä, oikeastaan liialla siisteydellä pilattu, kuten ukko tykkäsi sanoa. Mummon veli, Lauri, oli alkuun Annalan palveluksessa, muutti naimisiin mentyään Uudellekirkolle, osti sieltä pienen maatilan, myi sen ja osti Terijoelta talvisodan edellä maatilan, kävi vaimonsa Saimin kanssa vielä sieltä käsin Koppilassa kylässä. Joutui evakko-aikana sotien jälkeen Uuteenkaupunkiin, josta tuli sitten hänen ja perheensä uusi kotipaikka, häneltä jäi kaksi tytärtä. Kerran kävi myös Tuusniemeltä mummon veljen poika Pelkosen eli Korpelan Eino, meitä Koppilassa katsomassa.

Mummolla oli vielä Tuusniemellä Olli-niminen veli, leskimies ja lapseton, toinen veli, joka Olli-veljen lailla ei koskaan käynyt Koppilassa, oli Savonlinnassa, omisti useita kaupunkitaloja ja suuren maatilan Säämingissä, Juholan hovi, sekä harjoitti puutavaraliikettä, hänellä oli useita ns. tervahöyrylaivoja.

Muuten tuohon aikaan ihmisten keskeinen kanssakäynti oli vilkkaampaa, mitä nyt nykyisin, naapureitten välillä oli päivittäin jonkunlaista yhteyttä joko työasioissa tai pelkästään muuten, tapaamisen tarpeesta.

Koppila kaikessa komeudessaan. Taustalla porstuan ovella taloudenhoitaja Liisa Räsänen, verannan nurkalla seisoo hänen poikansa, ja verannan portailla istuu Eino Miettinen. Kuva on otettu Miettisten asuessa Koppilassa.

TALVISOTA

Olimme Jannen kanssa Kaihoniemessä tekemässä syyskyntöjä. Ukko oli mukana ”pomottamassa”, olimmehan ukon mielestä vasta poikasia, joten pitihän siellä olla silmänä, ja muutenkin perään katsomassa, mistä sen tietää mitä niille ”poejjille” mieleen juolahtaa. Vaikka vanhemmat pitivätkin meitä vielä poikasina, olimme me jo omasta mielestämme melko miekkosia, olihan Janne jo ”opintiensä” käynyt loppuun, ja aloitteli jo ”miehenä” milloin mitäkin miesten mukana hommaten. Siinä mukana minäkin muka jo miehenä käyden, monessakin hommassa mukana ollen, olinhan minäkin jo kansakoulun käynyt, vain toinen jatkoluokka oli suorittamatta. Nyt syksyllä pitäisi käydä iltapäivisin, kun varsinaiset koululaiset pääsevät tunneiltaan, suorittamassa viimeinen jatkoluokka. Tuntui kuitenkin että sitä on jo käytännöllisesti katsoen, valmis maailman markkinoille, opintie on päättynyt ja alkaa arki ja pääsen minäkin näyttämään että mikä minä olen miehiäni. Tässä vaiheessa ei pienuus paljon haitannut, päinvastoin, meinottelin näyttää että – mist reijästä se kana kussoo -, ja että maasta se pienikin ponnistaa, jopa niinkin että – mie ku näytän, eihä tästä muute taita mittää tullakkaa -. Näin oli ajatukset, ja sillä mielin olimmekin nyt hommissa että tämä kyllä kävisi aivan hyvin päinsä vaikka täällä muka ei pomottajaa olisikaan.

Kait se ukkokin luotti meihin, koskapa uskalsi ehdottaa että jos hän vaikka tässä joutessaan kävelisi Kurenrannalle Roiniseen, kuuntelee radiosta uutiset, onko ne herrat päässeet siitä siihen niissä neuvotteluissaan Moskovassa. ”Ne kun on kanssa venynnä venymistään eikä näytä pääsevän etteenpäin, mittee helvetin neuvotteluja tuossahi tarvihtoo, selvessä asijassa, myö ei anneta kellekkään mittää, eikä olla vailla keltääm mittää, pysykööv vuan ryssähi omillaan, on sillä muata

ihan tarpeeks jo ennestäänni, helvettiäkö se tänne pyrkii”. Kyntäkeehän niin minä käyn kahtomassa ja kuulemassa jotta mitä sitä moalimalla tapahtuu.

Ukko lähti parin kilometrin päähän Roiniselle ja me Jannen kanssa jatkoimme hommiamme. Puhelimme tietysti keskenämme syksyn tapahtumista ja yritimme tehdä omia päätelmiä tilanteesta. Olihan miehet viety jo ylimääräisiin kertausharjoituksiin, meiltäkin isä ja Erkki. Vaikka mieleen tulikin että miehet ovat siellä kuin kaiken varalta, - kaiken varalta kuin vanhan piijan tisut, niinkuin ukko sanoi -, ei kukaan kait vakavissaan uskonut että siitä sota tulisi, mitä se tuommoinen iso maailman mahti tosissaan tällaisen pienen kimppuun, ei kunhan pelottelee.

Ei kerinnyt kuitenkaan kulua kuin pari tuntia ukon lähdöstä, kun hän palasi takaisin, kantaen sylissänsä Silvennoisen Vapun ja Pekan vanhinta lasta Erkki-poikaa. Ukko oikein tulistui, kun kertoi meille uutisensa, mitä oli saanut reissultaan tietoonsa, ja olihan sitä tietoa, laski pojan maahan ja sanoi, että – nyt taetaan poejjat olla silla laella jotta se on peässy piru irti, tuo helvetin rosvo, ryssän –kele. en paremmin sano, on kuitenni hyökännä, ouvvat joutunna nämähi, viitaten poikaan lähtemään Terijoelta sottoo pakkoon ihan täyvven rähinän jo ollessa peällä, tykkilöillä ampuneet jo kylään, siviiliin keskeen, on peto, ---keleen ”liuhuparta” -.

Kuitenkin ukko, aikansa tuskailtuaan, sanoi että hän vie pojan Koppilaan, Vappu tulloo toisten lasten kanssa päivän aikana sinne, kyntäkee työ loppuun, ompahan kevväällä hyvä alottoo touvvon teko kun on valmiit kynnökset. Meillä olikin jo syyskynnöt muuten kynnetty, vain tämä Kaihoniemen metsäpelto oli enää kesken, tämäkin sataisiin loppumaan ja ennen iltaa.

Olimme olleet Jannen kanssa Kaihoniemessä jo usean päivän ajan kyntämässä, olimme hevosten kanssa ”yökunnissa”, kortteerasimme Kaihoniemen ”ylätuvalla” vuokralaisena asuvan Turtiaisen Toivon ja Bertan luona.

Tänä iltana pääsisimme kotiin Koppilaan, jännitti vielä sekin että mitä Vappu-tädillä mahtaa olla kerrottavaa sodasta, meistä vielä siinä vaiheessa tuntui koko sota vain joltain jännältä seikkailulta, emme osanneet ajatella sen vakavia puolia ollenkaan, sen seurauksia, vaikka Silvennoisten tulo Koppilaan olikin jo sodan seurausta. Kait ajattelimme niin että oli mukava kun saimme vieraita.

Becmannin Jussi, Papinsaaresta, tuli kuitenkin keskenpäivän Kaihoniemeen ja esitti että minä lähtisin hänelle hevosmieheksi että hänkin saa tehdyksi syyskynnöt. Sanoi että hän on sopinut ukon kanssa asian, ottaa meidän hevosen toiseksi hevoseksi, on parihevosilla helpompi kyntää ja käy nopeammin. Niin lastasimme hevosen Jussin sitä varten tuomaan lotjaan ja soutelimme Kaihoniemen selän yli Papinsaareen. Kyntö siellä ei kestänyt muistaakseni kuin pari – kolme päivää.

Oli muuten mukavan tuntuinen olla kun isäntä puhutteli aina mieheksi, niinkuin miestä kuuluukin, puhui ja politikoikin kuin aikuisen kanssa, se tuntui pojan mielestä mukavalta, eikä aika käynyt ollenkaan pitkäksi, niin epäkiitollinen tehtävä kuin hevosparin ajo kyntömiehelle onkin. Olihan se koettu asia että sattuipa kyntöpellolla melkein mitä tahansa epämiellyttävää, oli syy varmasti aina hevosmiehen. oli tällä asian kanssa mitään tekemistä tai ei, ei vaikuttanut asiaan, etenkin jos sattui vähänkään ”krantumpi isäntä”. Kait tähän miehenä pitämiseen oli syynä sekin että isä sekä äiti olivat Becmannien kanssa hyvät kaverit, äiti ja Becmannin emäntä, hänkin Selma, jopa ”henkiystävät”. Tätä ystävyyttä

ja kaveruutta ei ollenkaan haitannut se seikka että isä oli vapaaehtoisena vapaussodassa valkoisten puolella ja Jussi taas oli ollut samaan aikaan punaisten puolella, jopa jossain välissä Jaakkiman poliisimestarinakin, kylläkin hyvin suvereenina. Näin minä pääsin tältä kyntöreissulta pari - kolme päivää myöhemmin kotiin Koppilaan, kuin Janne.

Kotiin tultuani huomasin miten täällä oli tahti muuttunut. Silvennoisen Vappu-täti lapsineen oli jo muuttanut meille ”evakkoon”, sekä mummon sisko, leskirouva Anna Kurki, Viipurista, pommituksia pako. Hän oli Viipurissa toimivan Lastensiirtolan johtajatar. Lisäksi hän oli hyvin aktiivinen Lotta-Svärd järjestön jäsen, oli aikoinaan osallistunut ns. Aunuksen retkeen, muonituspuolella, esiintyi hyvin sotilaallisesti ja omasi taidon ottaa ”hallintokonesiton haltuunsa”, missä milloinkin sattuikin olemaan ja vaikuttamaan. Hänestä käytettiin, kai melko yleisesti, nimeä ”Kersantti”, ja vielä suurella alkukirjaimella.

Koska maassa vallitsi sotatila, katsottiin sen koskevan Koppilaakin, kait, koskapa Kurki-Anni komenteli kuin kersantti konsanaan, komennot koskivat yhtäläillä suurilla kuin pieniäkin, miehet niin kuin naisiakin.

Ukolla kait tuntui olevan eniten vaikeuksia tottua komentoihin, vaikka hänellä olisi kaiken järjen mukaan pitänyt olla hallussaan talon valtikka, ei se tahtonut hänen hallussaan, lähestulkoonkaan, pysyä, kyllä Kurki-Anni oli se joka hoiti hallituspuolen, tai oli ainakin ”toiminnanjohtaja”, ja ukolle jäi näin ollen pelkkä marionetin osa.

Oikeastaan Anna Kurki tuli Silvennoisten mukana Terijoelta, hän oli mennyt Viipurista Vappu-tädin luona käymään ja siellä sitten joutuikin sodan jalkoihin ja joutui yhdessä sieltä Silvennoisten kanssa evakkoon. Hän meni aluksi Toivorantaan opettaja Juho Pelkoselle.

Siellähän olisi ollut tilaa olla, mutta kun siellä ei ollut oikein sellaista sakkia joita olisi voinut komennella, tuli, tai ainakin oli, suurimman osan ajastaan Koppilassa.

Aura-täti sen sijaan oli tullut Koppilaan, Viipurin pommituksia pako, heti sodan puhjettua.

Kuitenkin Anni Kurki oli opettaja Pelkosen mukaan evakkoon lähdössä, kulkeutui Lappeenrantaan, ja oli ensimmäisen evakkoajan siellä.

Kävihän isä aina silloin tällöin yön aikana kotona, hän palveli koko talvisodan ajan Sorolan saaren uloimmassa niemessä olevassa Kelpän rannikkopatterissa, kapteeni Antti Pelkosen porukassa, mutta hän ei ehtinen kajota tähän kotoiseen touhuun suurestikkaan

Erkki taas oli rannikkotykistössä, rautatietykillä Laatokan koillispuolella, koko talvisodan ajan. Hän ei monestikaan kerinnyt käydä koko lomilla. Näin ollen olimme Koppilassa oman ”kersantimme” komennossa.

Jonakin iltana koulusta palattuaan Reino ja Sirkka toivat sanaa, että opettaja on kutsunut kaikki jatkokoululaiset koululle jatkoluokkien alkamista varten. Kun sitten saavuimme koululle, otti opettaja Santala kaikki puhutteluun ja sanoi että, tilanteen ollessa tämä mikä se nyt on. On tullut määräys että sotatoimialueella ei pidetäkään jatkokoulua, vaan kaikki jatkoluokille tulevat kutsutaan osallistumaan maanpuolustustehtäviin, kylään perustetaan vartio, hän tulee toimimaan vartiopäällikkönä. Tehtävänä on yöllä, jonkun tehtävään määrätyn vanhemman miehen kanssa, parivartiona kiertää kylää valvoa että pimennysmääräyksiä noudatetaan, kaikki epäilyttävä liikkuminen valvotaan ja tarkastetaan, suoritetaan ilma-valvontaa mahdollisten

desanttien pudottamisen varalta, suoritetaan lähettitehtäviä ym. ym. Päivisin kerätään pelloilta ja laitumilta piikkilankaa ja toimitetaan armeijan tarpeisiin luovutettavaksi. Lopuksi vielä sanoi että teidän on oltava joka hetki hälyytysvalmiina. Kivääri annettiin kummallekin, niin nuoremmalle kuin vanhemmallekin vartiomiehelle, aina vartiossaoloajaksi ja kovat mukaan.

Armeijan puolesta hommattiin kaksi puhelinta, yksi kumpaankin vartiopaikkaan. Kylässä toimi kaksi vartiopaikkaa, toinen oli koululla, sillä hoitivat tehtäviä mantereenpuolelaiset, toinen saarenpuolella Antti Teräväisellä ja täällä olivat vartiotehtäviä hoitamassa saarenpuolelaiset. Sorolan salmi erotti nämä vartiopaikat toisistaan ja Santala hoiti kummankin vartiopaikan päällikkyuden. Yöksi partiointiin määrätty, vuorotellen majoitettiin vartion majapaikkoihin, koululle ja Teräväiseen. Muistelen, että olin aina Niemisen Eemelin kanssa partioimassa. Teräväisestä lähdettyämme menimme ensin Annalan sahalle yövahdin puheille, otimme selvää oliko näkynyt mitään epäilyttävää, ehkä sabotoijia muita pahantekijöitä, tai tarvitsiko hän ehkä muuta apua, meiltä tapahtuu nyt mikä tahansa, avunanto, - meil on pyssyt ja paukut mukana -, sieltä jatkoimme hyvin tomerina Annalan kartanon kautta ”linjatietä” Pitkänsuon kautta Niemiseen, Eemeli kävi ruokkimassa hevoset ja sieltä jatkoimme Pakasen ja Levosen kautta Koppilaan jossa juotiin aamukahvit, jonka jälkeen jatkoimme Kiiskin ja Virkkusen kautta vartioon, ja näin oli tuuri suoritettu. Näin muistelen tapahtuneen joka kerran kun Eemelin kanssa suoritimme vartiotuurin.

Vaikka tässä nyt näin jälkeinpäin ajatellen tulee pieni huumorikin mieleen, en tarkoita tuota huumoria minään pilana, kyllä me olimme aivan vakavissamme asialla, ja voin sanoa että kyllä ne henkilöt jotka

jostain syystä tulivat pidätetyiksi, olivat varmasti aivan tosissaan, ajattelivat varmaan että mikä nuo hullut tietää, saattavat todellakin vaikka ampua, jos ei totella. Ja kyllä meillä intoa ja – kukaties rohkeuttakin -, piisasi, vanhemmillakin, olimme isänmaan asialla. Kotikontumme oli meille puolustamisen arvoinen asia.

Niin sanomalehdet kuin radiokin, kirjoittivat ja puhuivat sodat vaaroista ja niiden ennaltaehkäisemisestä kehoitettiin valmistamaan kaasunaamareita, rakentamaan pommi- ja sirpalesuojia, lumipukuja, naamioimaan rakennuksia sekä neuvottiin erilaisia muita suojautumiskeinoja no, meillä kun oli oma ”kersantti”, rouva Kurki, tai niin kuin sanoimme, täti- Anna, meillä ei ollut johtajapulaa. Hän oli herkkä ottamaan oppia annetuista ohjeista ja niitä tuli kanssa noudattaa, niin pienten kuin suurtenkin, ja siksi meilläkin Koppilassa alkoi varustautuminen pahimman varalta. Kun ensin oli saatu kaikille kaasunaamari, se oli kaksi vastakkain ommeltua kangasta, välin panttiin vanua ja puuhiilirouhetta, sekä kuminauha pään ympäri, että laitos pysyi päässä, alkoi pommisuojan rakentaminen.

Tähänkin ”kersantti” pyrki antamaan omia ohjeitaan mutta nyt ukko sanoi että, - että helevetti jos monen ossoo rakentoo potattikuoppoo niin soap olla rakentamata, sinuva ei sinne tarvita, moenen mestar -.

Kun Janne ja naapurimme Kiiskin Jussi ja Tuunaisen Jussi, joutuivat lähtemään Parikkalaan Karjalan Metsätuotteelle siellä valmistettiin jotain sotatarvikkeita, jäi meitä sellainen ”rupusakki” tähän pommisuojan rakennustyömaalle. Ukko oli itseoikeutettu pomo ja sitten

olimme me pojat sekä Kiiskin Eino, vaikeavammaisen, Tuunaisen tytöt sekä Kiiskin tytöt, taisivatpa jo loppuvaiheessa olla Roinisen tytöt ja Pate, varsinaista työvoimaa. Me isommat, tai minun tapauksessa paremminkin vanhemmat pojat, kaivoimme lapiolla ja kangilla montun ja kaadoimme tarvittavat puut, kaikki sitten kannoimme tarvikkeet paikan päälle ja tytöt kantoivat ja repivät sammalia kattohirsien tiivisteeiksi ettei multa ja muu mura tule katon läpi mahdollisen pommin – mahdollisesti – räjähtäessä lähettyvillä, ehkä pahimmassa tapauksessa pommisuojan katolla. Katolla se mielestämme sai huoletta räjähtää, se kyllä kesti, - meidän mielestämme -, olihan siinä ”melko hirret vahvojen tolppien kantamana katossa ja parikymmentä senttiä hiekkoo ja muuta multoo ja roenoo”, jotta sen kun pudottaa pomminsa, jos se nyt välttämättä on tähän kohtaan ohjattava. Vaikka niin kuin ukko sanoi, - misteepä tuon helevetin rosvon tietää ja murhamiehen, soatetaan olla hyvinnii tärkeä tuhhoamiskohe, ja tahtoohan tuo yksityisijä kulukijoitahi lentokoneesta käsin konekiväärillä, soati sitte tämmöstä ”kersantin” johtamoo porukkoo. Sehän soattaa tuo poeka peijakas olla, tarkoittaen minua, sillähän kun on tuo torrakka olallaan tuotta vartijossa ollessaan. Jotta pietäämpä mielessä ja ollaan kuulolla, jotta kun antavat ilimahällyytyksen niin koetetaan pittee mielessä, jotta teällä kyllä ollaan turvassa, kuv vuon tänne kerkijämmä voan ottakee voatetta peällennä kun tutta, teällä soattaa olla pakkaspäevänä vähä kylmän olosta asustoo. Periaatteessahan tässä oli tietysti järkeäkin, olihan vihollisen ilmoitointia ajoittain hyvinkin vilkasta asuimme sentään sotatoimialueella, suuren varuskunnan läheisyydessä, ympärillä varsin merkittävää teollisuutta, joten pommituskohteita oli kyllä aivan tarpeeksi ja riittävän lähellä.

Rakennelmasta sinänsä ei varmasti olisi ollut mitään hyötyä pommisuojana, sirpalesuojanahan se oli hyvinkin pätevä. Mutta täytyihän sitä omiin tekeleihinsä sen verran uskoa, ja kun vielä kerrottiin että vihollinen, varsinaisten pommien puuttuessa, pommittaa kivillä ja muulla roippeella, niin kyllä tämä ne kestää.

Tuohon aikaan ei joka talossa, ei lähestulkoonkaan ollut radiota, ei ollut Koppilassakaan. Eikä ukko oikeastaan olisi uskonutkaan moiseen laitokseen, kuten ei uskonut puhelimeenkaan, ennen kuin äiti kerran sai puhelimella eläinlääkäriin kutsuttua Koppilaan paikanpäälle. Silloin Ukko sanoi että, soattaahan se jossaan tappauksessa avittoon tuohiil laetos, kun sille peälle sattuu. Eikä uskonen, ei sitten alkuunkaan, sellaista seikkaa että maa olisi pyöreä kuin pallo. Kun me lapset luimme koulukirjoista kyseistä asiaa, pani ukko sen aivan ”herrojen höpötykseksi”, miten sitä nyt muka pallon peällä hyörittäisiin, ehei poeijat, kyllä teitä nyt sahoovat silimään pahemman kerran, peällä nyt tietenni soattaa jotenni juttuun tulla, mutta entäs laejjolla, ja etenni alla, ehei. Kun selitimme että se tämä Tellus vielä pyörii, pani ukko sitten sen jo aivan matalaksi, sanomalla että – juoskee suolle -.

Naapurissa, Kiiskin Einolla, oli radio, siinä oli kovaääninen varsinaisen radiokoneiston päällä erikseen, Sellainen iso käyrä torvi, kuin ennen gramofoonissa. Kun Eino meillä asioidessaan alkoi kertoilla että radiouutisissa kerrottiin sitä ja tätä, milloin mitäkin asioita, etenkin kaikkia kiinnostavia sotautisia, alkoi ukkokin vähitellen kiinnostua asiasta. Niinpä ukko sanoi eräänä iltana, että lähettämpäs poeka

kuulemaan, että mittee ihmeitä siellä oes tänä päivänä tapahtunna, jokkoon nuo oes Suomen poejjat antanna ryssee selekään.

Levosen Jussi, Heillääkään ei itsellä ollut vielä radiota, sattui samaan aikaan tulemaan meille asialle ja hän lähti meidän mukaan Kiiskiin, kuulemaan porukalla uutiset.

Kun uutiset ja niiden jälkeen tulleet puolustusvoimain tilannetiedostukset oli kuunneltu, sanoi Eino, Että nyt tulisi Moskovan lähetys, siellä ”Teuvan Tiltu” puhuu ”propakantaa” ja paksua, eikö kuunnella sekin, kuulette miten herroja oikein haukutaan, kerrankin. Soatetaahhan nuo kuunnella nehhih haukkumiset sammaan syssyyn, onhan minulla tuo mörönsyötti muvassa, jotta uskaltaa poessii männä vaekka jo pimnee onnii, sama tuo lienöö misse iltoo istuu.

Kun ”Tiltu” oli haukkunut Mannerheimiläis-Tannerilaiset verikoirat oikein perusteellisesti, otti Levosen Jussi tuolin radion viereen, nousi sille kontalleen ja päästi oikein pitkän kuuluvan pierun kohti kovaäänisen torvea, napsautti sormiaan vastakkain, ärähti makean naurun kanssa että – tuos o siul ropakantua, oikein haisevua.

Rupesimme joka ilta käymään kuuntelemassa niin uutiset kuin Tiltunkin lähetykset, niin paljon alkoivat asiat ukkoakin kiinnostaa, ja joka ilta toistui sama seremonia Jussilta.

Sodan Jatkuessa joutuivat Roiniset lähtemään kauppalasta pommituksia pakoon, muistaakseni heti joulun jälkeen, ja minnekkäpä muualle kun Koppilaan. Tämä oli meille penskoille mieleen, vaikka se tiesi asumisen ahtautta, olivathan mummon siskot, Anni ja Aura, sekä Silvennoiset jo meillä, mutta me kait vähät siitä välitimme, saatiinhan näin lisää leikkitovereita.

Tämä järjestely toi kylläkin tullessaan lisätöitä, joutuimme näet harva se iltä käymään Kurenrannalla muonanhaussa. Roiniset tulivat vain vähin tarvikkein ja vähin eväin meille, vain väliaikaisesti, ja meidän tehtävämme oli hoitaa huoltopuolen liikenne Kurenalta Koppilaan, milloin suksilla milloin hevosella, ja tämä piti tapahtua aina myöhään illalla tai kokonaan yöllä, päivällä kun ei juuri ollut asiaan avoimelle järven jäälle.

Vihollisen lentokoneet pitivät siitä huolen. Tästä samasta syystä olivat kaupatkin Lahdenpohjan kauppalassa myöhäisestä illasta aamuyöhön auki, muistelen että kaupat avattiin illalla kahdeksalta ja olivat auki kahteen aamuyöhön.

Tuo huoltohomma oli tavallaan jännääkin, vaikka meillä isommilla lapsilla, minulla ja Reinolla sekä Roinisen Kipolla ja Kepalla, oli jo sen verran käsitystä sotahommista että pidimme melko varmana ettei jousipyssyllä ole juurikaan merkitystä tämän päivän sodassa, emme silti panneet pahaksemme kun nuoremmat lapset, Roinisen Paavo ja meidän Sirkka ja Reino, kehottelivat, että jos otettaisiin kuitenkin joku nuoli ja jousi mukaan, varalta, ties vaikka sattuu desantti vastaan, saahan sillä kuitenkin miehen ainakin sokeaksi, jos nyt ei aivan hengiltä saisikaan, hekin sentään myönsivät todeksi sen seikan että ilmatorjunta-aseeksi se saattaisi olla ehkä hiukan liian kevyttekoinen.

Näihin reissuihin varauduttiin muutenkin huolella, valkoinen vaate, lakana tai joku muu vastaava otettiin jokaiselle hartioitten ja selän peitoksi, ja milloin käytiin hevosella, peitettiin sekin valkoisella loimella hyvin huolellisesti. Usein öisin kaupankäynnin kanssa samalla kertaa käytiin myös Kurenalla huoltopuolen asioissa.

Roinisten Koppilaan tulo poisti radiopulan, heillä oli oikein hyvä, ”viimeistä huutoa” oleva radio.

Minulle tuo radio merkitsi varmaan paljon enemmän kuin kenellekään muulle koko porukasta. Jos sattui niin, että vartiotuuri ei vetänyt heti illalla, sain kuunnella uutisten jälkeen musiikkia, se oli minulle aivan kaikki kaikessa. Meillä oli Lehtorinteellä ja vielä alkuvuosina Koppilassakin, ”rammari”, ja sitä kuuntelin hyvin innolla ja väsymättä milloin se vain oli äänessä, ja kesäisin kun Venus-laiva ajoi sunnuntai-iltaisina nuoria Lehmusniemeen tanssilavalle tai Vätikän kuuluille hiekkarannoille Kurkijoelle, olin rannalla istumassa ja kuuntelin kun orkesteri soitteli laivan kannella, olin jotenkin tuon laivasta kuuluvan musiikin lumoissa niin tiiviisti ja hartaana, että en muille leikeille juuri korvaani kallistanut. Jo tuolloin sain ”kipinän” klassisen musiikin maailmaan, muistan kun radiosta kuulutettiin tulevaksi ”viulusooloja”, esittäjänä muistelen olleen Usko Aron, säestäjänään Gerda Veneskosken. Meillä penikoilla oli muka joku hyvin tärkeä meno johonkin, mutta kun kuulin viulun ”itkevän ja valittavan”, en malttanutkaan lähteä muiden mukaan, vaan jäin kuitenkin kuuntelemaan tuota ohjelmaa. Kirsti sulki radion ja sanoi että, -kunhan teillekin ostetaan radio, niin sinä saat parissa päivässä tarpeeksi tuosta vingutuksesta-.

En ole vielä kyllästynyt tuohon ”vingutukseen” päinvastoin, se tuntuu vain ajan mukana saavan uusia muotoja ja piirteitä, vie syvemmälle mukaansa, vai liekkö sitten niin että sitä vanhetessaan herkistyy ja ”höpertyy” yhä enemmän ja enemmän. On tosin muutama musiikin laji joita en osaa arvostaa, en alkuunkaan, ja ne ovat ”rokki”, lapin joiut ja itkuvirret, vaikka taiteena kuinkakin korkealle arvostettuja,

en osaa nostaa niitä muun musiikin joukkoon, en edes musiikiksi, varsinkaan rokkia.

Minusta musiikin tarkoitus on viihdyttää, innostaa, rohkaista ja lohduttaa, ja nuo mainitut musiikin lajit vain, ja yksinomaan, ärsyttävät. Tämä maailma tarjoaa kyllä näitä ärsytyksiä muutenkin aivan tarpeeksi, Käsittäisin niin että tämän ajan ihminen - kaiken kiireen keskellä on – on enemmänkin rohkaisun ja lohdutuksen tarpeessa.

Oltiin helmikuun alussa kun tuli tieto että seuraava, jo vanhempi ikäluokka, kutsuttaisiin armeijaan. Tätä oli jo osattu vähän odottaakin, mutta kuitenkin toivottiin ettei niin kävisi, mutta kun sotatilanne niin vaati, ei asialle muuta voinut kuin antaa viimeisetkin miehet mukaan, uhrattavaksi sodan alttarille. Tämä käsky koski meidänkin silloista ”huushollia”, Roinisen Heikki – setä Joutui yhdessä Levosen Jussin kanssa, lähtemään, ja suoraan rintamalle, Kollaalle ja Ägläjärvelle, Tosin hekin palasivat eheinä siviiliin sodan päätyttyä. Muistan kun Levosen Jussi tuli Koppilaan ja sieltä he Heikin kanssa yhtä matkaa lähtivät. Tämä tietysti sotki monessa talossa suunnitelmia, jäihän työt yhä enemmän naisten ja lasten harteilla, jo tähänkin saakka he olivat olleet totuttua enemmän mukana varsinaisissa miesten hommissa. Oli jo tavallaan totuttu siihen että naisia nähtiin hevosten kanssa liikkeellä tavallista enemmän, kun ajoi heiniä, kuka puita, kuka mitäkin touhusi. Tietysti se meitä lapsia alkuun vähän huvittikin, saatettiin hyvinkin hihkaista että – katsokaa, Levosen Matin Iita ajaa hevosella, tai että Viljon Anni ajaa Jussin ”hyönillä”. Tämä ”hyöni” oli saanut nimensä siitä kun se oli vähän hitaanlainen ja tavallista alapäisempi, niin Jussi joskus kimpaantuessaan oli sanonut että – helvetin hyönl- tarkoittaen tällä jotain saamatonta, vetelystä, tai jotain vastaavaa.

Maaliskuun 12 päivän iltana, kello 20, noin, olimme osa porukkaa jo nukkumaan käymässä, pienimmät jo unessa, kun Hannikaisen Keijo, koulun vartioporukasta, tuli Koppilaan hyvin kiireisenä ja hädissään, sanoi että, - kaksi tuntia aikaa, kello 22.00 on oltava kansakoululla, kahden päivän muona ja lämmin vaatetus mukaan, kylä tyhjenee, edessä on evakuointi. Hän pyysi että minä lähtisin viemään sanaa Kiiskin Jussin Perheelle. Minulla olisi ollut aamuyöllä vartioon lähtö, muuta tämän sanottiin 'Keijon tiedon mukaan, peruuntuneen. Käsitin kyllä itsekin koska, mitäpä vahtimista tyhjässä kylässä olisi ollut. Niinpä otin sukset ja lähdin hiihtämään Suonpään mökille, Jossa Kiiskin Jussi perheineen asui. Jussi oli ollut Janne-sedän kanssa Parikkalassa Pelkosten sahalla, Karjalan Metsätuotteella, töissä, mutta he olivat muutama päivä sitten palanneet sieltä ja olivat nyt kotona, onneksi. Täytyy tunnustaa että kun siinä yksikseni hiihtelin talvisessa pakkasillassa, ei pelkokaan ollut oikein kaukana. Vaikka sitä vanhemman miehen kaverina vartiossa oltiinkin tomeraa poikaa, alkoi nyt mielikuvitus lennellä melko lailla vapaasti ja ominaan. Tuli mieleen sellainenkin mahdollisuus että jokoahan se sittenkin on ryssä pirulainen päässyt nousemaan maihin Sorolan saareen. Eikö Kelpällä olekkaan Pelkosen Antin porukka pystynyt pitämään puoliaan, Siitä huolimatta vaikka isäkin voimistaan kuuluu mies, on siellä mukana, ja Julun Esko Siikasaarella, Sehän on vielä kauempana Laatokalla. Hyvähän siellä on nyt kyllä ryssän tulla kun talvi on ollut niin kova pakkastalvi, Laatokkahan on kokonaan jäässä. Näin ajattelin ja paljon muuta, tiedä vaikka tuossa rinteessä olisi jo piippalakki odottamassa kiväärin kanssa jossakin pensaan takana. Hengissä kuitenkin selvisin tänne Kiiskin mökille. Saa nähdä miten käy palatessa.

Kun palasin kotiin, oli siellä jo vähän toivuttu ensi säikähdyksestä, kaikki pukivat päällensä mitä vain saivat mahtumaan, että tarkenisi tien päällä. Reput, kassit ja koululaisten laukutkin pakattiin täyteen evästä kahvi ja sokeripusseja ja mikä vain katsottiin tärkeäksi, saataisiinhan edes kahvit kiehauttaa jossakin, jos ei muuta suuhunpantavaa satu olemaan. Reinolle laitettiin reppuun vehnäjauhopussi, viitisen kiloa, että vaikka räiskäleet paistaa jossakin vaiheessa.

Kyllähän siinä naisväki itkeskeli ja hermoili jos jollakin lailla, mutta kaikki kuitenkin käsittivät että ei tässä nyt muu auta, on pakko lähteä ja jättää asiat sille mallille kuin ovat, Tottapahan sitten korjaillaan kun sota loppuu ja palailemme taas kotiin, miehet kotiutetaan siviiliin ja pääsemme jatkamaan normaalisti rauhan ajan askareita.

Kenellekään ei edes vahingossa, tullut mieleen että jos sitä vaikka ei aivan heti takaisin tultaisikaan. Ei kukaan uskonut että olisi jätettävä kaunis Karjalamme iäksi – ei – olihan siellä aivan tolkun miehet neuvottelemassa Moskovassa, ei kait ne nyt niin vain suostu mihinkään luovutuksiin, -tiedettiinhan että naapuri oli syksyn neuvotteluissa esittänyt aluevaatimuksia, sitähan laulettiinkin että – Petsamon ryssä vaati, ettei pelkäis Leninkraati, - mutta että tosissaan suostuttaisiin vaatimuksiin, ei, kertakaikkiaan ei.

Itse kukin, mahdollinen lukija, voi kuvitella sen tilanteen, mikä syntyy, kun nukkumassa olevat lapset herätetään kesken unen, matkantekoon, talvella, kolmenkymmenen asteen pakkaseen, vanhat naiset, pienten lasten äidit, keskenkasvuiset lapset, vailla muuta miehistä turvaa kuin vanha ukko. Yksi hevonen, vaikka vahva ja iso olikin, ei pystyisi kaikkia mitenkään ottamaan mukaansa. Olikin selvää että ainakin koululle asti on suurimman osan mentävä suksilla tai jalkaisin. Ukko,

mummo, äiti, Roinisen Anni-täti ja Silvennoisen Vappu-täti asetettiin pienimpien kanssa rekeen ja loput, kaikki ketkä vain vähänkin suksilla pysyivät, lähtivät hiihtäen kohti Sorolan koulua, reput ja laukut selässä, kaikki mahdolliset vaatteet päälle puettuna, ettei vain kukaan matkalla paleltuisi.

Koululle, meidän sitten saapuessa, oli jo suuri osa kylämme väestä saapunut, ja sitä mukaa myös matkaa jatkaneet, kun ensin oli katsottu että mahtuuko kenenkään kyytiin pieniä lapsia äiteineen, tai vanhuksia. Me saimme luvan jatkaa sellaisenaan, ainakin kauppalaan saakka siellä oli armeijan autoja ja hevosia, jotka oli komennettu avuksi evakuointiin. Täällä meidänkin kyydistä jäivät Roiniset, Silvennoiset ja Aura-täti, ja meidän pienimmät suksimiehet pääsivät näiden tilalle rekeen. Täällä meille annettiin tarkempi selvitys reitistä, mitä kautta ajaa, se tuli olemaan maantie Lohenpohja – Jaakkiman asema – Meriä - Iijärvi – Uukuniemi, tämän pitemmälle ei tänä yönä tarvinnut ajaa, ei olisi kyllä jaksettukaan eikä kyllä – kerittykään.

Lahdenpohjasta lähdettyämme, Kekäleen kennästä laskeuduttuamme, alkoi jo kaukaa kuulua huuto, muun melun ja karjapaljouden keskeltä että – onko Holopaisen Oton porukka missä päin, koetimme parhaamme mukaan huutaa vastaan, mutta eihän sellaisessa metelissä mikään kuulunut mihinkään, jos muu kulkue vaikka olisikin jotenkin ollut hiljemmin, niin karja joka kulki valtoimenaan, kilometrien pituisena laumana, vain muutamien nuorten muka ohjaillessa, ei totellut mitään kieltoja, huutaa mölyisivät ja ammuivat palelluksissaan ja tuskissaan niin että oikein paha teki kuunnella. Taas kuului sama huuto aivan hevosen edestä että – onko Holopaisen Otto porukoineen missä. Ukko, niin kuin me muutkin mukana olijat, tunsimme heti että Silvennoisen Pekka-setä on äänessä, sen äänen erotti sotilaan ääneksi sellainenkin joka ei ikinä

ollut armeijassa ollutkaan. Neuvoimme hänet Jaakkiman kunnantalolle, jätimme sinne hänen perheensä sekä Roiniset ja Aura-tädin. Pekka lähti kävellen jatkamaan matkaansa ja saikin omalle sakilleen armeijan kyydin Pekan toimipaikkaan, näin melko lyhyeen. Olivathan he tosin Terijoelta, kotoaan, jo meillä syksystä lähtien evakossa, mutta kun Pekalla oli toimi Niinisalossa, RUK:ssa, pääsivät he kuitenkin tavallaan kotiin.

Me muut jatkoimme matkaamme kohti Uukuniemeä. Koko yön kestävän hevoskyydin ajan seurasivat vihollisen lentokoneet matkaamme, lisäten pelkoa ja kauhua keskuudessamme, ja ennen kaikkea, lisäsivät melua ja meteliä, muutenkin matkanteko oli jo tarpeeksi surkeaa, jokaisessa reessä itkettiin ja kirottiin ryssää, sen ahneutta ja saalistushalua, rosvoutta..

Sitä sen yön matkaa, vaivoja ja vaikerrusta ei – en ainakaan minä – pystyne täysin kuvaamaan kukaan. Tuntuu, kun nykyisin puhutaan ystävällisistä suhteista ”itäiseen provinssiin”, mikä tietysti sinänsä on hyvä asia, että on täytynyt tapahtua hyvin paljon ja ratkaisevaa asenteessa, ennen kuin voidaan ne puheet ja tunteukset, jotka sinä yönä olivat vallalla, sovittaa yhteen näitten nykypuheitten kanssa. Mikäpäsiinä, minä kuitenkin sain sen yön aikana kuulla ja tuntea asioita sillä lailla ja siltä kantilta että tulen loppuikäni suhtautumaan melkoisin varauksin – suhtautumisessa naapuriin – olkoon hän puheissaan miten hyvä ja makea tahansa. Varsinkin kun ollessamme Uukuniemellä eräässä talossa syömässä aamulla, ja muuten lepäämässä, oli maaliskuun kolmastoista päivä, tuhatyhdeksänsataaneljäkymmentä, kuulimme radiosta että on tullut rauha, samalla kuulimme senkin että millainen

rauha, joudumme todella evakoksi – mieron tielle, vain se mukanaamme
minkä saimme tuotua tullessamme. Oli tyrmistyttävä tunne, kerta
kaikkiaan, kun joutuu maailmalle kertaheitoilla, heitetyksi ulos
kodistaan, noin vain, pakkaseen paleltumaan.
Näyttää olevan niin että vain voima voittaa, oikeus on voittajalla, -
voiman oikeus -.

ENSIMMÄINEN EVAKKOREISSU

Tämän ensimmäisen evakkoyön matkan aamulla päätyttyä saimme kuulla olevamme Uukuniemen Ristlahdessa. Jaakkiman kunnantalolle illalla jääneet Roiniset olivat myös päätyneet tänne, sotilasajoneuvot olivat tuoneet heidät yön aikana tähän samaan paikkaan, joka lienee ollutkin eräänlainen ensimmäinen etappi ja kokoontumispaikka, olihan tämä jo ”uuden rajan” paremmalla puolella.

Tässä syötyämme ja hiukan levätyämme, tehtiin jonkinlainen suunnitelma tulevista toimenpiteistä, suunnitelman tekoa auttoi vielä se seikka, että kuulimme sotilasviranomaisilta saavamme vielä vuorokauden lisäaikaa evakuoinnille, vasta seuraavana päivänä täytyy Jaakkima lopullisesti luovuttaa. Niin sitten päätettiin, että Ukko ja mummo lähtevät Jannen ja Roinisen Anni-tädin kanssa vielä kerran käymään Koppilassa ja Kurennalla, ja me muut jäämme odottamaan heidän paluutaan. Sovittiin että meistä on joku aina päivystämässä tienvarressa, että eivät aja ohi, kun kerran oli tiedossa mitä tietä tulemme kulkemaan. Matka Jaakkimaan oli vain noin 20 kilometriä, joten he arvelivat olevansa parin seuraavan vuorokauden aikana takaisin tässä samassa paikassa. Jos meitä vievät eteenpäin, jätämme talonväelle sanan seuraavasta taukopaikasta.

Äiti jäi kaitsemaan meitä, omia ja Roinisen lapsia, meitä kertyi kaikkiaan noin kymmenkunta penskaa, joten oli siinä äidillä paimentamista, kun ympäristö vilisi täynnä muitakin samanlaisia matkaajia. Samoilla tien pätkillä saattoi olla jopa tuhansia ihmisiä, kaikilla sama huoli omista omaisistaan ja sama epävarmuus tulevista päivistä. Kaikki oli varmasti tarpeeksi sekaisin ja sekavaa kukaan ei

tiennyt että mitä tulee lähiaikoina kenenkin kohdalla sattumaan, ketä viedään mihinkin ja millä kyydillä. Se vain oli kaikille selvää ettei tämä tällaisenaan voi oikein kauan jatkua, johonkin tästä varmaan meitä itse kutakin jossakin vaiheessa tullaan kyyditsemään, niinpä tyydyttiin vain odottamaan ja koetettiin itse kukin tehdä olomme, ei – mukavaksi -, vaan edes siedettäväksi, sen tiesi ja näki vaikka ”sokia-Reetukin”, tässä paikassa ja ”näillä eväillä” saanut tekemälläkään.

Paikkakunnalla toimi tietysti joku järjestetty elin joka hoiti, ainakin yritti hoitaa, majoitus ja huoltohommia edes jollakin lailla, mutta kun tilanne oli kerrassaan kaaosmainen, eihän sekään aina voinut kaikkien mieliksi, tarpeeksi nopeasti ja aina toivotulla tavalla saada asioita järjestykseen.

Kuitenkin meille järjestyi jonkinlainen paikka johon pääsimme kuitenkin sisälle ja lämpimään, tämä oli seppä Partasen talon kamari, pieni, mutta kuitenkin siinä oli sen verran tilaa että mahduimme kaikki koko katras samaan huoneeseen, olipahan äidin helpompi katsoa perään, tässä aivan hirvittävässä sekamelskassa, katrastaan.

Koko talven, ja vielä edellisen yön oli pakkanen pysytellyt tuolla kolmenkymmenen asteen tienoilla, jopa alempanakin, mutta tämä maaliskuun kolmastoista päivä näytti tekevän poikkeuksen tässäkin suhteessa, olisiko taivaan isä katsonut että kun sota loppui niin otetaan pois tuo kylmänkin vitsaus samalla kertaa, ompahan jotakin hyvääkin tarjolla kärsiville ihmisparoilta, kodeistaan maantielle joutuneille, kerjäläisiin verrattaville kulkijoille, evakoille.

Minulla oli jalassa uudet mustat ”roimavartiset” huopatossut, ja kun nyt tuli aivan vesikeli, oli minun otettava repusta kumiteräsaappaat olin honannut ottaa ne mukaan, ja muutettava ne jalkaan, olihan maantiet

aivan kuralla tällaisessa liikenteessä. Koska repussa tuntui olevan muutenkin kantamista aivan tarpeeksi, nakkasin huovikkaat Partasen talon käymälän alle, sielläpä olkoot, oli oikeastaan ihme että en saanut äidiltä edes pientä moitetta, taisi olla muorilla suurempia huolia sillä kertaa mietittävänä.

Ja samana päivänä, puolenpäivän maissa, järjestettiin meille kyyti Kesälahdelle, kilometrin päähän kirkolta. Tiitta-nimiseen taloon. Hevosmies tuli reslaren kanssa Partasen pihaan ja sanoi että Holopaiset ja Roiniset kyytiin. Kun meitä oli kuitenkin niinkin suuri liuta emme kaikki mahtuneet kimpsuinemme ja kampsuinemme samaan kyytiin, niinpä järjestettiin, että me Kirstin kanssa kävelemme perässä ja koetamme saada ohikulkijoilta hevoskyytiä aina välillä. Reino ja Kerttu lupasivat olla tienvarressa vastassa, että osaamme tulla oikeaan paikkaan. Sanoimme Partasella että mihin olemme menossa, että tietävät neuvoa ukon ja mummon kuormineen ”oikeille raiteille”, jos he käyvät meitä kysymässä.

Meillä Kirstin kanssa olikin sikäli tuuria että jonkun aikaa käveltyämme meidät tavoitti Simpuran Antti, suutari Sorolasta, ja kauppias Kiljunen, samoin Sorolasta, hyvät tutut ja naapurit, he armahtivat nuoria matkaajia ja ottivat kyytiinsä. He ajoivat kumpikin Kuuselan hevosia, Kuusela nuori isäntä, Olavi, talon ainoa mies, poikamies oli hiukan aikaisemmin kaatunut. Heillä oli reet täynnä sekä Kuuselan että omia tavaroita. Kuitenkaan he eivät jättäneet meitä oman onnemme varaan, joillakin ihmisillä on sydäntä toisellekin, siitä huolimatta että omakin kohtalo on ”harmaassa”.

Ja siellähän ne Reino ja Kerttu olivatkin jo tienvarressa vastassa ja veivät meidät uuteen kortteeriimme parinsadan metrin päässä tiestä olevaan taloon, Tiitan taloon.

Tiitan talossa meillä oli suht koht mukavasti tilaa olla ja asua, ei niin että tuhlaten, mutta kuitenkin ei tarvinnut aivan ” seläkkäin” olla. Paikka oli muutenkin hiljaisempi kuin mitä oli Uukuniemen Partanen. Kun emme olleet aivan tiessä kiinni, niin saimme olla vähän vapaammin ulkonakin, emme heti olleet muitten ihmisten jaloissa, kulkijoitten kolhittavina.

Nyt piti sopia tiukka ohjelma, kuka on mihinkin aikaan ja kenen kanssa tienvarressa vahtaamassa että koska meidän ukon hevოსkuorma saapuu, yksin ei kenenkään tarvinnut tähän hommaan lähteä, olihan meillä kavereita, sai aivan valita sopivan kaverin parikseen.

Loput, kaikki ”kynnelle kykenevät”, lähdimme Kesälahden kirkolle, siellä piti talon väen tietämän mukaan olla ruokapaikka, ja olikin, oli ruokaakin. Söimme minkä jaksoimme, ja kun kerroimme että kortteeripaikassamme on vielä niin ja niin paljon sellaisia jotka eivät pääse tänne syömään, meille sanottiin että käykää hakemassa astioita, saatte tältä kantaa sapuskaa toisillekin, teimme työtä käskettyä.

Täällä kirkolla ja yleensäkin tien varsilla, näimme kaiken sen kauheuden mitä tämä tällainen kiireellinen ja äkillinen, paonomainen ja kaaosmainen tilanne saa aikaan. Valtavan suuret karjalaumat, ihmispaljous, hevosten ja autojen sekamelska tiellä, näytti että siellä ei kukaan pääse mihinkään, kaikki ovat toinen toistensa jaloissa ja kaikilla kova kiire johonkin, kukaan vain ei tunnu tietävän että mihin.

Teurastettujen eläinten-ruhojen muodostamat lihakasat tienvarren lumipenkalla kasvoivat kasvamistaan, suuressa ladossa, lähellä kirkkoa, oli muutamia miehiä jotka jatkuvasti teurastivat pakkasessa pahoin vaurioituneita lehmiä ja vasikoita, joita näytti riittävän, olihan edellisen yön kova pakkas kovasti koetellut tien päällä, väliin umpihankeenkin

poukkoilleita ja vauhkoutuneita eläimiä, joten pataan panemista kyllä näytti riittävän. Suuret armeijan kenttäkeittiöt oli ahdettu täyteen lihaa, joten sattumia sopassa riitti.

Tiitan talon pihaan ajoivat Lahdenpohjasta kauppiaitten varastoja lähipitäjistä komennetut siviilit, vanhoja miehiä ja keskenkasvuisia poikia, aina joukossa joku nainenkin, oli hevostiehenä. Perääntyvä armeija lastasi kauppalassa heille kuormat valmiiksi.

Yksi tällainen kuorma ajoi tämänkin talon pihaan, ja sattui jotenkin pihalla kääntyessään kaatumaan aivan nurin, kuului kova kilinä ja mehän tietysti kaikki kovalla kiireellä tarkemmin tutkimaan asiaa, kuorma oli täynnä Ilanne-Tynkkysen kaupan varastosta tuotuja hillopurkkeja, mansikkahilloa, ja kun suurin osa purkeista särkyi, huuteli hevosties meitä syömään lumeen pudonnutta herkkua. Meitähän ei tarvinnut käskää varmasti kuin kerran, kun olimme kaikki lusikoitten kanssa kinoksessa kaivelemassa. Sattui vielä niin että täytin tänä samana päivänä viisitoista vuotta, oli siinä oikeat syntymäpäiväkestit, kertakaikkiaan, oli jotain iloakin sentään kaiken tämän murheen keskellä.

Ukko ja mummo kuormineen, Janne ja Anni-tädin kanssa saapuivat tähän synttäreille parahiksi, he olivat reissun tehneet kotona ja kertoivat teurastaneensa karjan navettaan ja panivat jotain kaikkein tärkeintä kuormaan mukaan. mm. nuotan, ja niin jäi Koppila sellaisekseen, odottamaan uusia asukkaita, keitä sitten lienevätkin ja koska sitten tullenevatkin.

Kävimme Jannen kanssa kahdestaan eräästä lähitalosta kerjäämässä hevoselle heiniä, saimmekin kumpikin köyden mutkaan kantamuksen, ”takallisen”. Täytyi vähitellen opetella mustalaisen tapoja, koska meistä tuli kertaheitolla maantien kulkijoita, kuin ainakin mustalaisista.

Tosin huomasimme että meistä ei aivan heidän veroisiaan kerjäläisiä taida aivan heti tulla, vaan jospa kehittyisimme, ajanoloon. Taisi jäädä kehittyminen kesken kuitenkin, koskapa meitä ruvettiin sanomaan toisenluokan mustalaisiksi, aivan yleisesti, ei vain meidän pesuetta. Tässä vaiheessa teimme taas uudet suunnitelmat, miten jatkamme tästä eteenpäin, eteenpäinhän se on elävän mieli, ja päätös oli että ukko ja mummo Janne mukanaan jatkavat hevosella ja tottapahan meille muille joku kyyti järjestetään. He päättivät jatkaa Kesälahdella Sääminkiin, siellä oli mummon veljellä Juvolan hovi, ja siellä oli siis ensimmäinen etappi, sieltä he sanoivat jatkavansa Tuusniemelle, syntymäpaikoilleen, sukulaisten ja tuttavien luokse, ja odottavansa siellä meiltä tietoa sitten kun pääsemme johonkin jota voisimme pitää pitempiaikaisena olinpaikkanamme.

Me jäimme äidin ja Roinisten kanssa odottamaan kohtalomme kehittymistä Kesälahdelle, tottapahan joku korjaa kun alamme haittana olemaan.

Emme joutuneet olemaan kuin pari päivää, kun tultiin sanomaan että nyt kirkolle. Aivan kirkon edessä oli odottamassa pitkä rivi autoja, kuorma- sekä linja-autoja, ja näihin alettiin lastata väkeä. Me saimme osallemme linjurin. Vaikka lauletaan että – linja-autossa on tunnelmaa ei sitä jostain syystä tässä autossa ollut, tai jos oli, ei se ainakaan ollut kovin korkealla. Ehkä syy olikin se että tähän autoon ei mahtunut edes tunnelmaa, koskapa Savonlinnaan tullessa, se oli seuraava pysähdys- ja majapaikka, täytyi erään alikäytävän kohdalla pysähtyä ja ottaa auton katolta liikoja roippeita alas, että pääsimme menemään läpi. Voimme hyvin uskoa että auto oli lastattu täyteen sisältäkin, koskapa katollakin oli niin paljon tavaraa, että liikenneväylät kävivät ahtaiksi korkeus-suunnassakin. Tämän kertainen matkamme pää oli Savonlinnan

Faneritehdas. Meidät ohjattiin erääseen valtavan suureen tehdashalliin ja täällä jäimme katselemaan oikein todellista aivan uskomatonta ihmispaljoutta.

Tehtaan halli oli ahdettu aivan täpötäyteen ihmisiä varmasti useita tuhansia, siellä oli evakoita sekä sotilaita. Savonlinnaan ja sen ympäristöön oli koottu suuri osa Laatokan koillis- ja pohjoispuolen rintamalla taistelleita joukkoja, ja kun juuri näihin joukkoihin kuului paljon miehiä nyt rauhanteossa luovutetulta alueilta, olivat he etsimässä omaisiaan täältä evakoitten majoituspaikasta.

Täällä mekin tapasimme omamme, tai paremminkin he tapasivat omansa. Isä Erkki ja Roinisen Heikki-setä tulivat muitten lailla täältä hakemaan omaisiaan, ja niin näimme nämä, perääntyvän Suomen armeijan soturit taas pitkästä ajasta, ja näimme heidät apeina ja allapäin, näki että rauha oli koskenut heihinkin, tottakait, kun kaikki oli menetetty. Tulevaisuus tuntui tässä vaiheessa aikuisista miehistäkin kovin harmaalta, saati sitten naisista ja meistä lapsista. Se oli kuitenkin asia josta kannatti olla kiitollinen että he palasivat eheinä ja terveinä, kaikkien kohdalla ei ollut näinkään hyvin, tännekin tehtaalle kantautui epävirallisina tietoina monelle äidille että puoliso ja lasten isä, veli tai joku muu omainen on jäänyt kentälle, taistonsa taistelleena, kaikkensa antaneena. Nämä eivät olleet mitään hauskoja uutisia näille jo muutenkin kärsimään joutuneille ihmisille, omaisille. Muutenkin tämä sekasortoinen meininki otti monen hermoille varmasti aivan sietorajoille asti. Ehkä me lapset, suurimpia lukuun ottamatta, emme oikein täysin osanneet käsittääkään kaikkea niin perijuurin tarkasti, mutta äidit jotka meitä turvattomia valvoivat ja vartioivat, puhumattakaan äideistä jotka

lisäksi olivat saneet noita surun viestejä, heillä varmaan oli monestikin ”hermot pinnassa” ja ihme jos joskus joku äiti saattoi hiukan kimpaantua.

Kyllähän täällä huoltoapuolikin kaikkensa teetti, autot toivat sapuskaa, peruuttivat halliin sisälle asti, siitä vaan jokainen otti astioihinsa niin paljon kuin tarvitsi.

Henkinenkin huolto pelasi, koetti toimia mahdollisuuksien mukaan, hallin jossakin nurkassa oli menossa seurat tai muunlainen hartaustilaisuus, toisessa nurkassa saatettiin veisata virsiä, joku nurkkaus oli varattu-----varten, Jossakin oli joku loppuunväsynyt porukka tai perhe löytänyt sen verran seläntilaa että sai kallistettua pitkäkseen, ja nukkui sikeästi, tietämättä tämän maailman toilauksista mitään. koko halli kuitenkin eli ja toimi läpi vuorokauden, aina oli tulossa väkeä lisää tai toisia johonkin seuraavaan kohteeseen.

Meille tuli jossakin vaiheessa tieto että pääsemme rautatieasemalle ja junaan joka veisi meidät ainakin Kemiin, jos ei kauemmaksikin, kuitenkin aivan varmaa määränpäättä ei tiennyt kukaan. Meille vain kävi kuitenkin niin että junaan meno jäi sillä kertaa, Reino-veljeltä katosi lakki, tai se oli sellainen äidin kutoma ruskea ja paksu villamyssy, ja se oli pojasta niin mieluinen päähine että ilman sitä ei ollut lähteminen mihinkään. Siinä jo isäkin oli olevinaan oikein tosissaan, mutta ei siinä tällä kertaa auttanut muu kuin antaa kyytimahdollisuuden mennä ohi, ja jäädä etsimään kadonnutta myssyä. No, myssyä haettiin ja löytyihän se muutamien tuntien kovan haun jälkeen, mutta kun sen certainen kyyti oli jo mennyt, jäi meille aikaa katsella tarkemmin ne tavaravähät jotka

repuissamme olivat ja joita oli niin uskollisesti kannettu kotoa asti, ja joita oli varjeltu kuin silmäterää, että olisi jotakin ehyttäkin sitten kun niitä tarvitaan, samoin evästä siltä varalta että muu huolto ei tulisi perille. Meillähän olisi tässä koko yö aikaa, seuraava kyyti piti lähteä vasta seuraavana päivänä, Roinisetkaan eivät halunneet erota tutusta porukasta, joten he jäivät meidän mukaamme, olemme sitten yhdessä tutut, mihin menemmekin. Isä ja Roinisen Heikki olivat täällä tehtaalla luonamme niin kauan kuin siellä viivymme, heidän täytyi lähdettyämme jäädä edelleen Savonlinnaan odottamaan ehkä piankin tapahtuvaa kotiuttamista, joka kylläkin odotuksista huolimatta, tapahtui vasta viikkojen kuluttua.

No niin, katsotaanpa ne kantamukset, sanoivat äiti ja Anni-täti, siellä on Reinon repussa ainakin vehnä jauhoja viidenkilon pussi, katotaan onko se ehyhynä säilynyt, teemme vaikka räiskäleet jossakin kun muu ruoka loppuu. Avattiin reppu, ehyt näyttää pussi olevan, - mutta oletko sinä vaihtanut jossakin tämän vai mikä tässä on nyt vialla, - eihän tämä ole niin iso pussi kun piti olla. En ole vaihtanut koko reppu sitten kun koton annoitte sen selkään, kyllä se on sama reppu, sanoi Reino, ja tunnettiinhan me toki kaikki se Reinon koulurepuksi.

Voi hyvänen aika, sanoi äiti, kun katsoi tarkemmin pussia, tähän on, ei-, – voi hyvänen aika – tähän on, voi häikköläisen häikköläinen, – tähän on liitujauhopussi, tällä piti valkaista Koppilan uuni, ja tätä on nyt pitänyt pojan kantaa roijata koko tämä matka, no mitä täs, sattuuhan näitä tämmösii, kaikes kiirees.

Olimme pari yötä, ehkä kolme, Savonlinnassa, kun saimme linja-autokyydin Mikkeliin, tai paremminkin Mikkelin maaseurakunnan

kirkkoon. Oli jo yö puolessa kun tulimme perille, täällä oli Lotat vastassa ja järjestivät meidät yöksi sekä jakoivat ruokaa.

Jos tähän saakka oli ollut ruokaa, jopa runsaastikin, niin nyt kyllä piti painaa pää reppua vasten, reppu oli kortteerissa ainoa petivaate, hiukan ohuentuntoisena, vain ohutta harmaata kauravelliä annettiin pieni annos lautaselle. Jos ei se yöllä syöminen niin terveellistä olekaan, olisi se sapuska maistunut silti pitkän matkan jälkeen. Se sama kauravelli kuuluikin koko Mikkelissä oloajan ohjelmaan, ruokapuolella. Onneksi emme joutuneen olemaan kuin pari yötä tässä kirkollisessa kortteerissa. Olihan kokemus sekin, tuskinpa kaikki ovat olleet kirkossa yötä, yhtäkään, me sentään kaksi yötä, ja sen muistan – kylmää yötä.

Täältä meidät vietiin Mikkelin asemalle ja junaan, ja se tiedettiin jo ennestään, tosin huhuna, että ainakin Kemiin asti mennään, Katsotaan sitten matkan aikana tarkemmin, mihin asti matka todella kestää.

Jonkunlainen tilausta oli vallinnut kaikissa yöpaikoissa ja ajoneuvoissa koko tähänastisen evakkomatkan aikana, paitsi Mikkelin seurakunnan kirkossa, siellä olisi ollut tilaa ehkä kymmenkertaiselle joukolle, mutta tämä juna pantiin todella täyteen.

Sitä en jaksa muistaa että kestikö tämä junamatka kaksi vai kuusi vuorokautta, mutta sellainen kuva minulla on että viikon verran olisi aikaa kulunut junassa. Oli todella ahdasta, meitä oli nukkumassa penkkien alla, penkeillä istujien sylissä, tavarahyllyillä sekä käytävillä. Kukaan ei päässyt kunnolla kulkemaan, vaan täytyi harppoa toisten yli, käydessään käytävän perällä asioillaan.

Asemilla oli sopan, veden ja mehun jakajia ja tällä lailla huolto toimi. Tietysti se vei kovasti aikaa asemilla mutta eihän meillä ollutkaan minkäänlaista aikataulua, mitä noudattaa.

Jokatapauksessa tämä matka jäi kyllä kaikkien mukana olleiden mieleen yhtenä pahimpana kokemuksena koko evakkoajan kokemuksista, todellisena tuskien tienä sen monet muistavat.

Siinä meni Kemi, ei vielä matka päättynyt, saman tien ohitettiin Laurila, kohti Rovaniemeä jatkui matka.

Jaatila, nimi seiso i suurin kirjaimin asemahuoneen seinässä. Junan pysähdyttyä tultiin vaunun ovelta sanomaan että tämä ja seuraava vaunu tyhjennetään tähän ja loput jatkavat matkaa edelleen.

Asemalle syntyi hetkessä liikettä, olihan mukavakin pitkästä aikaa päästä maihin ja jalkojensa varaan. Vaikka olikin myöhä ilta, oikeastaan yö, kello oli ylittänyt puoliyön hetken, kylän hevoset oli mobilisoitu asemalle vastaan. Perheittäin käytin rekiin, jos ei yksi reki riittänyt perhettä kohti, oli niitä tarjolla toinenkin samalle sakille.

Me sentään mahduimme yhteen rekeen, samoin Roiniset kaikki toiseen. Olimme todella mielissämme sen takia että saimme jäädä Roinisten kanssa samalle asemalle, näin saimme asunnot samalta kylältä kummatkin, oli mukavampi kuin oli tuttuja lähitienoilla.

Aika oli kulunut kulkiessa jo niin pitkälle että oltiin ja elettiin aivan maaliskuu- huhtikuun vaihteessa, en muista tarkalleen, mutta saattoi olla huhtikuun puolta. Siitä kun lähdimme, oli kulunut jo kokonaista kaksi viikkoa, varovastikki laskien. Etelä-Suomessa oli jo kevään tuntua ilmassa, tiet alkoivat sulaa, päivisin olivat aivan nuuskakelit.

Täällä Rovaniemen maalaiskunnan Jaatilassa oli koskemattomat sulamattomat, korkeat kinokset. Pakkanen pysytteli kolmenkymmenen

asteen pahemmalla puolella vielä viikkoja eteenpäin. Tuli mieleen ne mustat hyvät huopatossut, jotka jäivät Partasen sepän hyysikän alle, Uukuniemelle, mutta jäihän sinne niin paljon muutakin mukavaa, tärkeämpääkin kuin huopatossut, joten turha surra.

Asemalta pääsimme hevosella kansakoululle joka oli parin-kolmensadan metrin päässä asemalta. Suunnilleen samanikäinen poika kuin minäkin, oli hevosmiehemme. Sanoin olevansa Linnan Matti, aivan tästä aseman läheltä, oikeastaan Matti Tiuraniemi, mutta kun täällä sanoivat talon nimellä, ja talon nimi oli Linna, kutsuttiin, Linnan Matiksi. Meistä tulikin vielä hyvät kaverit pitemmän päälle.

Tuttavuutemme ei nimittäin jäänyt aivan niin lyhyeksi kuin olomme Jaatilassa, vaan tapasimme vielä monesti, aivan erilaisissa olosuhteissa, mutta niistä vähän myöhemmin lisää.

Matti sanoi tietävänsä melko varmasti että mihin taloon hän joutuu viemään meidät, mutta sanoi kuitenkin että meidän on ensin käytävä koululla, siellä paremmin tietävät ja panevat papereihinsa, perheittäin. Ja niin kävi kuten kuskimme sanoi että Räsiin meidän matkamme johti, noin puolen kilometrin päähän asemalta olevaan taloon, joten emme joutuneet kauan olemaan hevoskyydissä kylmässä pakkasyössä. Talon väkeä kutsuttiin taon nimellä Räsien väeksi, mutta sukunimeltään he olivat Putaansuu-nimisiä.

Koululla kuulimme Roinisten sijoittuvan Saarela nimiseen taloon, ei kovin kauas Räsistä, vain noin pari kilometriä oli talojen väliä.

Räsien talon isäntäväen nimet olivat Yrjö ja Ester Putaansuu. Isäntää kutsuttiin, ainakin takanapäin, ”Räsien paroniksi”, ja kyllä elämän malli - joskus- ehkä saattoi viitata hieman paroniin, siten kuin tavallinen kuolevainen kuvittelee paronin elävän ja asuvan, aikaansa kuluttavan.

Tällaisen matkan jälkeen tuntui kun olisimme tulleet taivaaseen, ei juuri muuten voi sanoa. Oli hieno tunne kun kahden maissa yöllä, aivan vieraassa paikassa, aivan vieraat ihmiset ottavat sillä lailla vastaan maantieltä tulevat kulkijat.

Suuren lasikuistin kaksipuoliset ovet olivat aivan auki, emäntä oli suunnilleen ikäiseni tytön kanssa ovella vastassa ja johdatteli meidät suureen, komeasti valaistuun pirttiin. Täällä he auttoivat äitiä riisumaan pienimpiä enimmistä ryysyistään ja käski meitä pöytään. Sanoi laittaneensa hiukan purtavaa, koska sanoi arvanneensa, että ruoka varmaan matkalaisille maistuisi. Isännän sanoi olevan vielä armeijassa, kuten muutkin miehet, meidän isä muitten mukana.

Lattialle, sänkyjen lisäksi, oli laitettu petit, niin että pääsimme heti syötyämme lepäämään oikein kunnolla, väljästi ja oikeitten petivaatteiden sisään pitkästä ajasta. Ja kyllä uni maistui. Ei tarvinnut pelätä olevansa kenenkään jaloissa, potkittavana, ei kenenkään haittana. Tietysti kuitenkin tuntui että eihän sitä kotona olla, mutta kun tajuttiin kuitenkin että koti oli kerta kaikkiaan menetetty, niin täytyi tottua olemaan muualla, ja jos tuo muualla olo ei tämän hullumpaa ole, kuin mitä tässä talossa on, niin kyllä tähän tottuukin.

Seuraava päivä meni tietysti paikkoihin tutustuessa. Selvisi että tyttö joka tällä kertaa emännän kanssa taloa asui, oli talon kasvattityttö, Lea Koivisto. Talon asukkaisiin kuului lisäksi kasvattipoika, Aatu Rosendahl, mutta hän oli Rovaniemen kauppalassa suojeluskunnan tehtävissä, hän oli sen verran minua vanhempi että joutui sotaväkeen heti samana keväänä.

Isäntää odotettiin kotiutettavaksi aivan lähipäivinä. Lisäksi odotettiin erittäin kovasti ikävöiden Jalmaria, Kysyimme että mikä ja kuka se

tällainen kaikkien kaipaama Jalmari on, sanottiin hänen olevan talon renki, Jalmari Kaikkonen, hän oli ollut aivan poikasesta saakka talossa renkinä. Emäntä sanoin meille oudolla murteella, että vasta kun Jalmari tulee, saamma oikhiasti kiinni elämän rytmiin, Jalmari on niin monitaitonhe mies.

Tänä samana päivänä etsimme Roiniset. Talo jossa he asuivat, tai johon heidät oli sijoitettu – näin kait kuuluisi sanoa -, Oli Jaatilan saarella. sinne johti maantie siltaa pitkin aivan talon ohitse. Näin kanssakäymisemme serkkujen kanssa pääsi jatkumaan heti välittömästi, ja siitä olimme toki iloisia. Kummatkin odottelimme nyt vain että kunhan ukko ja mummo saapuisivat Jannen kanssa pian. Olisimme taas porukka koolla ja saisimme järjestellä elämämme uudelleen, siten kuin se järjestettävissä oli. Siirtoväen huollon edustajalle, naapurissa asuvalle Leo Putaansuulle olimme heti aamulla, emäntämme kehotuksesta, selvittäneet tilanteemme, hän lupasi huolehtia että ukko ja mummo saavat tietää missä olemme.

Kuitenkin ennen ukon ja mummon tuloa ja isän ja Erkin kotiuttamista, tuli meille uusi huoli.

Äiti sairastui keuhkokuumeeseen, matkan raskuuden, huolen ja muun vaivannäön seurauksena. Nyt tuntui seinä nousevan eteen kerralla. Olin vanhin porukassa ja tämän sortin huoliin en ollut millään lailla osannut varautua, vaikka olinkin joutunut jo monenlaista apua antamaan pienimmille sisaruksille ja olemaan eräänlainen perheenpään korvike monessakin asiassa.

Talon emäntä, Ester Putaansuu, koetti auttaa parhaansa mukaan, mutta kuitenkin jouduin turvautumaan Roinisen Anni-tätiin ja Kirstiin, Kävin

heidät paikan päälle hakemassa, äidin luokse. Talon emäntä neuvoi meitä Kirstin kanssa menemään koululle, siellä on opettajanrouva Eeva Luomala ja hän on myös sairaanhoitaja. Hän hoiti sitten asiat niin että äiti pääsi sairaalaan, Rovaniemen Tapionkylään, sillä oli tilapäissairaala, kai sodan takia sinne perustettu.

Oli kuin taivaan lahja että Roiniset olivat lähellä. Ilman Anni-tätiä olisimme olleet huutavassa hukassa. Samoin tytöt ja Pate, vaikka olivatkin vielä hekin lapsia, olivat meille suurena henkisenä turvana ja tukena. Anni-täti, maailman herttaisimpana ihmisenä, ei sentään Jättänyt meitä pulaan, vaan hoiti ja holhosi meitä neuvoillaan kun omiaan. Meille olisi ilman Roinisten apua tullut pahemman kerran ”suru puseroon”.

Olimmekohan olleet vielä viikkoakaan Räsissä, kun eräänä aamuna herätessämme huomasimme että talon isäntä, Yrjö Putaansuu, oli tullut kotiin, siviiliin. Ja sattui vielä niin että ukko kuormineen ilmestyi talon pihaan samana päivänä. He olivat tulleet Kuopiosta hevosien kanssa samassa vaunussa rautateitse Kemiin ja sieltä ajelleet hevosella tuon kahdeksankymmentä kilometriä Jaatilaan.

Kun meitä nyt oli koolla näinkin paljon sakkia, ja kun jouduimme asumaan talonväen kanssa samassa pirtissä joka oli samalla keittiö, taloon kuului lisäksi kaksi kamaria, alkoi talon isäntä puhua että jos hän saa hankittua meille väljemmän ja hyvän asunnon, voisimmeko siirtyä omaan ja väljempään talouteen. Sehän oli meille vain mieleen, ja niin isäntä soitteli Leo Putaansuulle, siirtoväen huollon edustajalle, ja kohta tämä tulikin sanomaan, että asunto on tiedossa, viiden kilometrin päässä Ruikalla. Siellä on aivan asumaton pirtti ja kaksi kamaria. Pirtin saatte yhdessä erään toisen Jaakkimalaisen kanssa ja toisen kaarin asuttavaksenne, toinen kamari jää toiselle siirtolaiselle käytettäväksi.

Sehän sopii. Niin ukko ohjasi ruunan taas maantien päälle, kohti Ruikkaa. He lähtivät Jannen ja Reinon kanssa ensin viemään tavaroita ja tulevat sitten hakemaan mummon ja pienemmät lapset.

Minua pyysi isäntä jäämään heille Räsiin hevospojaksi, ja lupauduin kun paikka tuntui mukavalta ja olin jo tavallaan tuttuakin heidän kanssa. Kun vielä samanaikaisesti Roiniset saivat väljemmän asunnon ja vielä lähempää Räsiä kuin heidän entinen olinpaikkansa Saarela, oli minulla syytäkin olla jollain lailla tyytyväinen. Tiesin, että työtä oli tehtävä oli sitä missä tahansa niin miksei sitten tässäkin, ja niin jäin Räsiin hevospojaksi. Olin koko evakkoajan tässä samassa talossa, siihen asti kun lähdimme takaisin Karjalaan, joulukuussa -41.

Ukko kuitenkin soitti Ruikalta että heitä ei päästetä taloon sisälle, talon toisessa päässä asuva talon emäntä ei anna avaimia, no me soitettiin taas Putaansuulle. Putaansuu kysyi että onko teillä kirvestä sanoimme olevan, hän antoi luvan että saamme käyttää kirvestä hänen luvalla, joko emäntää uhaten tai särkemällä oven, jokatapauksessa, takaisin ei tarvitse tulla eikä ulos jäädä. Kun ukko sai tällaiset valtuudet, ei häntä olisi pitänyt kalteritkaan, eikä emäntäkään loppujen lopuksi oikein suuria uhkauksia tarvinnutkaan, kun ovet aukesivat meille.

Janne joutui lähtemään heti Ruikalle tultua armeijaan, asepalvelukseen. Suunnilleen samoihin aikoihin kotiutettiin isä ja Erkki joten sakki ei siitä pienentynyt, oikeastaan päinvastoin, minähän kävin iltasin ja pyhänaikoihin katsomassa kotiväkeä, ikäväkin tahtoi olla joskus, vaikka

muka olinkin jo jonkunlainen mies, en tietenkään muuta kuin omasta mielestäni, olinhan sentään renkinä, - suuressa maailmassa.

Äitikin pääsi sairaalasta siinä kevään korvilla, joten elämä alkoi jo kaikin puolin olla jonkunlaisella mallilla. Asunkaverit Ruikalle olivat kanssa tulleet. He olivat Juho Ahokas Jaakkimasta perheineen, kuusi-seitsemän lasta heilläkin. Liikettä ja vilskettä oli silloin aivan riittämiin Ruikan törmällä. Kun vielä sattui että Roiniset lapsineen, Heikki-setä oli kanssa jo kotiutettu, olivat käymässä appelassa, ei siellä ollut aivan yksin kukaan liikkeellä, kavereita riitti joka lähtöön.

Tapanisetkaan, hyvät ystävämme ja naapurimme Sorolasta, eivät olleet kuin parin kolmen kilometrin päässä joten miltei jokapäiväisiä kävijöitä olivat hekin.

Olihan miesväellä yhteisiä huolen aiheita ja suunnitelmia tulevaisuuden varalta ja haluttiin yhdessä pohtia asioita ja täten edes olla tekemisissä toinen toistensa kanssa. Oli jotenkin turvallisemman tuntuista olla tuttujien kanssa yhteistyössä, vieraitten ja outojen ihmisten keskellä. Ja naisilla taas oli omat murheensa toinen toisilleen selvitettävänä. Olihan tapahtunut niin paljon ja tavallisuudesta poikkeavaa, jonka seurauksia sopi nyt pohtia ja vaivojaan valitella.

Mutta kun useammat kahvikupit, tai korvikettahan se silloin jo oli, oli juotu, ihmeesti se muutti maailmaa, sitä saattoi taas muutamanpäivän ajan vaikka hymyssä suin esiintyä, ainakin ulospäin, -hymy pintaan, vaikka syvän märkänis-. Kyllä kait siinä oli osaltaan auttamassa karjalainen välittömyyskin, ja todella, hyvät naapurit ja kohtalotoverit.

Vaikka armopalat eivät lähestulkoonkaan aina ole kaikkein maukkaimpia, tuntui tässä tapauksessa ja tänä aikana mukavalta kokea ihmisten osoittamaa hyvää tahtoa. En tiennyt olevan mitään erikoista tekeillä kun isäntä eräänä aamuna Räsissä sanoi että –met Urhon kanssa teurastamma tähän mullin. Ennen kuin iltalypsyn jälkeen minun käskettiin panna Teppo, isännän oma ajokki, komea viisivuotias ruuna, aisoihin ajoreen eteen. Isännän kantaessa mullinruhon rekeen ja emännän tuodessa parikymppisen maitotonkan, aloin vähin aavistella että ovatkohan nuo nyt lähdössä Ruikalle, siitä oli joskus sivumennen mainittu että pitäisi joskus käydä tervehtimässä ja viedä jotain, mutta en oikein jaksanut uskoa että ”viemiset” olisivat jotain näin mahtavaa. Kun isäntä käski vielä minun mennä pukeutumaan lämpimämmin ja emäntä sekä Leakin olivat sisällä turkit päällä lähtövalmiina, niin täytyi se nyt todeksi uskoa. Ulos rekeen tullessa huomasin vietä Aatun kantavan suurta jauhosäkkiä rekeen, alkoi minua jo vähän nolotta koko homma. Oikeastaan vähän liikutuin näin suuresta ja ylitsevuotavasta hyväntahtoisuudesta. Tiesin kyllä että uhraus ei heitä köyhdyttänyt, olivat he sen verran varakkaita, mutta ei se kaikilla rikkaillakaan ole raha ja tavara löysässä lähtemään, tahtoo useimmiten olla toisin päin.

Se ilta ja kyläreissu kyllä opettivat ajattelemaan,, että miltä tuntuu, kun autetaan, HYVÄSTÄ sydämestä. Ja olinpa huomaavinani että vaikutti se antajaankin hetki oli herkkä, molemmin puolin, kun lähdimme Ruikalta paluumatkalle.

Tämä Ruikan talo, jossa kotiväkeni asui, oli ollut aikaisemmin oikein mallikelpoinen talo, mutta emännän jäätyä leskeksi ja sittemmin mentyä

uudelleen naimisiin, ei yhteiselo aina ollut kaikilta osin aivan mennyt, niin kuin sanotaan nappiin. Tämä tietysti omalta osaltaan vaikutti talon töihinkin.

Lisäksi oli talon kahden veljeksien välille tullut jostain riitaa ja nuorempi veli, Eero, oli surmannut juovuspäissään vanhemman Ahti-veljensä, ja joutunut vankilaan sovittamaan tekoaan. Ahti oli juuri päässyt maamieskoulusta ja Eero kansanopistosta. Kun emännän uusi mies oli melkoisessa määrin väkeviin menevä, kärsi talous niin paljon että talo oli jo kerennyt menettää melkoisessa määrin parasta puhtiaan. Ne huoneet talon toisessa päässä jossa meidän väki ja Ahokkaan sakki asuivat, oli kuuluneet Ahti-pojalle ja olivat nyt perikunnan omistuksessa. Perikunnalle kuului myös pihassa oleva uusi ns. ”puovirakennus”, ja täällä nukkuivat kesällä isän ja äidin kanssa suurin osa lapsista, meidän pienimmät ja Ahokkaan suurimmat lapset.

Naapurit olivat jo varoittaneet ennen Eeron vankilasta pääsyä, että varokaa vähän sitä miestä, se on humalassa ollessaan enemmänkin kuin hankala, jopa väkivaltainen. Oli tiedossa päivä jona Eero pääsee vapaaksi ja kotiutuu, joten meidän miehet olivat tietoisia asiasta. Kun illalla ei miestä kuulunut junilta, oli melko varma että yöllä tullaan, ehkä komeastikin.

Isä oli tuolloinkin jo nelikymmenvuotiaana, vielä kuuluisa voimamies, joten hän nyt ei suurempia pelännytkään, mutta kun kaikki naapurit kehuivat Eeron olevan ison ja friskin miehen, täytyi kai siihen suhtautua aivan vakavasti. Mutta aikapa näyttää mitä se tuo tullessaan nukkumaanhan sitä on käytävä, tuli sitten herätys minkälainen tahansa, jos on tullakseen.

Tulihan se, herätys. Puolen yön jälkeen kuului kova meteli oven takaa. Ovea potkittiin kovaa kiroilun säestämänä. Miehen ääni kuului

huutavan että – evakot herätys, isäntä on tullut kotiin ja tuonut tullessaan kauppalasta suuren lohen. Tarvitsen suolaa, onko evakoilla.

Kun siihen hätään ei kukaan nukkujista tuntunut kunnioittavan isännän tuloa edes niin, että olisivat heränneet, alkoi isäntä huutaa kahta kauheammin, hakaten samalla ovea jollain kangella.

Meidän miehet olivat juuri saaneet armeijasta useita säkkejä suolaa, viisikymmenkiloisia säkkejä, he kalastivat armeijalle, tai olivat lähdössä Raanujärvelle kalastamaan ja suola oli toimitettu heille mukaan vietäväksi. Joten suolaa kyllä oli tarjolla isännänkin lohen suolausta varten.

Kun meteli ulkona oli kovimmillaan, otti isä kaikessa hiljaisuudessa suolasäkin syliinsä, otti hyvän vauhdin säkkiä heiluttamalla ja samassa paiskasi sen vasten lukittua ovea.

Ovi lensi lukkoineen ja saranoineen irti suoraan oven takana meuhkanneen isännän päälle, kaataen isännän kaloineen päivineen pitkälleen tantereelle. Karjaisi vielä vasta kotiutetun alikessun äänellä että, - on, evakolla on suolaa, minkä verran isäntä tarvitsee annetaanko toinen lähetys.

Ei tarvinnut toista lähetystä. Siihen jäi ensimmäinenkin lähetys, koskematta.

Sen jälkeen ei asiasta puhuttu sanallakaan, ei puolin eikä toisin. Meitä kohtaan oltiin siitä lähtien hyvin ”hööliä”. Vaikka isäntä kävikin kylällä mellastamassa ja ajamassa ihmisiä yön selkään, ei hän kotona ja meidän nähden edes esiintynyt humalassa. Ukko ja Reino olivat joskus sadonkorjuun aikana töissäkin Eerolla. Enimmäkseenhän he olivat naapurissa, Janne Alaruikassa töissä.

Emännän miehellä, Pölkön Armaalla, oli kanssa omia omituisia tapoja. Hän oli erikoisen perso siniselle tentulle, etsi vaikka kiven alta emännän kätköihinsä laittamat jalanvoiteet.

Armaalla oli ”rammari”, ja siinä yksi ainoa levy. Kesäaamuisin, heti herättyään hän kantoi tuon vekottimen ulkorapulle, istui viereen ja pani levyn soimaan. Laulun sanoista, joka levytä kuului, en muista muuta kuin:

- olut sekä viini,
- on riemun vitamiini-

Tämä seremonia toistui joka aamu, jos oli pouta, kai se antoi hänelle puhtia päivän askareihin, sade aamuna sitä ei soitettu, mutta eihän sadepäivinä suuremmasti puhtia tarvittukaan.

Vaikka laulussa ei tentusta, hänen lempijuomastaan puhuttukaan, tuntui se olevan hänelle kovin rakasta kuultavaa. Ehkä se tyydytti hänen musiikilliset tarpeensa, en tullut tietämään hänen musiikillista tasoaan tarkemmin.

Emännän ja hänen Armaansa keskinäiset suhteet eivät kaikei lähestulkoonkaan kaikkinajoin olleet parhaat mahdolliset. Sen huomasi sivullisetkin, monestikin. Kerran Armas ja meidän miehet, Erkki ja isä, alkoivat puhdistaa kaivoa. Armaan laskeuduttua sankon varassa kaivon pohjalle, tuli emäntä suuren puukon kanssa, ojensi sen isälle, joka vinttasi Armaan kaivosta lapioimaa kuraa ylös, ja sanoi että – pankaa vain köysi poikki, antaa sen korton olla siellä, sinne se joutaa, kortto-, isän hämmästykseseen emäntä vain totesi että, anethan korton olla siellä, kaivhon se joutaa, kortto.

Minkälaista lie Reeta-emännän ruokahuusholli ollut aikaisemmin mutta meidän aikana se ainakin osoittautui aikalaille yksinkertaiseksi. Hän tuli joka aamu meidän puolelle ruuanlaittoaikana ja vähän aikaa istuttuaan,

alkoi hokea, - voi, mun häätyy kanssa lähteä laithan ruokkaa, mithän minä nyt tähän keittäshin- jo vain, minäpä keitänkin maitovelliä, niin minä teenkhi-.

Tämä sama seremonia seurasi joka aamu sen puolitoista vuotta, jotka Ruikalla olimme. Minähän en ollut joka aamu näkemässä enkä kuulemassa, mutta näin kotiväki kertoi. Mitä lie sitten illalla ollut ruokaa, saattoi hyvinkin olla -maitovelliä -.

Isä ja Erkki olivat Tapanisen veljesten, Toivon, Alpon ja Kaarlon kanssa Raanujärvellä kalastamassa armeijalle. Heillä oli joskus joku paikkakunnan asukas, joku vanhempi mies, joutessaan mukana. Eräänlaisena oppaana, kun oli oudot vedet. Kerran pitkää siimaa kokiessaan he saivat puolikymmentä kiloa painavan mateen saaliikseen, opas kauhtui kerrassaan, - se on pantava vethen, vethen vain, kööpeli se on.

Kala hommien loputtua olivat he sama porukka, Roinisen Heikki lisäksi, punnitsemassa pika-asutustiloille tulevia teitä, Suolijärven ja Vähäjoen asutus alueella. Täällä Heikki-setä opetti toisille mukana olleille kuinka vältetään sääskien puremat metsässä ”kyykkypaskalla” ollessa.

Sääskiä oli todella paljon, tällaiseen sääskipaljouteen emme ennen olleet tottuneet.

Heikki aukaisi valmiiksi henkselit ja vyön, katsoi sopivan suunnan, juoksi noin viisikymmentä metriä suoraan ja lujasti. Otti uuden aivan poikittaisen suunnan, sama juoksu. Vielä kerran suunta ja juoksu, housut alas ja ”tyhjennys”. Samalla lailla, mutta eri reittiä takaisin ja sääsket oli eksytetty. Hän sanoi tätä ”syöksypaskaksi”.

Olimme Jaatilaan tulomme seuraavana päivänä Kirstin kanssa kävelemässä ja kylään tutustumassa. Huomasin vastaamme tulevan

aivan ihmeellisen kulkijan. Kysyin Kipolta, että mikä helkkarin härveli se tuo on, pukkiko meitä vastaan ajaa. Olimme toki kuvissa nähneet poron, mutta että niitä tulisi maantiellä vastaan, ei oikein tahtonut mahtua ajatuksiimme. Uskottava oli kun se meidät tavoitti. Nyt huomasimme, että se oli tarkastuskarjakkokamsuineen, siirtyi talosta toiseen.

Myöhemmin Rosendahlin Aatun kanssa Jaatilan vaaralla honkia ajellessamme sain tutustua tarkemmin näihin eläviin. Olivat aivan haittana, jopa vaarassa jäädä kaatuvien puiden alle, niitä kaataessamme. Olivat porokarjat oppineet odottamaan ja saamaan naavaisia oksia puiden kaatuessa. Kaadoimme ensin poroille joitakin naavakuusia tai naavaisia koivuja. Vasta sitten saimme rauhassa kaataa honkakuormat. Usein tuli porolauma ja vaaralle mennessä vastaan, kääntyivät hevosten edessä takaisin metsään ja odottivat puita kaadettavan.

Roinisten muutettua Saarelasta, saivat he asunnon melkein Räsän naapurista, Takkuselta, Väinö ja Hilja Takkusen talosta. Näin minun ja serkkujen yhteiset ajankulut kävivät melko vaivattomiksi.

Minun rengin hommat eivät niin kaksisia olleet että ne paljonkaan olisivat haitanneet kanssakäymisiämme. Pate varsinkin oli monesti mukana, kun tein pihanseudulla pieniä ajoja Harmi-ruunalla. Milloin siirtelin halkoja milloin heiniä ja joskus myllyssäkin Koivussa mukana ollen.

Myöhemmin tilanne kuitenkin muuttui aivan täysin. Roiniset ostivat Savitaipaleen Partakoskelta Martti-sedän kanssa talon, ja siirtyivät sinne asumaan.

Martti-setä oli ollut Karkussa jo lähes kymmenen vuotta.

Lappeenrannassa tarvittiin saman Pelkosen firman palvelukseen miehiä, ja Martti joutui muuttamaan sinne. Roinisen Heikki pääsi samaan entiseen työhönsä, nyt vain Lappeenrantaan Annalan sijasta. Saadakseen asunnon ostivat he yhdessä talon. Talo ostettiin aivan tarkoituksella hiukan kauempaa maaseudulta, siellä oli toiveita saada paremmin ruokapuolta. Oli nimittäin korttiaikaa, ja elintarvikkeista oli huutava puute, ja kun Aino-täti, Martti-sedän puoliso, oli erittäin hyvä järjestämään supliikillaan syötävää, oli täällä paremmat mahdollisuudet kuin kaupungissa – tässä mielessä.

Näin meidän serkusten kanssakäyminen loppui näin lyhyeen, tällä kertaa. Minullekin tuli uusia hommia, ja vielä eräs jopa vakanssi, joten minullakaan ei olisi enää ehkä riittänyt aikaakaan tarpeeseen ja ikävään. Kun meidän sisarruksista kouluikäiset joutuivat syksyllä taas koulutietään jatkamaan, toiset vasta aloittamaan, alkoivat leikkikaverit jäädä vähiin, eikähän se nyt renki enää lasten leikkeihin, helkkari sentään. Oli tullut arjen aika.

Kemi-yhtiö avasi savottatyömaan, ns. Porthenin savotan Jaatilanvaaran takana, noin kahdentoista kilometrin päässä Räsistä.

Kauppias Peteri otti savotan muonituksen. Kun kauppias asui Muurolassa, viidentoista kilometrin päässä Räsistä, oli hänellä oltava varasto ja myyntipaikka lähellä savotan varsitietä. Mikäpä olisi sopinut

tarkoitukseen paremmin kuin Räsi. Talo sijaitsi aivan lähellä asemaa, ja kun puutavara ajettiin Jaatilan asemalle, sopi paikka kuin nakutettu.

Paroni antoi varastotilaa, aitan miesten muonaa varten ja suuren puimalan hevosten rehuja varten ja rengin sivutoimiseksi ”hartsuherraksi”. Näin tuo vakanssi lankesi minun osalleni.

Ostaja sai savotan kämpältä, terävästä päästä, ostotodistuksen johon oli merkitty hyvin tarkkaan mitä kukin oli oikeutettu saamaan kaupan varastosta. Minä annoin mitä kenellekin oli lappuun merkitty, punnitsin voin ja lihan, jaoin tupakat ja muut tilpehöörit, laskin heinä- ja olkipaalujen painot, merkitsin jauhokilot ja niin poispäin.

Lisäksi tarvittiin joen jäältä törmälle kuormia vetämään toinen hevonen, reservihevonen, tässä hommassa tuurasin välillä Kaikkosen Jallua, talon varsinaista renkiä. Tästä kertyikin jo sen verran kylläلتi hommia että siinäpä ei juuri ikävä ehtinyt vaivaamaan.

Pari kertaa viikossa piti vielä käydä iltamyöhällä viemässä maitoa joku tonka kerrallaan savotan kämpälle. Monesti olikin jo yö puolessa kun palailin reissulta takaisin.

Joskus sattui vielä ”ukkoherra”, itse Porthen olemaan matkalla kämpälle, ja kukapa se muukaan jouti niinkään hyvin kyytimieheksi kuin Urho-poika. Siitä vaan ensin asemalle junille, sieltä kämpälle, monesti piti vielä odottaa herra palaavaksikin. Joskus sai lähteä heti pois ja tulla huomenna tai ylihuomenna hakemaan taas junalle.

Oppihan siinä ainakin olemaan työssä kiinni, tuli huomaamaan että ilman työtä ei saa mitään, jos se aina, aina huonon tuurin käydessä, työstäkään.

Olin tuossa renkinä ollessa huomannut, lähinnä talon tytöstä, Leasta, kuinka sieviä työt ovatkaan, enimmälti. Samalla selvisi sekin seikka että jos niitten kanssa jotenkin ruveta saikkaamaan, on käytävä rippikoulu. Niinpä minäkin otin tuon välttämättömän ja väistämättömän askeleen, suunnitelmissani huomioon, ja sanoista tekoihin. Kun syksyllä -40 alkoi Hirvaalla, suojeluskunnan talolla rippikoulu, ilmoittauduin sinne minäkin. Sain talosta polkupyörän, jolla ajelin tuon parikymmenkilometrisen taipaleen. Räsän emäntä hoiti kortteeriasian, hänellä oli Hirvaalla postinhoitajana joku sukulaisnainen ja hänen perheessään sain majoilla sen pariviikkoisen, syksyn rippikouluajan. Meitä rippikoululaisia kertyi lähes satakunta. Melkoinen joukko. Mukana oli muitakin karjalaisia, en vain minä. Oli muitten mukana myös Jaakkiman Reuskulan kylästä Tiilikaisen Kerttu.

Voi hyvänen aika, miten sievä piti olla tyttölapsen, miehän ihastuin ikihyväks, tietekii iha sallaa ja vaa omas mielessäi, eihä sitä mies voint mässä julkisest ihastummaa tyttölöihe, joha nyt jottai. Nii no, sannoitha ne jotki, jot voip niihi rakastuuki, vaa ne nyt ollit semmosii, ne moehetkii, hönttölöi. Sitä paitsi, ei tässä nyt ollut aikaakaan joutaville höpötyksille, nyt luetaan ja sillä siisti. Kirkkoherra Seppänen oli sitä paitsi kova ja tiukka herra että ei siinä suuremmin ”silmäpelille” aikaa liiennyt, joten ohimeneväksi ihastukseksi se sillä kertaa jäi, mutta eräänlainen orastuksen merkki se tietenkin oli tuolla niin aralla, mutta muuten niin merkittävällä alueella, -rakkauden alueella -.

Jaatilasta oli muitakin samaan aikaan kanssani rippikoulussa. Linnan Matti, poika joka oli meitä kyydissä Jaatilaan tuloyönä, Aulan Olavi, Karppisen Martti, Stöckelin Leo, Ruotsalaisen Eero ja Sääskilahden Yrjö, nämä ainakin muistan. Sääskilahden Yrjön ja Linnan Matin tapasin vielä muissa yhteyksissä, vuosia myöhemmin.

Tämä syksyn rippikoulu loppui sitten aikanaan ja keväällä jatkettiin Jaatilan nuorisoseuran talolla toinen pariviikkoa. Juhannuksena oltiin ripillä Rovaniemen kirkossa. Meidän piti mennä jo edellisenä päivänä Rovaniemelle, koska kanttori Miettunen piti vielä virsiharjoittelua enne ehtoolliselle pääsyä.

Menimme kaikki Jaatilasta olevat koululaiset junalla kauppalaan, saimme läheltä asemaa yökortteerin. Ripiltä päästyä kävimme Rovaniemen torilla kuvauttamassa itseämme, nyt puku päällä olevina - miehinä -, pikakuvaajalla.

Nyt oli sitten saatu lupa vehtailla tyttöjenkin kanssa, jos vain kellä riitti luontoa, mutta siinäpä se olikin tenkkapoo, ei oikein uskaltanut vielääkään ruveta millekään. Ties mitä sanovat, nolaavat vielä.

Rippikoulun jälkeen piti sitten taas palata arkeen, ja rengin rooliin.

Liekö nykyajan hevoset, sikäli kuin niitä onkaan, vaativampia kuin ennen. Nyt niille pitää olla kunnan raviradat ja kilpakärret, ennen kuin voidaan kokeilla, että juoksee se ja miten lujaa juoksee.

Sain Räsissä tosi kovaa hevoskyytiä vaikka ajoratana oli tavallinen avo-ojissa oleva heinäpelto, hevosella tavalliset työvaljaat ja perässä haravakone.

Olin heiniä haravoimassa Karheille ja sattui ampiaispesä aivan hevosen jalkoihin, ajoin vielä Hookanan Reinon tammalla, joka oli tunnettu oikein kovaleukaisena ja vähän vauhkona ajokkina. Nyt se pahus hermostui aivan kokonaan astuessaan ampiaispesään ja sitä lähetettiin kohti kartanoa heti kerralla ja täysillä kierroksilla. Minä kun en tahtonut oikein kunnolla ylettyä muutenkaan tukemaan itseäni jaloilla, jäin nyt aivan kokonaan käsieni ja persuuksien varaan, koneen pomppiessa ojien yli, eikä hevonen

tajunnut, nyt vauhkouduttuaan, suitsista tämän taivaallista, se oli niin raivona. Lienenkö koskaan ollut niin hurjassa ja hulvattomassa kyydissä, kun mitä nyt sain. Kun lisäksi vielä jalkani sattuiivat tämän tästä, siinä pomppiessa koneen laukaisupolkimeen, löi haravan piikit koko ajan persauksiin, piti varoa käsiä ja jalkoja, piti yrittää pysyä koneen päällä. alas ei uskaltanut hypätä, siinä olisi sotkeentunut koneen ja hevosen alle ja jalkoihin, ja kuinka olisi käynytkään.

Hevonen laukkasi vaahto suussa kohti pihaa, siinä oli kolmen, korkeintaan neljän metrin sola, navetan ja tallin välistä, piha-alueelle. Kuin ihmeen kautta mahtui kone, tietysti hevonen vaistomaisesti meni aukon keskeltä, läpi ja tallin seinään. Kerran vain rämähti kun hevonen oli seinää vasten pystyssä, haravakone hevosen päällä aisat palasina ja minä siinä samassa kasassa.. Selvisin ihmeen vähin mustelmin ja naarmuin, vaikka tapaus sivusta seuranneista Yrjöstä ja Reinosta saattoi näyttää hurjaltakin. Enimmin tästä kärsi hevonen, ei niinkään itse rysäyksestä, vaan sitä seuranneesta Reinon, isäntänsä käsittelystä. Tamma sai kovasti ”kurinpalautusta”, ja ihmeesti se rauhoittuikin, moneksi päiväksi.

Olin eräänä iltana hakemassa junilta tyhjiä maitotonkkia, kun joukko kylän poikia, hiukan minua nuorempia, mutta kylläkin suurempia, ainakin osa, hyökkäsi kimppuuni. Olin avojaloin ja lyhyissä kesähousuissa, käsikärryjä työntäen tulossa juuri asemalta maantielle. Osuuskaupan kohdalla pojat tulivat, pitkät nokkosniput käsissä, ja alkoivat niillä säärille huitoen huutaa että, - ryssä, ryssä, senkhi ryshän penthu, Räsän paroonhin lelli -. Ei tietenkään ollut mitään hauskaa kärsiä

polttiaisviuhkojen aiheuttamaa polttavaa kipuakaan, mutta tuo huutaminen ja nimittely, se oli pirua, se teki paljon pahempaa jälkeä. En oikein sulattanut sitä että minua sanottiin ryssäksi, vihasin sitä sanaakin aivan kerta kaikkiaan, ja kun tiesin että en varmasti ole sukuakaan koko iivanoille, se teki todella pahaa. Kun pojat vielä sanoivat että pitikö teän, saatanan ryshäin tänne ihmisten joukhon tullakhan, olisitta pysynhe kotonanha, alkoivat väkisinkin harmin kyöneleet sumentaa silmiä, ei mahtanut mitään.

Kun poikia oli puolenkymmenen lauma, ajattelin että on turha ruveta vastarintaan, saan vain kahta pahemman selkäsaunan, joten koetin vain jatkaa matkaani ja ajattelin että – oottakoohan pahukset, kun miekin tästä vartun ja kasvan, ni kyll mie näytän.

Kuitenkin, kun hätä on suurin, on apukin lähellä niin nytkin. Oikein säikähdin kun kuulin selkäni takaa kovan karjaisun, miehen äänen, kovaa läiskettä ja ulinaa ja samalla loppuivat polttiaisilla huitomiset jalkoihin.

Käännyin katsomaan taakseni ja huomasin kun Ruokonen, Osuuskaupanhoitaja, kookas mies ja Räsän väen hyvä tuttu seisoi juuri rottinkinen mattopiiska kädessä, sillä poikia iskien ja kovasti karjuen että te saamarin paskiaiset, täällä te helvetin koirat olette tien päällä pahojanne tekemässä ja ihmisiä kiusaamassa, mokomatkin sankarit, kotinne joka sorkka ja hävetkää.

Nämä samat pojat, en viitsi mainita nimiä, olivat kuuluja kiusan- ja pahantekijöitä koko kylällä.

Kerran näin itsekin kuinka he säikäyttivät Hakalan vanhan mummon. Olin karhitsemassa ruismaata aivan tien varressa, kun samat pojat, nähdessään Hakalan mummon tulevan mökiltään Osuuskaupalle, hautasivat karbidipullon tienvarteen lastukasaan, tietenkin siihen kerittiin laskea vesikin sekaan, olivat laskeneet suunnilleen räjähtämisaajan, oli

varmasti kokeiltu jo ennenkin, koska ajoitus sopi aivan nappiin. Mummon tultua kohdalle, räjähti pullo ja lastut ja lasinsirpaleet lentelivät ympäriinsä. Siinä olisi voinut käydä pahemminkin, nyt pääsi mummo pelkällä säikähdyksellä.

Näin parikymmentä vuotta myöhemmin sanomalehdestä, että yksi näistä pojista oli juonut auton jäähdytysnestettä ja kuollut.

Renkinä ollessani jouduin myöskin kala hommiin mukaan. Räsien talo sijaitsi aivan Kemijoen törmällä, Petäjaskosken alla. Lohen, siian ja harrin narraaminen kuului kesäisin ja syksyisin joka talon harrastuksiin. Niinpä Räsissäkin laiteltiin jo kevätkorvassa, viime keleillä, sitä varten varusteita kuntoon. Eräänä iltapäivänä, jäät olivat aivan viimeisiä päiviä joessa, isäntä sanoi minulle että: ”Panessa poika ruuna aisoihin, haethan muutamia kokuja vaaran rindestä”. itse mielessäni arvelin että, saa nähdä mitä sieltä metsästä tuodaan, mutta meinasin, että sittenpähan tuon näkee kun sinne menemme, Enkä sen paremmin kysellyt, Kyllähän se siellä selviää, mitä ne ”koku” on. Sehän selvisi, eiväthän ne olleet sen kummempia kuin koivurunkoja, pitkiä ja mahdollisimman suorina koivurunkoja. Ne jätettiin jokirantaan, tulvaveden ulottumattomiin, kasaan. Kysyin, että miksi ne tähän jätetään eikä viedä pihaan ranteelle. Isäntä sanoi niistä tehdään lohivatoja, lohirenkkuja. Se ei paljonkaan asiaan valaissut ja niin päätin jäädä odottamaan, aikapa näyttää, mitä ne lohirenkut ovat.

No niin, nyt lähemme sitte laithan lohirenkut eli pukkivavot, sanoivat isäntä ja talon toisessa päässä olevassa huoneistossa asuva Hookanan Reino, Yrjön sisaren poika. Näät miten net tehjän.

Puista rakennettiin kolmijalkainen sahapukin tapainen renkku. Se laskettiin veteen, jalat pohjaan tukien. Veden pintaan laitettiin jonkinlainen lava ja siihen ladottiin kiviä painoksi ettei virta vie renkkua mennessään. Ylävirran puolelle pari poikittaista koivua, toinen lähelle joen pohjaa, toinen vähän vedenpinnan yläpuolelle, ja näitä vastan pystypuita. Näin saatiin syntymään ”koste” pukin alle. Tähän kosteeseen, vähävirtaiseen paikkaan laskettiin verkot, yksi tai kaksi. Ja kalaa tuli, suuria lohen vonkaleita.

Lohta ja lohen mätiä oli kyllä varmasti tarjolla ruokapöydässä aivan kyllälti., joskus jopa kylläntymiseen asti. Lisäksi oli verkkoja, joilla pyydettiin siikaa suvantopaikoista, sekä tietysti harrilauta, jonka laskettiin kosken alta virran mukana.

Olen aina tykännyt kalastuksesta, kun olen siihen pienestä pitäen tottunut. Mutta tämä jokikalastus oli kyllä hiukan outoa. Jo joella liikkuminen veneellä oli jotenkin hankalamman tuntuista kuin järvellä, Laatokallakin, vaikka siellä kävikin kova, joskus monen metrin korkuinen aallokko. Veneetkin olivat vähän heppoisemman tuntuisia, kevytrakenteisia.

Parina kolmena aamuna sain käydä Muurolassa kokemassa suurta lohipatoa, tuuraamassa Hookanan Reinoa, se oli vähän sen sortin

hommaa josta minä en, poikanen kun olin, paljonkaan käsittänyt, ja enköhän liene ollut enemmän haittana kuin hyötynä koko hommassa mukana. Olipahan kuitenkin sekin kokemus lisänä elämän koulusta, elämän taipaleelle lähtiessä, nuorelle miehelle.

Ukko toi hevosen kyydissä kotoa nuotan, mutta kun se ei alkuunkaan sopinut täällä kalanpyyntiin sellaisenaan, tehtiin siitä pienempiä nuottia, yksi muun muassa Räsiin. Tällä pyydettiin ja saatiinkin siikaa, Räsi-Yrjön suureksi ihmeeksi.

Kalahommissa se suuremmaksi osaksi kului aika Ruikan törmälläkin ukolta Reinolta ja Pertiltä. Ruokapuoli kun tahtoi olla vähän ”hakusella”. Teki mieli saada leivän särvintä korttiannosten lisäksi, konstilla jos toisella, ja kalastus oli eräs parhaita, jo koettuja ja hyväksi havaittuja konsteja pitää sakki sapuskassa. Pojat olivat jokivarressa ongella, jos ei sattunut parempaa tekemistä olemaan. Joskus he kävivät ukon kanssa jopa Suolijärvellä saakka, ollen reissulla useita päiviä kerrallaan.

Näissäkin oloissa meitä sentään muistettiin ystävien ja sukulaisten taholta. Lyyli Miettinen, hän oli Raahen seminaarissa lehtorina, kävi meitä tapaamassa Ruikalla. Hän uhrasi – kait varansakin- toisten ihmisten, hädänalaisten auttamiseen. Niinpä hän kävi katsomassa ja lohduttamassa meitäkin, tuoden suuren vaatepaketin tullessaan, lapsille. Se varmasti oli tarpeen tässä tilanteessa, ja otettiin suurella kiitoksella vastaan.

Äiti oli melko tiiviissä kirjeenvaihdossa Lyyli-tädin kanssa, muulloinkin, niin myös täällä.

Nelisenkymmentä vuotta myöhemmin, ollessamme Pelkosten sukukokouksessa Siilinjärvellä vaimoni kanssa, antoi maisteri Eino Miettinen meille Lyyli-tädin jäämistöstä löytyneitä äitini kirjoittamia kirjeitä, ajatusten vaihtoa vuosikymmenten takaa.

Kesällä – 41 oli eräänä kauniina päivänä Mäkitalon Onnilla myllyssä. Katselin jokitörmää laskevan maantien liikennettä, kun havaitsin jotain oudompaa olevan liikkeellä tien päällä.

No nyt ne tulevat kuitenkin, niistä on hissukseen puhuttu jo jonkin aikaa, joku oli jotakin jo nähnytkin jossakin, mutta nyt näyttävät tulevan joukolla. Kyllä, saksalaisia ne on, univormu on erilainen kuin suomalaisilla, ei ne muita voi olla, saksalaisia sotilaita ne ovat. Edellä ajoi ensin yksi mies moottoripyörällä ja sitä seurasi pienen välimatkan päässä muutama henkilöauto, ja sitten tuli pitkä jono kuorma-autoja, täynnä miehiä ja muuta kamaa.

Tämän jälkeen näitä eläviä nähtiin tuon tuostakin liikkuvan maantiellä, milloin etelästä, milloin pohjoisesta päin, kovalla kiireellä ja tohinalla, ja suurella melulla. Ihmeellistä huutamista ja huitomista tuo niitten esiintyminen, lienevätkö huonokuuloisia, vai eivätkö muuten ymmärtäne toistensa puhetta.

Aluksi näihin ”ulkomaan eläviin” suhtauduttiin enemmän tai vähemmän epäillen ja oudoksuen. Mutta kun he esiintyivät siviileitä kohtaan siististi ja korrektisti, alkoi vähitellen jää sulaa ja suhteet parantua. Jopa niin että

pitemmän päälle muutamat, eikä niinkään harvat, naiset, suhtautuivat hyvinkin ”läheisesti”. Alkoi kuulla sellaista puhetta, onhan niillä kylän akoilla silmät päässä, tällaisissa asioissa etenkin. Ja suu jolla puhua. Ja kyllä minäkin, iltaisin raitilla kulkiessa, tulin näkemään, miten mies vie, eikä tytöt vikisseet.

Saksalaisia majoitettiin Jaatilaankin useampaan taloon, samoin Ruikalle. Räsiin heitä tuli parikymmentä miestä ja muuleja, meille aivan outoja ja ennennäkemättömiä eläimiä, meidän ukon mukaan – helvetin rumii elukoita.

Räsissä saksalaiset majoittuivat erääseen ulkorakennukseen, mankelihuoneen vieressä olevaan varastoon. Laittoivat sinne petit ja kamiinan ja kortteerasivat siinä.

Minulle he alkoivat opettaa kieltään ja kun vähän aloin oppia, käyttivät jonkinlaisena tulkin tapaisena kylällä ja kaupoissa asioidessaan.

Jos olisin oikealla lailla osannut innostua asiasta ja vielä jälkeempään asiaa harrastanut, olisin ehkä jonkun verran oppinutkin. Minun kohdalla asia jäi kyllä enemmänkin kuin puolitiehen.

Jälkeempään, asioita hiukan paremmin ymmärtäessä, huomasin että se kieli, jota nuoret sotilaat opettivat, oli suurelta osalta sellaista että sen voi hyvällä syyllä sanoa olevan julkaisukelvotonta.

Vuosikymmeniä jälkeempään, käydessäni parin viikon reissulla Saksassa, huomasin, kun kovasti muistelin, että saan kuin saankin kaupasta sitä

mitä halusinkin ja maksaa oikein ja sai selvän hinnoista kysymälläkin, jos ei hintalappua ollutkaan näkyvillä. Vai oliko niin että ostin vain sitä mitä osasin pyytää.

Tämän kesä aikana tapahtui vielä muutakin. Miehet kutsuttiin taas armeijaan. Isä ja Erkki muiden mukana, nyt vain pohjoisen miesten kanssa samoihin porukoihin. Jannehan oli jo ennestään, asepalvelusta suorittamassa armeijassa.

On ehkä väärin väittää että tämä lähtö olisi ollut hyvinkin vastenmielinen, vaikka sotaan lähtö yleensä on sitä, lähdettiinhän nyt korjaamaan pakkorauhan tulosta. Ja meille niin tärkeää pakkorauhan rajaa.

Nythän meillä oli kaverina sellainen aseveli että sitä ei näyttänyt pitävän mikään, tämän he olivat jo näyttäneet maailmalle. kyllä nyt Karjala palautetaan takaisin Suomelle ja pääsemme taas takaisin kotiin. Oikealla lailla asumaan, pois ihmistenjaloista ja nurkista. Olimme nimittäin saaneet kuulla muulloinkin, monestikin, ei vain tuon nokkos-sodan yhteydessä, ja aika ihmisiltäkin, että emme aina ja kaikkien mielestä olleet oikein toivottuja. Ihmisten sekaan olemaan ja asumaan. Enin osa ihmisistä oli tietysti sellaisia jotka ymmärsivät asian, mutta oli toisinkin.

Meille oli tarjottu vähän aikaisemmin asutustilaa Merijärveltä. Ukko kävi Reinon kanssa katsomassakin sitä, mutta se ei oikein heitä miellyttänyt, missään mielessä. Nyt oltiinkin vain hyvillä mielin kun ei

sitä tullut otettua vastaan. Oli toiveita todellakin että luovutettu alue saadaan vallattua takaisin ja pääsemme taas kotiin. Rintamalta kuuluvat uutiset kertoivat aina päivä päivältä uusista valtauksista, sotahan oli ollut käynnissä jo juhannuksen tienoilta asti.

Ukko oli koko syyskesän, vähän väliä, ollut yhteydessä siirtoväestä huolehtiviin viranomaisiin, heti Jaakkiman takaisin valtauksesta lähtien, että eikö jo päästä lähtemään kotiin. Aina tuli kielteinen päätös. Lapsiperheitä ei lasketa ennen kuin mahdolliset miinat ja muut ammukset on raivattu pois. Vain töihin pystyvät ja perheettömät saavat palata, hekin vasta luvan saatuaan.

Vihdoin, joulukuun alussa tuli lupa siirtyä kotiin. Jos on itsellä elintarvikkeet ja mahdollisella karjalla talven rehut. Olimme pitkin kesää hiljalleen varautuneet siihen että meillä jotain olisi paluuta varten varastossa. Eihän sitä paljon ollut, mutta kun into päästä kotiin oli niin suuri, annoimme viranomaisten ymmärtää, että ehdot on täytetty, ja niin sitten puolivälissä joulukuuta saimme paluuluvan.

Olimme joutuneet myymään hevosen heti Rovaniemelle tultuamme, pitovaikeuksien vuoksi. Tilalle ostimme lehmän, sillä oli jo tässä vaiheessa vasikkakin. Nyt hevosen puuttuessa jouduimme ottamaan muualta muuttokuormien ajajat. Olimme saaneet vaunun Jaatilan asemalle, tai kaksikin, toinen oli tavallinen tavaravaunu mutta toinen oli umpinainen, valkoinen maitovaunu, siinä oli toisessa päässä erillinen pieni osasto jossa oli kamiina ja sen päällä keittolevy, tämä sopikin meille lapsiperheelle oikein mukavasti, saimme oman keittiön.

Lehmä, vasikka sekä kaikki ihmiset asetuimme tähän umpivaunuun, lehmälle matkan ajaksi rehut sekä ihmisten eväät.

Heinien päälle sai mukavasti laitettua makuusijat, ja kun vaunu oli vielä lämmin, oli siinä oikeastaan mukavakin matkustaa.

Sain Räsistä hevosen muuttokuorman hakuun Ruikalta, ukko sai saksalaisilta hommattua kaksi parivaljakkoa, ajureineen, ja näillä voimilla me muutosta selvisimmekin, lastauksessakin autoivat saksalaiset sotilaat.

Illalla vein hevosen takaisin Räsiin, kiitin hyvästä huolenpidosta ja niin olin minäkin valmis taas muitten mukaan.

Kun syksyllä aloimme puhua takaisin paluusta, pyysi Räsien emäntä aivan tosissaan että jäisin heille, vaikka loppuiäkseni, jos niin haluaisin, mutta en katsonut voivani jäädä, kotiin täytyi päästä – vieläpä mahdollisimman pian -, ja näin heitimme, oikeastaan vähän vetistellen, hyvästit.

Täytyy sanoa vieläkin, jo muutakin maailmaa vähän nähneenä, että tämä oli minun elämässäni eräs parhaita paikkoja. Talon väki oli todella hienoa ja mukavaa väkeä. He olivat ihmisiä – suurin kirjaimin.

Ne puolitoista vuotta opettivat hyvin paljon, jos ei se oppi olekaan aina näkynyt aivan pinnassa, on kuitenkin omantunnon pohjalle jäänyt sinne silloin kylvetty siemen itämään. Ja olen ollut joskus, tiukan paikan tullen, huomaavinani että Räsien Esteri ahtaan paikan tullen olisi tehnyt tai sanonut sillä tai tällä tavalla, ja että niin olisi oikein.

Näin alkoi matkamme kohti takaisin vallattua koti-Karjalaa. Parikkalan asemalla meidän täytyi käydä, pienimmästä suurimpaan ottamassa isorokkorokotus ennen uuden rajan ylitystä.

Jaakkiman asemalla olimme jouluaattoamuna, siinä kymmenen yhdentoista nurkilla.

Tässä kuvassa ”hartsuherra” markkeeraa poromiestä.

Kuva on otettu Räsän pihalla ja pienempi herra lipputangon juurella on Hookanan Reinon Jouni-poika.

JATKOSODAN AIKANA KOPPILASSA:

Erkki oli päässyt muuttolomalle ja oli jo Elisenvaarassa meitä vastassa. Lähti sieltä henkilöjunalle jo ennen meitä Jaakkimaan järjestämään muuttokuormien vientiä Lahdenpohjan asemalta kotiin. Meillähän ei ollut edes omaa hevosta.

Meillä ei ollut oikeastaan minkäänlaisia edellytyksiä muuttaa, etenkin talvella, vain kaiken kattava koti-ikävä, kaipuu ja kovahalu palata takaisin omille kotikonnuille, lapsuusajan leikkitantereille, tutuille maisemille. Ja uskoimme vakaasti että kun ne on takaisin saatu niin ne kanssa pysyvät. Olihan takuumiehenä Euroopan valloittaja, Hitlerin Saksa, Aatun asevoimat.

Erkki oli saanut Toivorannasta opettaja Pelkoselta hevosen, jolla oli vastassa Lahdenpohjassa, lisäksi hän oli soittanut Annalaan jossa tiedettiin Pakkasen Matin asuvan Rauhanmäellä väliaikaisesti, ja sai Pakkasen Erkin toiseksi hevostmieheksi hakemaan muuttokuormia. Kuitenkin siinä vaunuja purkaessa ja tavaravähiä rekiin kuormatessa tärväytyi sen verran aikaa että lyhyt aattopäivä alkoi jo hämärtyä illaksi, ennen kuin selvisimme kotimatkalta asemalta. Lunta oli vuodenaikaan nähden harvinaisen paljon, ja kun tiet olivat vähän ajatut, oli matkanteko hidasta. Lisäksi jarrutti vauhtia hevosen perässä talutettava lehmä, joten jouluaatto alkoi olla jo illassa ennen kuin olimme kotona.

Tai emmehän me oikeastaan kotona olleet vieläkkään. Ajoimme tosin Koppilan ohikin, naapuriin, Julkuun. Jotain sata – sataviisikymmentä metriä oli talojen väliä, mutta kyllä se vain tuntui kuin olisimme tulleet kotiin.

Mantereen puolen Holopaisen Aino kuului työporukkaan joka oli ollut jo syksystä saakka valmistelemassa takaisin muuttajille jonkunlaisia mahdollisuuksia asumiseen. He siivosivat pahimpia jälkiä sekä lämmittivät jo etukäteen huoneita ettei tarvinnut aivan kylmiin rakennuksiin muuttaa.

Kun Koppilassa oli naapuri vierailut hieman kovakätisesti, sieltä oli ikkunat ja ovet pois, tai muuten rikottu ja uuni särjetty sekä muutenkin saatettu sellaiseen kuntoon ettei siellä voinut asumista ajatellakkaan, oli Aino lämmittänyt ja vähin siivoillut Julun mökin meille asuttavaksi. Olihan se aivan meidän rajalla, omat maat alkoivat aivan Julun navetan takaa.

Eihän se aivan jouluinen tunnelma ollut kun vietimme loput aattoillasta kuormia purkaen ja sisään tavaroita kantaen. Lehmälle ja vasikalle piti tehdä tilaa navettaan, ja opettaja Pelkosen hevosellekin piti saada paikka yön yli. Sille tehtiin tilaa lehmän ja vasikan vierelle navettaan.

Oli kait jo kymmenen maissa illalla kun saatoimme antaa joululle tilaa mielissämme. Joulun Herralle lähti varmaan jokaisen sydäimestä nöyrä ja kunnioittava kiitos. Hän oli antanut suuren lahjan, olimme sentään päässeet taas kerran, ja jouluksi, kotiin.

Erkin loma loppui niin että hänen piti palata yksikköönsä heti joulunpyhien jälkeen joten hän lähti jo joulupäivänä takaisin. Isä sen sijaan kotiutettiin ikänsä perusteella jo tammikuun alkupäivinä. Hän oli Kiestingin ja Louhen suunnalla taistelemassa Siilasvuon porukassa. Isän siviiliin pääsyn aikoihin, aivan alkutalvesta perustettiin Annalaan sotavankileiri. Osa vangeista joutui raivaamaan Annalan sahan raunioita. Venäläiset olivat polttaneet sen aivan perustuksiaan myöten, osan joutuessa sahan vanhan lautatarhan rimoitusta purkamaan ja polttopuiksi sahaamaan. Urakkana heillä oli puolikuutiota päivässä sahata metrisiksi haloiksi rimoja parinmetrin korkuisesta rimoituksen ”rintauksesta”. Isä joutui heti leirin perustamisen jälkeen jonkinlaiseksi pomoksi tälle sahan raivaamis- ja myöhemmin rakentamistyömaalle.

me Reinon kanssa menimme tälle rimatarhalle vankien kanssa samoihin töihin, vain sillä erolla että me saimme työstämme palkkaa ja saimme tehdä niin paljon kuin halusimme ja jaksoimme, ja minkä muilta omilta töiltä pääsimme.

Meillehän alkoi, etenkin kevättä kohti talven joutuessa, Koppilan kunnostustyöt. Ja ennen kaikkea, jonkun piti olla aina jollain tavalla huolehtimassa ruokapuolesta. Elettiinhan elintarvikepulan ja korttiannosten aikaa. Ehkä tilanne ruokapuolella oli vielä pahempi takaisin vallatulla alueella kuin muualla Suomessa.

Sirkka oli ehdoton ykkönen tähän kauppalassa kulkemiseen, väsymätön ja peräänantamaton jonottaja. Joka kaupassa kun jonotettiin ain ja kaikkea tavaraa.

Ukko ja Pertti taas hoitivat talven aikana kalapuolen, pitivät koukkuja ja rakensivat mertoja ja rysiä, milloin mistäkin löytämistään tarvikkeista. Pitipä Pertti jänislankojakin, ja sai kuin saikin aina muutaman jäniksen.

Sai kerrankin jalastaan lankaan jääneen jäniksen joka oli vielä täysin hengissä, Pertin kokiessa lankoja. Pertti kantoi jäniksen elävänä kotiin, raotti ovea ja huuti oven raosta että tuokaa asetta että saa lyödä jäniksen tajuttomaksi.

Olimme löytäneet Koppilasta vanhan tutun ”Niveräkaisan”. Veli venäläinen ei ollut tajunnut sen todellista arvoa ja oli kait siksi jättänyt sen entiselle paikalleen. Se kun oli vanhastaan tunnettu monikäyttöisenä, sekä leluna että työkaluna, niin katsottiin nytkin aivan kuin luonnollisena asiana että Kaisan pää kestää kyllä tappoaseenakin, ja niin tämän monimuotoisen- ja käyttöisen Niverä-Kaisa käyttöskaala sai uusia ulottuvuuksia.

Samalla suunniteltiin Koppilan korjausta, ja kevään kylvötöitä.

Rakennustarvikkeista, kuten siemenistä ja lannoitteistakin oli aivan yhtä kova puute kuin elintarvikkeistakin. Eikä ollut edes hevosta, yhtäkään, saati hevosparia, pelloille. Tähän hevospulaan tuli kuitenkin korjausta aivan yllättäen. Sotasaalishevosia tarjosivat kaupaksi Lahdenpohjassa. Isä sai sieltä sellaisen, muuten kaikin puolin terveen ja iältäänkin alle kymmenvuotiaan, mutta oikeastaan vähän liiankin rauhallisen ehkä olisi sanottava, laiskan, ruunan.

Kuitenkin ruuna teki tehtävänsä kaikella kunnialla oli kaikeksi onneksi hyvävetoinen ja hyvän tapainen, ja kun keväällä onnistuttiin saamaan vielä kelien aikana toinenkin hevonen, nelivuotias tamma, samoja sotasaalishevosia, alkoikin tämä ”hevosvoimajuttu” olla järjestyksessä. Nyt me Reinon kanssa jäimme pois Annalasta töistä, minä hevoshommiin ja Reino parempana kirvesmiehenä remonttihommiin rakennukselle.

Erkki sai keväällä kuukauden työloman ja hän laitteli Reinon kanssa Koppilaa asuttavaksi. Minä ajelin ensin Mörösen Erkin kanssa Annalaan tulevia heiniä asemalta, sekä muitakin tavaroita. Sekä keväällä aivan viimekeleillä takaisin tulevien naapureitten muuttokuormia. Kiiskin Antin ja Einon, Levosen Jussin, Kompan Jaskan, Kiiskin Jussin ja Teräväisen Simon tavaroita ainakin olin ajamassa.

Samoin tässä viime lumien aikana piti ajella ja tutkia kaikki entiset latojen pohjat että jos jossakin sattui olemaan vielä entisiä vanhoja heiniä. Rehupula kun oli muutenkin ja kun meillä oli kaksi hevosta lisänä syömässä Rovaniemeltä lehmälle varattuja heiniä, tuntui pula monta vertaa pahemmalta. Lehtorinteeltä saimme jonkunverran heiniä, ja kun Kaihoniemi oli meillä vuokralla talvisodan syttyessä, ja olimme tehneet sielläkin heinää, kävimme tutkimassa sielläkin varastot, ja löysimme kuin löysimmekin siellä ennen talvisotaa täyttämämme riihen heiniä täynnä olevana.

Vaikka ne olivatkin olleet jo pari vuotta varastossa, olivat ne vielä hyvin säilyneitä, minkälaisia lienevät olleet rehuina. Mutta kun ne eläimille hyvin maistuivat, niin kait ne jotenkin asiansa ajoivat. Näin kuitenkin tuli rehupula vältettyä ja eläimet pääsivät kesään.

Me ukon kanssa ajoimme Koppilan rakennukselle muuraussoraa viimeisillä jääkeleillä Rukolan puolelta Suuresta hiekasta ja Annalan sahalta löytämiämme lautoja ja lankunpätkiä, kaikki olivat hyvään tarpeeseen, mitä vain mistäkin saimme kootuksi ja kokoon haalituksi.

Tämä kevät oli kaikin puolin kiireinen, toivorikas ja tapauksia täynnä. Entiset naapurit palailivat takaisin, ja jo pelkästään heidän jälleennäkeminen oli hauskaa pitkästä ajasta. Kukin kertoili omia kertomuksiaan evakkoreissultaan ja kaikilla oli hyvä mieli kun päästiin takaisin Karjalaan. Rakentamaan uutta tulevaisuutta, entistä kotia korjaamaan tai kokonaan uutta rakentamaan, entisen, mahdollisesti tuhotun tilalle.

Jo talven aikana oli annettava kansanhuollolle toivomukset siemenistä, määrät ja lajikkeet viljan siemenistä, lannoitteista, juurikasvien siemenistä ja muista mahdollisista tarpeista, että osaavat viranomaiset ennakoita tarpeet, edes jotenkin. Toiveiden ja tarpeiden täytyminen oli heidänkin käsityksen mukaan vähintäänkin hämärän peitossa, mutta parhaansa yrittivät, mahdollisuuksien mukaan.

Jokainen yritti jo ominkin neuvoin varautua kevään kylvöihin, kukin mahdollisuuksiensa mukaan. Jotkut, joilla oli ollut mahdollisuus evakkoajaksi itse viljellä, joko pika-asutustilaa tai sitten vuokratilana olivat paremmin mahdollisuuksin lähtemässä kevään kylvöihin kuin ne joilla kaikki oli kansanhuollon varassa.

Sortavalassa oli venäläisillä ollut melko lailla viljelyksiä, niinpä löytyi myös perunavarasto. Koskisen Brunon kellarissa oli perunoita, kellarin täysi. Täältä kylälle vasta valittu viljelyspäällikkö, kauppias Kaljunen, jakoi tarvitseville siemenperunaa. Ei kenellekään paljon, mutta kuitenkin jonkin verran. Muistelen että minä sain kuormaani, niitä hakiessa, parisataa kiloa. Kuitenkin kansanhuollosta sadulla siemenellä ja

Rovaniemeltä tuoduilla vähillä ohran ja perunan siemenillä saimme muistamani mukaan tuona keväänä kylvetyksi sentään nelisen hehtaaria, mukana kauraa, ohraa, vehnää ja hernettä sekä tietysti perunaa.

Tämän lisäksi kylvöihin kuului, niinkuin aina oli kuulunut, pellavaa ja hamppua. Nyt näitten osuus vain korostui, olihan tiedossa vaatepula. Hamppua taas tarvittiin köysiin, kalastusta kun aiottiin taas ruveta harrastamaan, ruokapulan poistamiseksi.

Mainittakoon tässä touonteon yhteydessä eräs asia joka tuli kokeiltua, en tiedä että oliko se miten yleisesti käytössä, meillä asia kokeiltiin ja onnistuttiinkin aika hyvin. Mummo, nimittäin muisteli joskus ennen vanhaan kuulleensa että kun keväällä ruokaperunat alkavat itää, niin kun ottaa hiukan paksummat kuoret ja istuttaa ne maahan niin niistä saa perunan kasvamaan.

Otimme keväällä multaa lämpiämään, panimme pusseihin, pussiin perunankuoren ituineen jo sisälle joksikin viikoksi. Veimme perunanistusaikaan ne pusseineen perunapenkkiin, ja kyllä niistä kasvoi jopa enemmän kuin normaalista perunasta, satoa. Muistelen kuitenkin että sato jäi vain noin puoleen normaalista sadosta.

Tässä perunan istutuksessa sattui eräs tapaus joka kannatta mainita, hauskana muistona, tavallaan.

Ukko oli tottunut laittamaan perunan maahan oikein oikealla savolaisella ”sorkkaoatralla” ja vielä aina niin että hevosella ei ollut suitsia ollenkaan eikä talutusmiestä saanut ajatellakaan. Hän mielestään osasi taidon, eikä siinä sivullisten neuvoja tarvinnut, hevonen oli sen verran järkieläin että se ymmärsi ja uskoi suusanaa.

Me kyllä Reinon kanssa yritettiin sanoa että kun on aivan oudot hevoset ja toinen vielä tavallaan opettamaton nuori ja muutenkin vähän outo-

otteinen ja lisäksi vauhko, että eiköhän olisi parempi ottaa kuitenkin
suitset ainakin, jos ei vaikka talutetakaan. Se kun oli hänestä
”oatramiehen” kunnialle käypää. Esitettiin vielä että – ottakaa nyt
ainakin tuo ruuna, se ei ihmeitä ehdi pahaakaan saada aikaan, on sen
verran hidas ja muutenkin tottelevaisempi kuin tamma -.

– Ei kun tuokee tamma aesoan, minä kyllä ossoon potaattivaon ajjoo
hevosella, olokoon heän vaekka minkälaenen peijjoo. Elekee työ
poejjet tuluko neuvomaan, vanahoo miestä.

Meillä Reinon kanssa oli omat kokemuksemme tammasta, ja uskalsimme
sen verran epäillä ”potattivaov” onnistumista että koetimme olla vähän
kuin varalla siinä lähettyvillä. Ukko kuitenkin huomasi tämän ja sanoi
että – mänkee vuan kauevvenmas, kyllä tämä meiltä tamman kanssa
käöp. Käski hevosta, - ei tapahtunut mitään, käski toisen kerran, ei
tapahtunut vielääkään mitään.

– Helvetti, hevonen vaolle. kun vielääkään ei tapahtunut mitään, sanoi
ukko että, - tuokeepa poejjet patokka, johan on kumma jottei ala
tapahtuva ja vako auvveta.

Yritin vielä sanoa ukolle että – kyl se patokka on varmast liikaa se
hevone ei kuule, tai sit se ei suusanast välitä, kyl mie sen oon kokent,
miehän sil oun ajant. Ja jos sil ei ou suitsii ni se karkaa.

Eihän ukko uskonut, - hevonenko ei muka kuule, eih poeka, kyllä
hevonen kuuloo. Soattahan nähä ku lähetää, kyllä kuuloo, antakeehan
patokkoo-.

Ukole annettiin pieni risu ”patokaksi” – noh hevonen, vaolle, samalla
ukko rapsautti patokalla tammaa, ptruu, ptruu hevonen, ptruu—helvetti,
ptruu—PTRUU – PTRUU – HEVONEN PTRUU – HEVONEN
HELVETTI PTRUU.

Tamma paineli että savi kääntyi sahran edessä kuin torvesta, ei välittänyt ukon komennoista tuon taivaallista. Ja kun suunta oli kaikkeen muuhun suuntaan kuin mitä olisi pitänyt olla, alkoi ukko hermostua jo pahemman kerran. Ukko survaisi sahrankin aina ojaa ylitettäessä ojan penkkaan että jos se olisi tamman pysäyttänyt, mutta ei. Näytti että mitä lujempaa vastusta aura tarjosi, oli se vain ärsyke tammalle. Sahra vain rusahteli, ukon sitä koettaessa survoa maahan, jarruttaakseen tamman menoa. Kerkesi se hevonen kuitenkin parin-kolmen saran yli mennä ennen kuin me Reinon kanssa päästin hätiin, otimme tammaa turvasta kiinni ja panimme suitset suuhun.

Sanoimme ukolle että olisi pitänyt uskoa, kyllä me tiesimme miten tämä päättyy.

Ukko muljautteli muutaman kerran silmiään ja karjais oikein vihoissaan että – viekee vaekka helvettiin koko tammanna, kun kerran tiijättä paremmin, moisetii ja tuokee se ruuna tänne.

Ruunallahan kyllä kävi ”potattiin pano”, se kesti sen ukolle niin välttämättömän patokankin.

Nyt kun oli touot saatu tehtyä, alettiin haaveilla karjahommista. Nyhän oli jo rehua tarjolla vaikka millä mitalla, saattoi jo laiduntaa täysin. Kun saimme vielä valtiolta vuokratuksi kymmenen hehtaaria lisämaata Niemisen Eemelin viljelemästä valtion tilasta, alkoi tuntua vähin siltä että tässähän päästään oikein kunnolla taloilemaan. Kun vielä saimme tietää että nämä valtion maat olisi ostettavissa ja että vuokraajalla olisi etuosto-oikeus, aloimme todella ajatella oikein kunnolla taloutta.

Lehmiä tuotiinkin valtion toimesta, takaisin vallatulle alueelle. Niitä sai ostaa, tosin kansanhuollosta saatua ostotodistetta vastaan, kulloinkin ilmoitettuna aikana. Niinpä meillekin saatiin näitä ostaa kokonaista kolme kappaletta.

Kun lehmät tuotiin muualta suomesta, meille ne tulivat jostain Lahden länsipuolelta, vaan sairastuivat punatautiin. Meiltäkin kuoli kaksi lehmää. Vasta eläinlääkäreitten saatua rokotteita, saatiin tauti aisoihinsa. Tämän jälkeen saimme ostaa kaksi lehmää, jostain Pohjoiskarjalasta tuotuja, nämä kestivät ilman rokotteita punatautia aiheuttavan punkin. Näin kuitenkin saimme karjan alun kasvamaan, tämä olikin suuri saavutus tähän aikaan, etenkin lapsiperheelle.

Eläinlääkäri tilanteesta kannattanee mainita sen verran että Jaakkimassa oli yksi eläinlääkäri muistaakseni Liljeblad, mutta kun taudit, monenlaiset, riehuivat karjoissa, ei tämä kerinnyt joka paikkaan yhtäaikaan. Asia korjautui huomattavasti kun Lahdenpohjan sota vankileiriltä löytyi pätevä eläinlääkäri. Tätä kuljetti suomalainen sotilas, ase mukanaan, paikasta toiseen, talosta taloon, missä vain tarvittiin.

Kalastus oli meillä sen verran veressä että nyt kun kesä alkoi olla parhaimmillaan, alkoi mieli tehdä merelle. Kalanpyydyksistä vain oli pulaa.

Olihan talven aikana vähän saatu kootuksi, joita kuita rysiä ja jokunen merta, mutta mitään oikein oikeaa muikkupydydystä ei miellä ollut. Entinen muikkunuotta oli jäänyt pilkottuna ja pienemmiksi

kalanpyydyksiksi koottuna Rovaniemelle. Kun kaikki tarvikkeet olivat tätä nykyä kiven alla, niin myös kalastustarvikkeet, oli mahdollisuudet suurempaan kalastuksen harjoittamiseen eliminoitu pois.

Kylissä toimi kansanhuollon asettamat viljelypäälliköt, eräänlaiset kansanhuoltojärjestelmän ”etäispesäkkeet”. Näitten tehtävänä oli muun ohella raportoida kansanhuolto toimistoon viljelysalat, kasvilajit ja määrät, tehdä satoarviot ja paljon muuta kontrollia. Näitten arvioitten perusteella sitten määrättiin kunkin tilan luovutusmäärät ja omakäyttö.

Sorolassa toimi viljelyspäällikkönä kylän entinen kauppias Kaarlo Eemil Kaljunen, hyvä tuttu jo ennestään ja hyvin asiallinen mies.

Hän tiesi ja tunsu meidät vanhoina ja tottuneina kalamiehinä. Niinpä eräänä päivänä, muita asioita toimittaessaan, hän sanoi että Toivorannan navetassa on sotasaalina säilytettävänä suuri määrä verkkoja ja muita kalastuksessa tarvittavia välineitä. Niitä saa ostaa valtiolta, hinta ei ole korkea, jos tosin tarvikkeetkaan eivät ole parasta laatua, mutta jos haluate, voitte käydä valitsemassa päältä parasta, ennen kuin ne viedään muualle. Hän arvioi ja hinnoittelee sitten valitsemanne tarvikkeet.

Me otimme neuvosta vaarin. Ukko sanoi heti että – läheppäs Urho soutumieheksen, käövään kahtomassa minkälaesilla vempeleillä se on ryssä kalloo narranna. Soahaanko niistä oekeita pyyvyksijä kouttuva läjjään. Valitsimme kahteen nuottaan tarvittavat tarvikkeet verkot olivat hyvin paksuja ja kömpelön tuntuksia, mutta kun parempiakaan ei ollut saatavissa mistään, täyty tyytyä näihin saatavissa oleviin. ja saatiinhan niistä koottua kaksi nuottaa. Toinen harva rantanuotta ja toinen

muikkunuotta, tosin ne olivat tavallista raskaampi tekoisia, johtuen verkkojen paksuudesta.

Jo keväällä Suuresta hiekasta muuraussoraa ajaessamme olimme löytäneet Kipotelon rantakiville ajautuneen hyväkuntoisen ja erittäin hyvänmallisen meriveneen. Toimme sen Annalan Puutalotehtaalle korjattavaksi. Isä ja Haakanan Väinö, ”salevitski”, laittoivat sitä siellä ajokuntoon. Olimme saaneet kuljetettua evakkoretken ajan mukanaamme entisen Wikströmin, he asensivat sen paikoilleen ja näin oli meillä nyt kalavehkeet valmiina. Oma entinen nuottavene oli takaisin palattuamme kotirannassa, joten ostettuamme naapuriltamme Ovaskan Matilta uuden, pienemmän veneen toiseksi veneeksi, voimme lähteä merelle heti kun kala ”alkaa liikkua ja käydä pyydykseen”.

Olimme tässä vaiheessa päässeet jo asumaan Koppilaan. Reino ja Pertti olivat, Erkin työloman loputtua naisten kanssa viimeistelleet remonttihommat, joten olimme taas vaihteeksi asumassa kotona Koppilassa. Näihin viimeistelytyöihin kuului muun muassa lattioiden maalaus. Tästä oli koitua kerrassaan pulma, maalitarpeita kun ei tahtonut olla missään saatavilla, ei rahallakaan. Oli kuitenkin eräs keino, ja se keino oli kala. Se kelpasi kaikille, oli kai ainoa ruokatarvike joka ei ollut säännöstelty, sitä sai ilman korttia. Kalalla saimme vaihdettua kaupasta punamultaa, kimröökkiä ja vihtrilliä, taidettiinpa saada sinkkivalkoistakin. Maaliöljynä käytimme norpanrasvaa, siihen keitettiin näistä aineista seosmaali. Maali oli kaikin puolin onnistunut, sopiva väriltään sekä muiltakin ominaisuuksiltaan, ei lähtenyt kengänpohjiinkaan vaan pysyi kuin ainakin maali lattiassa. Haju vain oli

aluksi outoja jopa oikeastaan epämiellyttävä, mutta haihtuihan sekin aikanaan.

Lähes kaikki Sorolan saarenpuolen talojen maatyökalut ja suurin osa huonekalujakin oli koottu ”vuokralaisten” toimesta Annalaan.

Niitä oli levällään ympäri kartanon tienoota, piha maalla, navetanympärille, riihituvan raunioille se oli jostain syystä poltettu, kuten sahakin, samoin perheentupa. Muut rakennukset olivat paikoillaan, ei tosin ennallaan.

Navetta oli sisustettu uudelleen, eräänlaiseksi halliksi. Sinne oli suljettu erilaisia urheiluvälineitä ja telineitä. toiseen päähän oli muurattu hyvin suuri muuripata, keskellä navettaa oli pitkiä pöytiä penkkeineen, ja toiseen päähän, heti välittömästi pöydistä alkaen, suuri sementistä valettu, huoltoaseman rasvausmonttua muistuttava kuilu. se oli täynnä ihmisten ulosteita. Ei voinut tulla muuhun johtopäätökseen kuin että tämä täytyi olla eräänlainen rationalisoitu ”huoltamo”. Toisesta päästä kun tuli sisälle, sai ensin verrytellä, sitten sai sopan padasta, sai mennä pöytänsä syömään ja lopuksi sai jättää ”kiitokset” monttuun ja sitten olikin valmis lähtemään töihin. Pysyipähän Stahanovilainen tahti yllä, kun ei mennyt aikaa turhanpäiväiseen edestakaiseen juoksemiseen rakennuksesta toiseen.

Täällä kyläläiset saivat käydä tunnistamassa omat työkalunsa ja koneensa. Loput, tänne ehkä muualta tuodut ja tunnistamattomat, myytiin huutokaupalla.

Mekin kävimme ostamassa joitain tarvitsemiamme työkaluja täältä.

Isä oli edelleen Annalan sahan rakennustyömaalla ”pomottamassa”. Kaikki liikenevä työvoima oli oltava jossain tuottavassa työssä. tänne Annalaan ja Annalan palvelukseen tulivat myös Roiniset Partakoskelta. He olivat myyneet sieltä, Martti-sedän kanssa parivuotta aikaisemmin ostamansa talon. Martti muutti Parikkalaan, rakensi sinne talon, ja Roiniset tulivat Sorolaan. Heidän oma talonsa Kurenrannalla oli sen verran turmeltu, että he katsoivat olevan parasta olla toistaiseksi Annalassa, sieltä he saivat valmiin ja kaikille työhön pystyville työmaan. Kirsti tosin jatkoi lukujaan parhaillaankin Helsingissä, mutta hänkin oli loma- ja vapaa-ajat Sorolassa. Kerttu oli aluksi Annalan puutarhapuolella, jatkoi sitten puutarhakouluun. Paavo pääsi heti metsäpuolelle isänsä kanssa ja Kati oli äiti-Annin kanssa kotona. Anni-täti tosin oli kanssa Annalan töissä. Hän keitti Annalassa oleville sotavangeille ruokaa, varsinainen vankileiri oli jo purettu keväällä, mutta kartanoon jäi vielä, muistaakseni parikymmentä, vankia sahan rakennukselle töihin.

Näin meitä serkuksia oli taas koolla samoilla nurkilla enemmänkin, Silvennoisetkin kun kävivät taas kesälomallaan täällä Koppilassa. Isä sai hommattua meille heinätyöihin erään Rukolasta olevan, jo kotiutetun, miehen, Matti Tikan. Nyt meillä kävi sitten niin kalastus kuin heinätyötkin. Me Reinon kanssa olimme ukolla kaverina vuorotellen,

milloin isä ei töiltään päässyt, kalahommissa, Pertti ja meistä Reinon kanssa toinen, vuorotellen, olimme Tikan ja siskojen kanssa heinäpellolla.

Tänä kesänä meillä olikin aivan ihmeellinen onni kalastuksessa. Ja kala kävi hyvin kaupaksi, muuta ruokatavaraa kun ei ollut vapaasti saatavissa. Ei tarvinnut tuoda torikauppiaan koskaan myymättä jääneitä kaloja takaisin, kuten niin monesti ennen talvisotaa täytyi tehdä. Kukaan ei kysellyt ja käännellyt että olivatko kalat tuoreita, tai paljonko maksoivat kilo. Ei tarvinnut muuta kuin punnitsi ja otti rahaa vastaan. Joskus täytyi itse myyjän ruveta säännöstelemään että olisi mahdollisimman monelle ollut annettavaa. Jotkut ostajat kyselivät että mistä he saisivat käydä hakemassa, ei tarvitsisi tuoda ollenkaan torille, kyllä he itse käyvät hakemassa kun vaan sanotte että mistä saa hakea. Emme tietenkään voineet neuvoa suoraan apajille koska ei kalaan lähtijä tiedä itsekkään niin varmasti etukäteen sanoa missä kala käy pyydykseen, se on aina ja joka kerta kokeiltava erikseen, poikkeuksetta. Monesti oli kuitenkin ostajien veneitä jo apajilla odottamassa, kalastajien paikalle joutuessa. Neuvoimme heitä että odottaisivat kuuden maissa kotirannassa, siellä heillä olisi parhaat mahdollisuudet kalansaantiin. Vain siellä myymättä jääneet viedään torille.

Naapurit toivatkin kala-astiansa jo illalla valmiiksi joko rantaan tai sitten Koppilan verannalle, vain lappu sangossa ja siinä kalamäärä. Kiiskit, Niemiset, Levoset, Turtiaiset ja Tuunaiset sekä Virkkuset, tekivät

poikkeuksetta näin. Roiniset ja koko Annalan mäen väki saivat kalansa sahan laiturista, siinä pysähdyimme aina joko kalasta tullessa tai torille mennessä, riippuen siitä, missä päin kävimme kalassa.

Tässä kalastuksessa oli kyllä omat riskinsäkin. Sota vallitsi maassa ja tähän tilaan liittyivät sotatoimet joita käytiin yllämme, ilmatilassa. Olimmehan kauppalan ja suuren varuskunnan välittömässä läheisyydessä. Joten vihollisen pommituslennot, varsin tiheät, ja kauppalan ja varuskunnan suojana olevat it, patterit pitivät kyllä huolen sodantunnusta. Monesti jouduttiin kalakauppa keskeyttämään pommitusten takia torilla.

Kalatori siirrettiinkin sittemmin pois kauppalasta, Karikkoniemeen, reilun kilometrin päähän kauppalasta. Kalahalli oli vasta rakenteilla satamaan.

Täällä Karikkoniemessä oli vitsauksena saksalainen ilmatorjuntapatteri, se oli aivan vieressä, ja kun pommituslaivueet tulivat, oli rähinä mitä melkoinen, neljästä tykistä lähtee ääntä ja rautaa aivan tarpeeksi, säikäyttämään meikäläisen keskenkasvuisen poikasen, ”rupuljviiläkkeen”.

Lisäksi avomerellä liikkuminen tuotti vaikeuksia. Vihollisen hävittäjät eivät juuri säälineet, olipa kohteena keskenkasviunen pojanviikari tai vanha ukko, vaan kävivät armotta kimppuun. Tämä rajoitti liikkumisen rantavesiin. Monesti oli jätettävä nuotta veteen ja juostava rantalepikkoon suojaan.

Samoin kun nuottaa ruvettiin korjaamaan. Levitettäessä kalliolle korjausta varten, oli kyllä aivan varmaa että välillä oli juostava kuusen alle piiloon. Nämä pommituslennot eivät niinkään olleet meille

kauppalasta vähän syrjässä asuville vaarallisia, mutta ilmatorjunnan ampumat ammuksat tahtoivat joskus tullut suutareina maahan, joskus hyvinkin lähelle, meidänkin rantapolulle kerran, keskellä päivää. Lisäksi ammuksat ilmassa räjähtäessään levittivät sirpaleita ympäristöön, muutamia suojautumattomia haavoittaenkin. Vaikka ammuksat räjähtivätkin ilmassa, oli sirpaleilla taipumus tulla alas, vähän niin kuin mäenlaskussa, että alastulo on varma.

Pari kolme kertaa jouduimme todistajiksi vihollisen lentokoneen alastuloon. Omat hävittäjät olivat vihollisen pommikoneitten kimpussa, niitten tullessa kaupपालaan tehdyttä pommituslennolta. Hävittäjät saivat ne tähtäimeensä aivan yllämme ja hyvin alhaalla. Jouduimme suojautumaan konekivääreitten luodeilta kuka minnekin kivien ja rakennusten suojaan.

Janne sanoikin kerran lomalla ollessaan että hän lähtee kesken loman takaisin linjoille, sillä saattaa hyvässä lykyssä säilyä hengissä, täällä ei.

”Kersantti” Anna Kurki kulkeutui evakkoreissulle Lappeenrantaan. Nyt kun olimme Koppilassa, piti hänenkin päästä sinne, parhaaseen rähinään, komentoa pitämään. Ja kyllä täytyy näin jälkeenpäin tunnustaa että kyllä hänellä oli aivan aihettakin komenteluun. Meillä suuremmillakin lapsilla saati sitten pienemmillä, tahtoi uteliaisuus päästä voitolle pelosta.

Olimme hyvin hanakoita katselemaan näitä sotatapahtumia keskellä pihamaata seisten, vaikka monesti oli aivan ilmeinen hengenvaarakin olemassa. Anna-täti piti kyllä huolen ja valvoi että hänen varoituksiaan

noudatetaan. Verannalla kädet puuskassa seisten, kotkan katseellaan valvoen ja kovalla terävällä äänellä komennellen kuin ainakin kersantti, tai näissä tilanteissa paremminkin kuin kanaemo poikasiaan varjellen.

Koppilaan tuloaan Anna Kurki puolusteli sanomalla että hänen piti tulla Koppilaan kuolemaan. Koppila oli hänellekin niin rakas ja mieluinen paikka, että täällä saattoi odottaa tätä viimeistäkin lähtöä.

Elokuun lopulla alkoivat koulut toimintansa, ja meiltäkin lähtivät Pirkko, Terttu ja Ritva-sisko koulutielle. Pertti kävi kanssa koulua, mutta hän oli aina silloin tällöin kotona kun tarvittiin jossakin hommassa apuna. Me Reinon ja Sirkan kanssa jäimme kotihommiin, joihin olikin pakko osallistua kaikkien ”kynnelle kykenevien”. Alkoivat sadonkorjuut, ja muut syksyn työt. Oli poimittava marjoja ja sieniä talvea varten talteen. Kaikki mikä ruoaksi kelpasi, oli koottava säilöön. Kova elintarvikepula pakotti varautumaan kaikkien luonnon antimienkin talteenottoon.

Kalastus oli kesän ja alkusyksyn aikana tuottanut sen verran hyvin, olihan paras apaja antanut yli kahdeksan sataa kiloa lahnoja, että saimme ostettua uuden maatalousmoottorin sekä uuden puimakoneen. Puintiaikana olikin eri rytinää kun me penskat hoitelimme puintihommat keskenään. Minä hoidin koneet ja säkkipuolen, Reino oli syöttämässä

viljoja koneeseen, Sirkan ja Pertin hoitaessa ajopuolen ja pöydälle panon ukon kanssa. Kävihän tämä meiltä.

Kalaa olisi ollut talveakin varten säilöttäväksi, mutta tässä oli omat vaikeutensa. Näitä samoja vaikeuksia oli kylläkin ilmennyt pitkin kesää kalojen kanssa mutta nyt ne tulivat korostettuina esiin. Suolaa ei saanut kuin kortilla, jos milloin sai ollenkaan. Ja nyt kun olisi tarvittu enemmän, kaloja talvea varten suolatessa, tämä pula korostui. Kylässä oli kyllä suuri venäläisten jättämä suolavarasto, Ovaskan Antin rannassa suuri lato aivan täynnä, mutta kun se oli ruskeaa vuorisuolaa jota kukaan ei ollut ennen nähnyt, oletettiin viranomaisia – että se on myrkytettyä, eikä sitä näin ollen voitu käyttää.

Näin oli kaiken pulan keskellä, paradoksaalista kylläkin, myöskin runsauden pulaa.

Pulasta puheen ollen, meillä oli edelleen radiopula. Kuulimme että oravan nahat maksavat rahaa ja että niitä ostavat rajattomasti.

Rupesimme Reinon kanssa miettimään että mehän ammutaan ja ostetaan niillä rahoilla radio. Tuumasta toimeen. Isällä ja Erkillä oli ennen sotaa tuvan seinällä ”Husovarna” haulikko, yksipiippuinen, oli muutamia panoksia sekä ruutia, hauleja ja nalleja. Purimme tehtaantekoiset patruunat ja teimme niistä yhdestä aina kaksi oravapaukkaa, samoin irto

nalleista ammustarpeista kokeilimme sen vahvuisia panoksia joilla juuri ja juuri luulimme saavamme oravan hengiltä

Oravia näytti olevan tuhottomasti joka puolella metsiä, joten ajatuksemme ei ollut aivan utopistinen. Ammuksia ei tosin kertynyt tarvittavaa määrää mutta päätimme kuitenkin yrittää.

Ja – kun hätä on suuri, on apukin lähellä. Satuimme puhumaan Levosen Jussille radiohaaveestamme ja samalla tulimme maininneeksi myöskin ammuspulastamme. Jussi tuli heti seuraavana päivänä meille, sanoi minulle että, - - ota tukanleikkuukone ja aja häneltä tukka, mie sanoin ehä mie ossaa semmosii tehdä, – kyl sie ossaat, se ku vaa ruppiit ajamaan, otti tuolin allensa ja istui valmiiksi siihen, kun vielä epäröin että menee pilalle komea tukka, sanoi Jussi että – ei mää, käyhä töihi. En ollut koskaan leikannut keneltäkään hiuksia, joten ei ollut ihme jos minua vaikka hiukan aristutti tuleva homma. Kysyin kuitenkin Jussilta Että miten ja mistä kohtaa näitä pitäs lyhentää jotten panisi aivan piloille koko komeutta. Ei mäne pilal, ole ihan huoletta, kyl sie ossaat ajjaa, - aja vaa kaik ja juurta myöte, nää joutaat.

No tämänhän minä kyllä osasin.

Kun tukka oli ajettu, sanoi Jussi että tule huomen aamul heil, tule aikasee, ja pimmiil. Eläkä puhu kellekään mittää koko käynnist.

Minuahan jännitti kovasti että mikähän salaisuus Jussilla oikein on kun näin salassa täytyy toimia. Menin kuitenkin aamulla jo aikaiseen Levoselle.

Jussi oli eteisessä vastassa ja vei omaan kamariinsa, muun väen huomaamatta, vannotti että en saa kertoa koskaan enkä kenellekään, mitä nyt tulee tapahtumaan. Veti sänkynsä alta melkoisen pahvilaatikon,

aukaisi sen, huomasi sen olevan täynnä haulikon patruunoita, tehtaantekoisia, saattoi olla satakunta patruuna.

- Nää saat tukanleikkuusta, mie en uskalla pittää näit hallussain, ko miul ei oo haulikkoo eikä asseenkantoluppaakaa ja nää vetelehtiit tääl jalois, sattuut viel jonku silmää pistämää m tiijä mite miul käyp. Vie pois koko loota, mut elä sano et mist oot saant, mie en näitä ole varastant mistään, mut ei ne ihan laillista tavaraa ole, ja muutaha siun ei tarvii tietääkkää. Nyt tuo lupaus tuli rikottua, mutta kun Jussi on jo ajat sitten kuollut, ja tämän kertomuksen luonne on todellinen, saanen rikkomukseni anteeksi. Isälle kerroimme metsästysuunnitelmistamme ja hän antoi meille luvan ampumiseen, sanoi kuitenkin että on varmempaa jos hän tai Erkki käyvät myymässä nahkat, jos siellä vaikka tarvittaisiin nuo luvat näyttää. Näin sovittiin, ja näin kävikin, isä myi nahat ja toi radion, uuden Asan.

Antti-herra, Annalan Antti, Metsänhoitaja, Pelkosen Antti, millä nimellä häntä nyt sitten kukin kutsui, oli hyvin innokas metsästyksen harrastaja.

Hänellä oli pieni hyvin opetettu pystykorvakoira, Tutteli.

Talvisodan jälkeen, toisten lähtiessä evakkoon, jäi Tutteli vartioimaan omaa rakasta maailmaansa, Annalaa. Jatkosodan aikana Mörösten palatessa Annalaan, Mörösen Antti oli Annalassa muonamiehenä, oli Tutteli heitä vastassa, tuntien ja iloisesti tervehtien.

Kun meillä ei ollut koira oravametsälle, esitti Mörösen Erkki että ottaisimme Tuttelin mukaan metsälle. Koira oli jopa mielissään kun pääsi mukaan, kyllä kai se oli juuri Tuttelin ansiota että me saimme Koppilaan radion, oli se niin hyvä oravakoira. Myös lintukoira. Mutta

sen huomasin liian myöhään. Eräällä metsästysreissulla munasin kyllä itseni Tuttelin edessä pahemman kerran.

Kuulin kun koira haukkui Ryväspellon laiteilla, oli mielestäni hiukan olevinaan erilaista haukkumista ääneltäänkin kuin mitä tavallisesti oravaa haukkuessa, mutta en ajatellut sen paremmin asiaa vaan painelin suoraa päätä haukkua kohti, ihmettelin kun koira pyöri puun, suuren männyn ympärillä, aina vastapuolella kuin mistä minä yritin, vasta aivan lähelle päästyäni, kun suuri ukkometso lähti nenäni edessä olevasta puusta lentoon, huomasin ajattelemattomuuteni, - liian myöhään -, enhän minä, moinen torvelo ja rupuljviiläke, ajatellut lintuja, olinhan ampumassa oravia.

Meillä oli kyllä isälläkin koira, saimme Pakkasen Matilta heti Karjalaan palattuamme koiranpennun. Oli jäänyt venäläisiltä Sorolaan koiraemo pentuineen, Pakkaset olivat ottaneet ne huostaansa ja antoivat meille yhden pennuista. Tämä ei kuitenkaan päässyt koskaan oikein koiraksi asti, jouduimme lopettamaan sen huonojen tapojen vuoksi, oli yhtä siivoton kuin olivat isäntänsäkin olleet.

Tässä kesän kuluessa ja kalareissuilla käydessä sattui ja tapahtui monenlaista. Silvennoisen Pekka oli kesälomalla Koppilassa ja kuullessaan että illalla lähdetään merelle, Halusi hänkin mukaan. Roinisen tytöt, Kippo ja Kepa sattuiivat hekin olemaan samaan aikaan meillä käymässä ja heillä teki kanssa kovasti mieli mukaan. Olimme isän kanssa kahdestaan lähdössä nuotalle Saarenpään apajille, ja kun oli sievä tyyni ilma, lupasimme ottaa työtökin mukaan, Pekkaa ei tarvinnut ottaa vastuulleen, hänhän oli aikamies ja vastasi itse itsestään, upseerimies, luutnantti jo silloin. Kun ajoimme Sammaluksen salmesta ja edessämme

aukeni laaja Laatokka, edellisen päiväsen kovan myrskyn jäljiltä mahtavasti vellovine maininkeineen, vaikka veden pinta olikin nyt tyynenä, alkoivat seuralaisemme katsella toisiaan kovin totisin ilmein, tällaistaako täällä olikin, tyynellä ilmalla.

Mainingit olivat useita metrejä korkeita, vaikkakin loivia, ja kun edessä oli vain vettä, silmän kantamattomiin vain vellovaa vettä, oli ehkä ymmärrettävääkin ensikertalaisten suhtautuminen heille uuteen elementtiin, tyynenäkin voimakkaasti vellovaan elementtiin, veteen. Pekka istui perässä ja hoiti ruorin, ja hoiti totisena, aina silloin tällöin meitä isän kanssa keulaan vilkaisten ja kovasti ruoria puristaen, yrittäen tosin välillä hymynkin tapaista, mutta taas heti totiseksi muuttuen, kuitenkin miehuutensa säilyttäen, joskin välillä vähän kalvahnäköisenä käyden.

Tytöt sen sijaan eivät yrittäneetkään salailia pelkoaan, he laskeutuivat veneen pohjalle pitkäkseen, eivätkä se paremmin ihailleet ympärillä olevaa ja tapahtuvaa mahtavaa ja vaikuttavaa voimannäytettä, veden vellovaa liikettä.

Vene teki tietenkin maininkien mukaista liikettä, rauhallisesti keinuen, välillä syvälle aaltojen pohjaan vaipuen, väliin taas nousten aallon harjalle. Juuri tuo tasaisen rauhallinen ylös - alas, ja väliin hiukan sivusuuntainen veneen liike oli se joka pani ruuansulatuksen joillakin reistailemaan ja veret pysähtymään. Meille se oli aivan tavallista ja jokapäiväistä, työhön kuuluvaa tapahtumaa, ei se vaikuttanut milläänlailla olemiseen. Tietysti meri sinänsä on mahtava ja voi näyttää, ja näyttääkin joskus mahtinsa ja voimansa jopa niinkin että kyllä sitä on joskus pelättäväkin. Mutta silloin sitä varotaan, varotaan menemästä merelle jos ei nyt sitten juuri myrskyn yllättäessä satuta olemaan siellä.

Kyllä tottunutkin kalastaja pelkää ja kunnioittaa merta, sen voimaa ja mahtia.

Jouduimme ukon kanssa syysmyrskyn kouriin ja se oli kyllä sellainen kokemus että sen muistaa varmasti elämänsä kaikissa vaiheissa, aivan ulkoa, joka tapahtuman, ja sen helpotuksen tunteen, kun hiukan suojaisempaan säähän pääsyä huomaa olevansa vielä hengissä ja pinnalla, ja vielä vehkeet kunnossa, aivan vauriotta.

Uskon tälläkin hetkellä että niin karkeaa ja raakaa miestä ei olekaan, etteikö omassa mielessään ainakin, jos ei vaikka toisten nähden, lausuisi kiitosta ”yläkertaan”. Kyllä sillä myrskyn kourissa tuntee ihminen itsensä avuttomaksi, pieneksi ja kevyeksi.

Olimme lähteneet aamuyöstä ukon kanssa ajamaan Sentkaan, Rukolan puolelle, nuotalle kahdestaan. Oli pohjanuotan aika ja oli tarkoitus pyytää muikkua talvisuolausta varten. Ukko sanoi kotona lähtiessämme, että kyllä myö poejjan kanssa kahestaanni pärjeemmä, ei tarvihe huolehtija, ollaan myö seVERRAN mermiehijä jotta ei myö pullaan jovvuta, päevällä tuumma poekkeen, kujjouvumma.

Lähdimme Sentkasta, kalavähät moottoriveneessä ja nuottavene perässä hinauksessa, ajamaan kotiin. oli kyllä jo nähtävissä ja kuultavissa että ”tuulen poekasta on ilmassa”, kuten ukolla oli tapana sanoa, mutta emme pitäneet sitä normaalista poikkeavana, joten annoimme matkan jatkua kaikessa rauhassa ja omalla painollaan, minä hoitelin moottoria ja ukko oli ruorissa, tai niin kuin sanottiin ruotelissa. Ukko kun ei ymmärtänyt moottorin päälle ollenkaan mitään, ja minä taas olin aivan vasta-alkaja merenkulussa ruoripuolella, joten työnjako välillämme oli itsestään selvä asia.

Kun aloimme päästä saaren suojasta ”Kelepän hovulle” huomasimme että aallot olivat jo useita metrejä korkeita vaahtopäitä. Tässä vaiheessa

olisimme vielä voineet kääntyä takaisin sään pitoon ja jonkun saaren suojaan, mutta kun me sentään oltiin miehiä, ja kun vanha sanonta kuului että akka tieltä kääntyköön, uros ei pahainenkaan, emme missään tapauksessa voineet palata takaisin, - johan ne olisi nauraneet aidanseipäätkin – annoimme keulan työntyä kohti valkoisena vaahtoavaa ulappaa, onhan täällä ajettu ennenkin – tuulessa -, kun pääsimme ”hovulle”, emme voineet olla vilkaisematta vasemmalta näkyvää aavaa ja rannatonta, nyt myrskyävää Laatokkaa, silmän kantamattomiin vain vettä, valkoisena vaahtoavaa ja nyt myrskyn kourissa kuohuavaa merta. Ukko käänsi keulan myötätuuleen, kohti Toisenlahden selkää, eikä siinä sen jälkeen ollutkaan paluun mahdollisuutta, antaa vain mennä ja katsotaan sitten aikanaan kuinka tässä käy.

Ukko yritteli kääntää ruoria että olisimme päässeet Sorolan saaren puolella olevien niemien suojaan, edes suurinta aallokkoa pakoon, mutta vene, jouduttuaan myrskyn aiheuttamaan merivirtaan, ei niin vain totellutkaan ukkoa, tai paremminkin ruoria, vaan kiiti suoran eteenpäin kohti edessä olevaa Ruskeanmäen parikymmentä metriä korkeaa, vedestä seinäjyrkkänä kohoavaa kallioseinämää. ukko kaejahteli minulle, - pienempi ääni ei olisi kuulunutkaan, suojoa poeka moottorija veiltä jottei se peäse pysähtymää. Tajusin itsekin että silloin olisimme varmasti pois pelistä ja että kävisi hyvin helposti niin että olisimme pian entisiä merimiehiä. Aina aallon harjalle päästyä näimme että edessä oleva kallio aivan kasvaa silmissämme, taas aallon pohjalle, josta ei nähnyt kuin ympärillä myllertävää merta joka näytti joka hetki kaatuvan päällemme, mutta kummasti vain sentään vene seurasi veden liikkeitä, pysyen aina ”päällimmäisenä”.

Ukolta oli ”suksimatti” sammunut jo ajat sitten, holkki sammuneine savukkeineen teki melko kiivasta liikettä suupielestä toiseen ja silmät välähtelivät pelonsekaisesta jännityksestä, suu mutruili, tehden mitä ihmeellisimpiä liikkeitä.

Kun taas pääsimme aallon harjalle näimme, että kallio on taas edessämme, - ja voi kauhistus, sehän on EDESSÄ, enää muutama kymmenen metriä.

Mutta aivan viime hetkellä alkoi vene totella ohjausta, kait kallion aiheuttama vastavirta, akanvirta, auttoi niin paljon että vene alkoi totella ruoria ja kääntyi mereen, vai olisiko ollut niin että tuolla ”komentoportaassa” ei vielä ollut päivämme lasketut. Jokatapauksessa oli todellinen helpotus kun pääsimme avoveteen, kyllä sitä täällä taas pärjätään. ukonkin naama alkoi näyttää taas normaaleja ilmeitä, ja sammunut ”suksimatti” sai tulen ja alkoi sauhuta kaikessa rauhassa, aivan kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan, kummempaa.

Jäi kuitenkin sellainen kuva mieleen että kyllä ukollakin, niin kova poika kuin olikin, kävi vähän niin kuin ”häätä läpi”, minusta tietysti puhumattakaan.

Syksyllä -42, lokakuussa, tuli niin minulle kuin muillekin ikäisilleni kylän pojille, kutsu saapua kunnantalolle. Näin tapahtui koko sotatoimialueella siellä saimme kuulla että joudumme is-komppaniaan, ensin annetaan alokaskoulutus ja sitten vartio- ja ehkä muihinkin sotatouhuihin.

Tästä ne sitten alkoivat minun sotahommat, kestäen kolmisen vuotta, pari kuukautta ylikin.

Is-komppaniassa saimme ensin normaalin alokaskoulutuksen, sen ajan olimme Kurkijoella, olimme majoitettuina Kurkijoen Maanviljelysopistolle.

Tammikuussa -43 meidät tuotiin Jaakkimaan, Huuhanmäen varuskunta-alueelle, ja sillä olimme koko is. palvelun ajan.

Meitä oli Sorolan kylästä lisäksi, Mörösen Erkki, Pakkasen Erkki, Niemisen Reino, Simpuran Eino, Simpuran Aulis, Ukkosen Urho ja Ukkosen Aarne, Ainakin nämä muistan.

Meidät oli majoitettu useampaan eri kohteeseen ja jouduimme välillä vaihtamaan majoituspaikkoja useampaankin kertaan, syytä majoituspaikkojen vaihtoihin en tiedä, kait se kuului armeijan tyyliin. Vai olisiko kulloisillakin tehtävillä ollut osuutta asiaan.

Ensin olimme majoitettuina Kallinkummussa Reinikaisen talossa, sitten asemakylällä kauppias Similän tyhjässä liiketalossa. seuraava paikka oli Lahdenpohjassa Seurahuoneella, ja viimeinen majoituspaikka oli Vaarankylällä, Juho Teräväisellä.

Tehtäviimme kuului rauta- ja maantiesiltojen vartiointi, ilmavalvonta, Desanttien etsintäpartiointi varsinaisten varusmiesten ja reservi sotilaiden kanssa.

Olimme kauppalassa ns. katujuyrän mukana iltaisin, lähetin tehtävät ja armeijan huoltohommat kuuluivat myös ”toimenkuvaan”. Purimme Jaakkiman takaisin valtauksen yhteydessä viholliselta jääneitä murrokkoja, ainakin Savimäessä olin minäkin mukana, tämä ei muuten ollut aivan vaaratonta hommaa, miinavaaran vuoksi. Olimme kunniavartiossa sankarihaudoilla hautausten aikana, kokoilimme sotatoimien aikana kentälle jäänyttä sotasaalistavaraa, ammuksia ja aseita. Korjailimme ja siivosimme pommituksien aiheuttamia vaurioita ja vahinkoja ym. onhan sitä sodassa jos jonkunlaista hommaa.

Saimme välillä aina jonkun lomankin, minäkin sain kerran kuukauden työloman. Iltalomilla kävimme Lahdenpohjassa, istuen joskus elokuvissa ja joskus kahvilassa, joskus jopa kummassakin samana iltana.

Täällä is-komppaniassa sain tavallaan ”tulikasteenkin” tosin kovin, kovin vesipitoisen.

Olin kotilomalla, ja kuin muitakaan miehiä ei ollut, lähdin käyttämään myllytyksiä Lahdenpohjassa, Sikiön myllyllä.

Mukaan moottoriveneeseen lähtivät naapurit, Kiiskin Aino ja Eino, Teräväisen Anni eli Viljon Anni, Levosen Hilja ja Teräväisen Jussi.

Meillä oli jo lähtiessä pientä epäonnea, olimme saaneet ostettua sotilailta moottoripetrolia tynnörin, päivää paria aikaisemmin, jätimme sen silloin yöllä rantaan laiturille ja vasta aamulla veimme sen pihaan

piilotettavaksi, olihan kysymyksessä mustanpörssin kauppa.

moottoripetroli kuten muutkin polttoaineet, oli kortilla. Mekin, niin kuin muutkin kalastajat, saimme muistaakseni vain neljä litraa viikoksi moottoripetrolia, ostokupongilla, ja sehän ei piisannut alkuunkaan, joten kaikki mitä sai sivusta hamstrattua, oli kovasti tervetullutta.

Tankkasin tästä tynnyristä ja liekö sitten sotilaat ”sahanneet silmään”, vai oliko joku kulkija yöllä, tynnyrin ollessa laiturilla, ottanut siitä petrolia ja vajauksen peittääkseen täyttänyt tynnyrin vedellä, kuka tietnee. Joka tapauksessa siinä vettä oli seassa kun asiaa myöhemmin tutkittiin tarkemmin.

No tankki oli täynnä, säkit veneessä, samoin kaikki kyytiin lähtijät, joten ei sitten muuta kuin Wikström pyörimään ja keula kohti kauppala.

Teräväisen Jussi kävi ruoriin ja niin sitä mentiin, ei tosin aivan huolettomasti ajellen ja rallatellen, mutta kuitenkin tarinaa tehden.

Välillä täytyi nimittäin vilkuilla taivaalle, joko ryssän pommareita ja näitä suojaavia hävittäjiä näkyisi. Nämä olivat miltei joka päiväisiä

vieraita. Pommikoneet eivät niinkään meitä pelottaneet täällä kauppalan ulkopuolella, tosin nekin joutuivat usein pudottamaan pomminsa jo ennen kohteeseensa joutumistaan it. tulen takia, mutta hävittäjät olivat melko lailla arvaamaton tekijä. Ne saattoivat ahdistella aivan yksinäisiäkin vesilläliikkujia, ja veneilijä on melko varma saalis, sehän on oikeastaan aivan avuton, eikä uskottu senkään olevan este kimppuun käymiselle että veneessä oli vain siviilinaisia ja vanha ukko. Minä tosin olin sotilaspuvussa ja omasta mielestä melko tomerakin solttu, mutta kun ei ollut minkäänlaista torrakkoa, ei voinut edes naisia rauhoitella laulamalla että, niin kauan teil on suojattu lies, kun on pyssy ja mies. Pääsimme kuitenkin kaikessa rauhassa ja kunnialla noin puoleen väliin matkaa, Sinaturin selälle, kun moottori pysähtyi eikä suostunut millään konstilla matkaa jatkamaan. Siinä sitten asiaa tarkemmin tutkittaessa huomattiin että polttoaineessa on vettä, ja samalla varmistui sekin seikka todeksi että vesi ei pala, ja tässä sitä nyt ollaan.

Kuitenkaan emme kerinneet vielä pahemmin hermoilla kun perästämme ajoi Kuhkaasta oleva Julun Martti, hänkin myllykuormalla, vinkkasin että olemme pulassa ja hän ottikin meidät hinaukseen ja niin pääsimme kauppalaan, tosin hiukan hitaasti, mutta pääsimme kuitenkin.

Myllyn ajuri Elorannan Pekko, otti jyväsäkit haltuunsa, vieden ne myllylle. Kyydissä olleet naapurit lähtivät asioilleen ympäri kauppalaan. Minä jäin sillä aikaa laittelemaan ajokkia lähtökuntoon. Minulla sattui olemaan viikon polttoaine kupongit matkassa, joten tyhjensin tankin ja kävin kaupasta uutta petrolia. Ja aloin kokeilin että käykö tämä uusi aine Wikelle, kun ei se vettä hyväksynyt, ja sehän kävi.

Jauhhot olivat jo veneessä ja kun näkyivät jo kyytiläisenikin tulevan satamaan, annoin moottorin hiljalleen pyöriä. En tiedä oliko hälytys myöhässä vai annettiinko sitä ollenkaan ennen kuin samanaikaisesti pommituksen alkaessa. Huomasin kun aivan kohdallani satamalaiturilla olleesta saksalaisten vartiotornista syöksy tornin nurkkatolppaa myöten alas saksalainen vartiomies laiturille mahalleen. Samalla näin n satamaan tulevat kyytiläiseni sinkoilivat kuka minnekin, kumollaan olevien veneitten alle ja venelaiturien suojaan. Hyppäsin veneen keulan päälle ja siitä mahalleen laiturille, pääsin mahani varaan laiturille roikkumaan jalat jäivät sojottamaan veneen päälle ilmaan, kun samassa rysähti.

Saattoihan se siinä ryttäkän aikana soida hälytyssireenikin, mutta se oli jo tässä vaiheessa myöhäistä, liekö kukaan kuullutkaan, ainakin sataman seutu oli niin täynnä muuta meteliä ja kiirettä sekä huutoa että siinä muutama sireeni hälytyksineen hukkuu muun metelin sekaan.

Suurin osa pommeista putosi Laatokan Puun faneritehtaan tukkisumaan, joka oli aivan sataman vieressä ja nämä räjähtäessään nostivat ilmaan vettä ja puun kappaleetta, suurta ja pientä. Ja tietysti meidän maassa makaavien niskaan. Onneksi sirpalevaara oli pieni, koska pommit räjähtivät vedessä. Muutamia pommeja putosi rautatieaseman ja Osuuskaupan välille ja joitakin vanhan torin seutuville.

Laivueessa oli neljäkymmentäkaksi konetta, joten kyllä siinä tulivoimaa oli.

Kun pommitus oli ohi ja ympärillä olevat it.patterit vaikenivat, juoksivat savun seasta suojassa olleet kyytiläiseni laiturille, ja Teräväisen Jussi, muutenkin oikein ”sähköinen mies”, ja nyt vielä pommituksen takia hermona oleva, sanoi heti veneeseen päästyä että, nyt lähettii, ja het, hää ei jää tän itsijää tapattammaa.

Me naisten kanssa koetettiin vähän jarrutella suurinta kiirettä.

Jos vaikka tulevat uudestaan, kuten tavallista oli mihin me sitten tuolla järven selällä suojaudutaan. Mutta Jussi ei antanut periksi, ja niin sitä käännyttiin kohti Sorolaa.

Emme päässeet kuin muutamia satoja metrejä, kun koneet palasivat. Nyt olimme aavalla järven selällä, rantaan emme mitenkään kerinneet, joten olimme kuin tarjottimella. Lisäksi tuli uusi vaara, it.ammukset räjähtelivät ilmassa, aivan yläpuolellamme, ja mihinkäs muualle ne sirpaleet olisivat pudonneet kuin maahan, tai tässä tapauksessa tietysti veteen. Vesi kiehui kuin rokkapata joka puolella ympärillämme, naiset huusivat että tähän ne pahukset meidät kuitenkin tappoivat. Jussi oli perässä aivan valkoisena kauhusta, luulen että hän pelkäsi enemmän kuin me muut yhteensä, piti kuitenkin ruorin suunnassaan ja matka jatkui. Moottorihan ei pelännyt, joten vene jatkoi matkaansa välittämättä sodasta tämän taivaallista. Koneitten pudotettua pomminsa ja kaarrettuaan paluumatkalleen, rauhoittuivat patteritkin ja taas oli ”rauha maassa”. Nyt pääsimme jo telakan ohi ja Sinaturin salmeen kun koneet palasivat vielä kerran. Nyt Jussi ohjasi veneen suoraan Papinsaaren puoleisen rannan kaislikkoon ja minun oli pakko pysäyttää kone että emme olisi menneet maalle.

Nyt meillä ei ollut muuta hätää eikä pelkoa kuin katsella ja varrota että ottavatko hävittäjät meidät tähtäimeensä. Olimme jo valmiina hyppäämään maihin, pääsisimmehän edes kivien ja puitten suojaan. Koneet kuitenkin palasivat omalle puolelleen eivätkä häirinneet sen paremmin meitä kuin muitakaan vesillä liikkujia, sillä kertaa. Niin jatkoimme taas yli Sinaturin selän, ja kun pääsimme Annalan sahalle, käski Jussi pysäyttää moottorin ja ajoi sahan laituriin, hyppäsi

maihin ja sanoi että hän ei jatka tässä kyydissä. Hän menee maitse kotiin, häntä ei saa mikään voima nyt vesille, kehoitti vielä naisiakin mukaansa, tappamasta itseään. Naiset kuitenkin jäivät veneeseen, kait hyvin paljon Kiiskin Einon ansiosta, Eino, vaikka olikin rujo ja rampa, oli pysytellyt koko ajan hyvin tyynenä ja rauhallisena, ja niin työnnyimme Sorolan salmeen ja kohti Koppilan rantaa, jonne pääsimme aivan rauhassa.

Mainitsin tuolla edellä saaneeni tulikasteen, kuitenkin se oli vain vesikaste, onneksi.

Ennen varsinaiseen armeijaan menoani sattui vielä tapahtumia jotka kuuluvat vielä tähän merkittäviksi.

Mummo, isoäitimme, kuoli Sortavalan sairaalassa, hänet haudattiin Jaakkiman hautausmaalle. Samoin hänen siskonsa, Anni-täti eli Anna kersantti. Hän oli aina toivonut että hän saisi kuolla kauniissa Koppilassa, sukulaisten luona, ja näin hänen toiveensa toteutui. Hänen hautajaisiin en saanut lomaa, en sitä silloin tullut ottaneeksi niin vakavasti. Jälkeenpäin on monesti tullut mieleen että olisi oikeastaan ollut asiaankuuluvaa olla mukana hautajaisissa, oli eräällä tavalla hänen ”lellilapsi”, hänellä ei varmaan monta sellaista ollut. Olin monesti hänellä kyytipoikana hänen asioidessaan kauppalassa. Samoin, jos vain olin kotona. Pyysi hän minua kantamaan puut huoneeseensa, tai muita pikku palveluksia tekemään, palkiten nämä palvelukset aina jollain ylimääräisellä hyvällä, joko karamellillä tai sokeripalalla. nämä eivät siihen aikaan olleet, ei lähestulkoonkaan, niin helposti saatavaa ”hyvää” kuin ne nyt ovat, ja juuri sen vuoksi ne tuntuivatkin palkkioilta.

Samoin Heikki Roininen, Anni-tädin aviomies, kuoli työmatkallaan. Hän oli menossa Uukuun maksamaan metsätyömisten palkkoja, kun hän sai sydänhalvauksen Lahdenpohjan linja-autoasemalla, juuri autoon noustessaan. Hänen hautajaisensa pidettiin Annalassa, jossa he silloin asuivat. Heidän kotinsa Kurenrannalla kun oli ”vuokralainen”, vihollinen, tuhonnut asuinkelvottomaksi.

Näin jäivät nämä henkilöt kotiseurakunnan multiin. He pääsivät ja jäivät kaipaamaansa koti-Karjalaan.

Minulla seurasi nyt lähtö armeijaan, sotapolulle, tosin jo ennestään armeijan harmaissa.

Viimeisenä sotakesänä joutui kotiväki lähtemään evakkoon mantereen puolelle Julkuun, josta vielä palasivat kotiin Koppilaan sodan loppupuolella, parinviikon evakkoreissun jälkeen, ja sitten sodan lopussa uudelleen evakkoreissulle, nyt lopullisesti. Nyt oli suuntana Närpiö, ruotsinkielinen kunta eteläpohjanmaalla.

Roiniset siirtyivät Parikkalaan, Martti-sedän ja Aino-tädin luokse asumaan, Karjalan metsätuotteen palvelukseen, edelleen, kuten kotona karjalassakin. Nyt tosin vain Paavo, Kirsti jatkoi lukujaan Helsingin yliopistossa. Kerttu oli jo Annalassa ollessa aloittanut opiskelunsa Niittylahden puutarhaopistossa ja jatkoi siellä edelleen. Sain Kertulta paketinkin armeijaan, se olikin hyvin terve tullut hedelmiseen ja marjoineen, armeijan muona ei siihen aikaan ollut erikoisen kehuttavaa. Siitä johtuen olikin keripukki yhä useampaa sotilasta vaivaamassa, tähän

vaivaan oli parasta lääkettä juuri nämä marjat, vihannekset ja hedelmät. Kiitos Kepa. Anni-täti pääsi Parikkalan yhteiskoululle keittäjäksi ja näin he tulivat sijoitetuiksi normaali elämään mukaan, ilman sen suurempia ”retkeilemisiä”.

Heidän kohdallaan oli evakkoreissu tehty.

Luulimme todella että kun siirrymme is:stä varsinaiseen armeijaan, saamme yllämme olevat harmaat mukaan, näin ei käynyt, vaan jouduimme luovuttamaan ne ”rättimikolle”, ja näin puimme päällemme siviilit, lähtiessämme Haminaan, johon meidät oli määrätty.

Sanon ”meidät”, koska meitä oli parikymmentä poikaa samasta is. komppaniasta määrätty samaan koulutuskeskukseen, Haminaan. Siellä emme kuitenkaan saaneet olla kauankaan, vain jokunen päivä, kun meidät kiikutettiin Miehikkälään, koulutuskeskus 23:een, eversti Niemelän ”hoiviin”.

Meitä ”jo mukana olleita” joutui kanssani samaan komppaniaan, kolmanteen, puolenkymmentä. Nimeltä muistan ainakin Kupiaisen Viljon, Jorosen Paavon sekä kansakoulu kaverini Aarne Ukkonen. Aarne kantoi jostain syystä nimeä ”Ruben” tai vaihtoehtoisesti 6.35-. Tämä viimeksi mainittu nimi johtui siitä, kun hänellä oli oma tasku-ase , kaliiberiltaan 6.35, ja Aarne ei ollut kaikkein vaatimattomimpia luonteeltaan, joten aseensa mukana olo tuli varmasti kaikkien tietoon.

Meillä is. porukassa mukana olleilla oli eräs etu, olimmehan jo saaneet alokaskoulutuksen. Toimimme päivystäjinä, apupäivystäjinä, vaihdonvetäjinä, tuvanvanhimpina, työpalveluksessa porukan

vanhimpana ja muuta mukavaa. Usein maastossa harjoituksissa ollessa jopa ryhmänjohtajina. Itselleni sattui alokastarkastuksen taisteluharjoituksissa ”hukiksi” joukkueenjohto. Ja vielä päätöstilaisuudessa eversti Niemelän kiitos, ja suositus au. kouluun. Sen kuitenkin olin jo aikaisemmin ”tyrinyt” komppaniassa, joten se ei käytännössä tullut toteutumaan.

Tämä ”tyriminen” tapahtui aivan alkupäivinä, emme vielä olleet saaneet armeijan kampeita, joten kävelimme kuin siviilit ikään, omissa kampeissa.

Minulla oli lyhyt nahkapusero, kauluspaita, slipoveri, saapashousut, joissa nahkaiset ”ratsupaikat”, riukuvarsi lapikkaat ja lippalakki. Lakki oli tietysti kallellaan ja puseron napit auki, tietysti, kuinkas muuten.

Olimme järjestäytymispaikalla, juuri ruokailusta tulleina.

Alikersantti Kolari, valtavan suuri ja kovaääninen herra, oli valvovana ja komensi kaikki käsineettömät erilleen neliriviin ja, -- alokas Holopainen-, olette tarpeeksi pomon näköinen, viette osaston kämpille, haette käsineet ja tulette samaan paikkaan, ---järjestäytyneenä osastona--, toimikaa.

Osasto seuratkaa, aloin kävellä edellä, toinen käsi taskussa, enkä vilkuillut sen paremmin taakseni, tottapahan tulevat.

Kolari oli kuitenkin kiirehtinyt jotain oikopolkua pitkin tienvarteen vastaan, seuraten sieltä tapahtumia kyllähän minulla kävi mielessä tervehtiminenkin, mutta se jäi kuitenkin tekemättä, jatkoimme vain matkaamme ja tietysti laumana.

Pääsimme parakille, sanoin pojille että hakekaa käsineet ja lähetään sitten takaisin, kaikki samassa sakissa yhtäikaa, ja olin itsekin lähdössä kämppään käsineitä hakemaan, kun takaa kuului kauhea karjaisu, – alokas Holopainen–, käänsin päätäni ja jäin paikaltani katsomaan, mitään puhumatta. Olimme sopineet komppaniassa vähän siihen

suuntaan että niin kauan kuin olemme omissa kampeissa, emme myöskään ole sotilaita, vaikka joku konstit osaisikin. Siitä tämä uppiniskaisuus ja kait siinä oli vähän sellaista poikamaisuuttakin, haluttiin olla jo jotakin, jos ei muuta niin poikittain ainakin.

Kuului uusi karjaisu, jos mahdollista, niin vielä edellistä kovempi, – alokas Holopainen, TÄNNE-. Kävelin ”herran” eteen, jäin seisomaan toinen käsi edelleen taskussa, sanoin että tässä olen–.

– HÄH, vai TÄSSÄ OLEN, PERRRKK:: miten te puhuttelette—
ASENTO.

Olin päättänyt että vien ”roolini” loppuun, kävi kuinka tahansa, tosin jo tässä vaiheessa tuntui kuin olisi pieni ”hädän poikanen” käynyt läpi.

Mutta en kuitenkaan aikonut antautua, vaikka tulisi housupyvytkin kun kerran olin tälle tielle lähtenyt.

Seisoin edelleen käsi taskussa ja näin kun herralta alkoi naamalla väri vaihdella, se oli jo melko tumman sävyinen, kun taas ”loihe lausumaan”, – näettekö tuon suuren kiven tuolla kalliolla -, siellä tosiaan oli iso, lähes miehen korkuinen kiven järkäle, korkealla kallion päällä.

– Juoksette tuon kiven ympäri kolme kertaa, – JUOKSETTE—
ONKO SELVÄ–.

– on selvä, mutta en juokse, sanoin

– Syy, kysyi nyt jo hiukan ihmettelevä, tosin vieläkin ”pyykille päästävällä” äänellä Kolari.

Vastasin että en omissa lähde mihinkään rypemään, kun saan armeijan kampeet, saatan vaikka töikseni kiertää tuota samaista kiveä, jos niin haluatte.

Suurin osa pojista kuuli ja näki tuon välikohtauksen, ja huomasin monesti jälkeenpäin että taisin saada muutaman pisteen itselleni esiintymiselläni, niin epäsoitillaista kuin se olikin.

Kolari sanoi vain että, viekää osasto järjestäytymispaikalle, – perästä sitten kuuluu-.

Kun luovutimme siviilikampeet, oli samainen Kolari yhtenä ottamassa niitä vastaan. Liekö sitten ollut niin että jouduin sattumalta luovuttamaan kampeeni juuri Kolarille, vai liekö hän itse jotenkin satuttanut niin, joka tapauksessa Kolari otti vastaan paperisäkin jossa kampeeni olivat, kurkisti sisään ja nähtyään että nahkapusero ja nuo niin epäsitilaalliset ”riukuvarsi” lapikkaat olivat kuin olivatkin säkin sisällä, sulki säkin ja sanoi vain että, - nyt noista perkeleen komeuksista päästiin eroon, kääntyi päin ja jatkoi, - jätetään se kiven kiertäminen sikseen, löi kättä, eikä meillä sen erän perästä ollut pienintäkään hankausta. Reilu mies, sanon noin.

Kerron vain muutamia mieleen jääneitä ”parhaita paloja” koko sota hommista, eiväthän ne nyt niin ihmeellisiä kohdallani olleetkaan, mutta sattuihan sitä sentään yhtä jos toistakin kolmen vuoden aikana, jotka sillä olin. Katson kuitenkin että niistä asioista on kyllä kerrottu ja kirjoitettu paremmin sanakääntein, kuin mihin minä pystyn, ja kun tässä onkin tarkoitus kertoa eri vaiheista ”matkalta maailmalla”, eikä jokapäivän tapahtumia järjestään, riittänee kun mainitsen todella vain parhaat palat, ja paremminkin vitsinä nekin.

Paitsi tietysti muutamien kavereitteni haavoittumisista maininnat, ne eivät kuulu näihin vitseihin, mutta ne hiukan tuonnempana.

Olimme juuri saaneet varusvarastolta ”rättimikon” antamat varusteet. Ne sullottiin päiväpeiton mutkaan nyytiksi, jonka sitten raahasimme kämpille ja oli tarkoitus että sieltä sitten sovitamme, toinen toistemme

kanssa vaihdellen ja täten sopivia kokoja itse kullekin hakien, pukuja päällemme.

Kyllä kai se joillekin jotenkin onnistuikin, se vaihto, mutta minä poika poloinen sain kyllä sellaisen nyytin, että en usko sen rakenteista ”rupua” olevan ne kenelläkään, että ne olisivat olleet edes jotenkintaan sopivat, joten en ruvennut niitä kellekään edes tarjoamaan vaihdettaviksi.

Arvelin, että kun tällaiset kerran sain, niin ne päälleni puen, niinkuin myös tein.

Takki oli varmaan tehty erikoistilauksesta armeijan suurimmalle miehelle, aikoinaan, ja pieni kun olin, se olisi kelvannut aivan hyvin mantteliksi, eli päällystakiksi, normaalikokoisellekin miehelle. Miten sen vaihtaa ja kenen kanssa. Housut taas olivat aivan päin vastaisen tyyppin vartaloa varten tehdyt, vedin ne jalkaani, hädin tuskin se onnistui. En ole nähnyt yhtä tiukkoja housuja kenelläkään, ennen kuin vasta nykypäivinä nuorilla naisilla noita farmareita vai mitä ihmeen farkkuja niitten sanotaan olevan.

Kun olin komppanian toiseksi pienin mies, ja pienimmäinen oli saanut omat housunsa, ei näittenkään vaihtomahdollisuutta ollut. Puin siis ylleni tämän ”univormun”, ja olikin jo kiire, koska heti perään oli varustarkastus.

Ei kerinnyt ”komppaukko”, luutnantti Huvio, vielä ottamaan vääpeliltä komppaniaa vastaan kun jo toimistosta tullessaan viittasi sormellaan minuun ja hihkaisi että – tuo mies varusvarastolle, - HETI -.

Olin varmastikin todellinen - rupuljviiläke.

Koulutuskeskuksesta jouduimme kuka minnekin, eri joukko-osastoihin, minä sain paikkani panssaridivisioonasta, Laguksen 3/JP3:sta.

Kannaksen vaiheen aikana säästyin Vuosalmelta, joutumalla parinkymmenen muun pojan kanssa pariaksi viikoksi panssarinyrkki

kurssille, ja sillä sairastuin kolmen tahi neljän muun kaverin kanssa punatautiin ja jouduimme karanteeniin ja hoitoon jonnekin korpeen teltoihin, erilleen muista ihmisistä, vasta kun porukka lähti Lappiin sakun perään, laskettiin meidät muitten joukkoon, - ruskaretkelle -. Täällä ”ruskaretkellä” haavoittui entinen rippikoulukaverini, Yrjö Sääskilahti, häneltä meni jalka polven seutuvilta poikki, näin kun häntä kantoivat Zyntopin ”lullaan”, sivuvaunuun, jossa hän sai kyydin sairaalaan, Sodankylään.

Samoin näin kun Jaakkimasta kotoisin ollut, entinen is. komppanian aikainen kaverinen, Jorosen Paavo, haavoittui, olin parin-kolmenkymmenen metrin päässä kun sirpale vei Paavolta palan toisesta ”persposkesta”, hänkin joutui sairaalaan enkä ole sen paremmin kuullut hänestä ja hänen kohtalostaan.

Linnan Matin, rippikoulukaverini ja hyvä tuttavani jo Rovaniemen evakkoreissulta, tapasin Inarissa, hän oli lääkintämiehenä, ja tomerana olikin.

Olimme jo palanneet Lapin ruskaretkeltä, saksalaisia ajamasta, kun eräänä iltana nuotiolla räiskäleitä paistettaessa pohdimme muka Suomen tulevaisuutta, aselepo kun veli-venäläisen kassa oli jo tehty. Meitä oli oman joukkueen poikia puolenkymmentä saman nuotion ympärillä ja minulla oli juuri paistovuoro kun eräs Porilainen poika, Viljasen Antero, sanoi minulle että – saatanan ryssät – tarkoittaen tietysti kaikkia meitä luovutetun alueen karjalaisia, evakoita, - kun tulitte tänne suomalaisten haitaksi ja jalkoihin -, eikä se muuta kerinnytkään sanoa kun lasahti, sana katkesi kerralla.

En tiedä vieläkään että mikä minuun meni ja miten kaikki niin äkkiä kävi, mutta suutuin niin että silmissä sumeni, ja iskin pannunräiskäleineen päivineen Viljaselle päähän. Isku oli sen verran kova että kaverilta meni hetkeksi konseptit sekaisin, koskapa kyykähti kontalleen nuotion viereen Vasta tässä vaiheessa minäkin säikähdin että kuoliko tuo tuohon, mutta ei sentään, kohta alkoi ”öntyrehtää” pystyyn, puistautti hiukan päätänsä, ja eiköhän vain hyökkääkin kohti ja käsin. Mies oli iso ja vahva köriläs ja luulin että ”kelaa” se nyt kuitenkin hengen minulta. Minulla oli edelleen räiskälepannu kädessä ja arvelin että en minä nyt ihan suosiolla anna itseäni lyödä, annan pannulla takaisin, menköön sitten vaikka henki, olin minäkin sen verran suutuksissa vieläkin. En oikein sulattanut sitä että minut olisi luettu ryssäksi, olen minä sen verran savolainen. Huonostihan siinä minulle, rupuljviiläkkeelle, olisi käynyt, elleivät kaverit olisi tullet väliin. Oli oikeastaan ”juhlavakin” tunne, kun minuunkin tarrasi pari kaveria kiinni, muka taltuttaman niin kuin parempaakin pukaria, muka.

Olimme jo Kemissä alaspäin tulossa, kun jouduin jollekin komennukselle Rovaniemelle. Matkalla tuli mieleen että poikkeanpa Jaatilassa ”evakkokodissa” Räsissä. Siellä ei ollut kotona muita kuin talon isäntä, ”parooni” Yrjö Putaansuu. Kyselin muitten kuulumisien lomassa heidän evakkoretkestään. Kuulin että Ester-emäntä oli Lean kanssa vielä Ruotsissa evakossa karja mukanaan, ja hän antoi heidän osoitteen minulle. Kun monella pojalla oli kirjeenvaihtokavereita, tyttöjä tietysti, kirjoitin minäkin Lealle, olimmehan sentään niinkin hyviä kavereita ja

tavallaan kasvinkumppaneita, meidän evakkoajaltamme, ja tykkäsin muutenkin kovasti Leasta, eikä muitakaan kirjeenvaihtokavereita ollut. Mehän kirjoittelimmekin monet kirjeet keskenämme, kunnes sitten aikanaan tämäkin ”suhde” sitten jostain syystä katkesi.

Olihan minulla näitä tyttöystäviä ollut jo ennemminkin joitakin. Is. aikana ”seurustelin” Sorolan tyttöjen kanssa niin että oli useinkin joku jonka kanssa kävelin iltalomilla ollessa elokuvissa ja jopa kahvilassa korvikkeellakin. Similän Hilikka oli kuitenkin jotenkin vallannut minut niin että hänen kanssaan me enimmäkseen kuljimme ja kuhnailimme. Tämäkin suhde kuitenkin sammui kun tapasin Lahdenpohjassa Iltalomalla ollessani entisen rippikoulukaverini, ja jo siellä ihailemani Tiilikaisen Kertun.

Nämä tähän asti olleet suhteet olivat olleet puhtaasti ”platoniset”, mutta nyt tuntui tulevan muutakin mieleen kun kerran elokuvissa istuessamme Kerttu alkoi puristella polvista salin hämärässä. Tästäkään ei kuitenkaan sen kummempia seurannut, vaan suhde päättyi ”puhtaasti”. Tuli muita kiireitä, eikä monestikaan joutanut ajattelemaan koko tyttöasioita, armeijan touhut ja toinen, lopullinen, evakko aika alkoi.

TOINEN EVAKKOREISSU.

Sodan loppuvaiheiden aikana ei vuorolomat oikein pelanneet, minäkin sain tasan kolmentoista kuukauden kuluttua edellisestä kotonäkynnistä, lomatuurin.

Olimme Kemissä, kun vääpeli Sainio sanoi eräänä päivänä että, tulkaapa, jääkäri Holopainen, toimistoon, saatte vuoroloman. Annatte papereita varten tarvittavat tiedot.

Toimistossa vääpeli kysyi että mihin jääkäri Holopainen ottaa litteran, eli rautatiematkaan tarvittavan matkalipun.

Sainoin että, en tiedä, ei ole aavistustakaan missä kotiväki seilaa, mutta viime kirjeessä kyllä lupasivat lähettää heti osoitteen, kun vain tietävät, mihin joutuvat.

Vääpeli pahoitteli karjalaisten kohtaloa ja sanoi että pari päivää on vielä aikaa ennen paperien kirjoittamista ja loman alkua, jos siihen mennessä osoite tulee, antakaa se toimistoon. Muussa tapauksessa ottakaa lomanne johonkin sukulaistenne luokse, muualle Suomeen.

Sain heti samana päivänä kotiväeltä kirjeen jossa he kertoivat olevansa Närpiössä, Yttermarkissa, mutta miehet ovat saaneet valtiolta vuokrattua kasi siirtoväelle luovutettavaa pika-asutustilaa Heinävedeltä, Luutsalon saaresta. Pojat ja Sirkka sekä Erkki ja Janne ovat pari päivää sitten lähteneet hevosten ja muun karjan kanssa sinne. Loput sakista tulevat muitten tavarain kanssa viikon- parin perästä. Jos pääset lomille niin mene sinne. Näin tein, sain paperit ja niin alkoi kotiloma, tai sanottaisiinko – evakko – kotiloma.

Juojärven asemalla jäin junasta, kolmen maissa aamuyöstä. Se oli lähin rautatieasema Luutsaloon mentäessä. Matkaa asemalta Luutsaloon oli kuusitoista kilometriä, ja se oli kävelymatkaa, suorinta metsätietä ja osan karjan polkuja pitkin.

Kun en tiennyt näitä oikopolkuja, kertyi matkaa maantietä pitkin kaksikymmentäneljä kilometriä. Matkan pituutta en kuitenkaan vielä tässä vaiheessa tiennyt, joten ajattelin että kun otan tuossa asemahuoneen penkillä pienet torkut, ja kyselen aamulla ihmisiltä tarkemmin tietä, niin on mukavampi päivän aikana kävellä, saa vielä kysellä päivän aikana kulkijoilta tarkemmin tietä, eipähän ainakaan eksy.

Aamulla heräsin penkiltä, menin ulos ja näin aseman takana muutamia miehiä tekemässä Autoon halkokuormaa, vai lienevätkö olleet kuormaa purkamassa. Kysyin että tiesivätkö he missä päin on semmoinen paikka kuin Luutsalo. Eivät tienneet. Eivät olleet koskaan kuulleetkaan moista paikan nimeä.

Sanoivat kuitenkin sen verran tietävänsä että jos se on Heinäveden puolella, on lähdettävä tuohon suuntaan mutta jos se on Liperin puolella, on lähdettävä tuohon suuntaan, ja samalla viittasivat maantielle, aseman tienhaaraan.

Oli lauhahko talvinen aamu, lunta sateli melko lailla, aamuhämärä alkoi hiljalleen väistyä päivän tieltä, kun aloin marssini kohti määränpäättä, Luutsaloa. Paikka, jota kukaan ei tuntunut tietävän.

Toivoin että kun kävelen maantietä, on varmaan muitakin kulkijoita että kyselen tarkemmin tietä, mutta tunnin verran käveltyäni en vielä ollut tavannut ketään tien päällä. Muutama talo tai mökki oli jossain tien varressa ollut, mutta nekin olivat muutamia satoja metrejä tiestä sivussa,

joten en vaivautunut niissä poikkeamaan, on se kuitenkin joku kulkija tien pääläkin, kysyn sitten.

Kävelin kuitenkin toisenkin tunnin, ei vielääkään ketään, ei minkäänlaista liikettä koko tiellä.

Loma intoni alkoi jo vähän laskea, nälkäkin alkoi vaivata. Olin syönyt edellisenä aamuna, ennen lomalle lähtöä, väsymyksen jo vähän oireili. Päivä oli jo ohi puolenpäivän kun vastaani aukenevan peltotilkun laidassa näin talon ja siihen päätin poiketa. Talo oli tavallinen maalaistalo, mutta vähän ihmetytti suksien paljous pihamaalla ja seinustoilla, ja vielä pienien lasten suksia, enimmäkseen. Työnnyin eteiseen, Siitä näkyi lähtevän useampi ovi eri huoneisiin, menin ovesta jonka arvelin johtavan pirttiin. Osuin oikeaan, pirtissä istui vanhempi mies, yksin. Selvitin kuka olen, minne olen menossa ja mistä tulossa ja saisinko tietää missä nyt olen, mihin päin pitäisi lähteä ja vieläkö on pitkästi matkaa jäljellä. – Suat tietee, väännätteli ukko savolaisittain -, sin oot Ruunalehon koululla. Kyllähän tieltähi peäsöö Luutsalloon, sinnout kyllähi kävelly turhoan tänne ast moantietä, mutta kun kerran out kävellyn niin mikäpä siinnäe, sinun oes pitännä keäntyy jo tuolla Väänttisen kohalla, niin oesit peässy Loukon kylän kaotta suurempaa. mutta peäsöö sitä tieltähi Luutsalloon. Kävelet tuosta noehen koululaisten latuva pitkin, ja se viep sinut seppä Kuulmannille Papinniemeen ja sieltä männööhi sittä hevosej jäläk luostarin pihate järven ylj Luutsalloon, matkoo kertyy johi kuus seihtemen kilometrijä. Vae jo sinne tulloo Luutsalloon asukkaita, soppiihan sinne, soppii hyvinni.

Ukko olisi tarinoinut kenties kuinka kauan, mutta kun päivä alkoi jo hämärtä illaksi, väsytti ja oli nälkä, en halunnut jäädä ”kuulusteltavaksi” vaan työnnyin taas taipaleelle. Latu kesti kuin kestikin kävellä ja ei kulunutkaan oikein kauan kun saavuin talon pihaan. Arvasin tulleeeni

oikeaan paikkaan, latuhan toi suoraan, kuten ukko Ruunalehdossa oli neuvonutkin, kun näin pihassa pajarakennuksen. Nyt olin siis seppä Kuulmannilla. Menin sisälle pyytääkseni jotain juotavaa, nälästä huolimatta kuivasi suuta, olinhan hiessä kovan marssin jäljiltä. Sisälle mentyäni tervehdin, pyysin että saisinko lasin pari vettä, olen tulossa Rovaniemeltä ja matkalla lomalle Luutsaloon, istahtaisin hetkeksi lepuuttaman jalkojani jos sopii.

– Soppii, outko sinä kävelly Juojärveltä, vae saetko mittääk kytijä, millon sin nout viimeks syönnä. Näättäs noamasta jotta sinnout vähäv väsynnä taepaleella.

Selvitin tilanteen tarkoin ja toden mukaisesti, semminkin kun huomasin emännän paistavan juuri piirakoita osa oli jo voideltu suureen vasuun liinan alle hautumaan. Oikein vesi kielellä odotin että antaisipa emäntä jonkunkaan maisteltavaksi.

– Et sinä mittääv vettä nyt tarvihe, eikä sulle sitä paetsi annetakkaan, – vettä -. Käöhhän tuohon pöytään nii Maejja-tyttö tuop siihen piirakoeta ja kirnupiimee, syyvväkses.

Siinä syödessä sitten tarinoitiin minkä mitäkin, ja kun jonkun ajan kuluttua ikkunasta ulos vilkaistessani huomasin että lumisade oli lakannut ja päiväkin, iltapäivästä huolimatta, ikään kuin kirkastunut. Ei taitanut vielä niin myöhä ollakaan, kun miltä se tullessani, lumisateen aikana ja nälissäni ollen oli vaikuttanut. Kirkastuihan se olo kun sain hyvää kirnupiimää ja piirakoita, nälkäni.

– Eehän sitä nyt noapuriija, tulevoo nuapuriija sentään nälissän tien pielle laeteta, selitti isäntä, kun kiittelin kulkijan kohtelusta.

Loppumatka, noin neljä kilometriä, tuntui jo varsin mukavalta ja lyhyeltä, vaikka olikin jäätietä järven yli, kun ei tarvinnut nälissään kävellä. Ja niinpä olikin vielä ”selvä päevännäkö” perille Luutsaloon saapuessani.

Jos tällä ensimmäisellä Luutsalon reissulla tuli ainakin se asia selväksi että täällä saa olla rauhassa muulta maailmalta, maailman myrskyiltä. Aivan omassa rauhassa, luonnon keskellä, kalavesien, meille niin tärkeitten, varsilla. Tosin tähänkin, näin suureen luonnonrauhaan kyllästyy. Tai siellä asuminen, tuotti omia käytännön vaikeuksia, millaisia, siitä myöhemmin.

Nyt, kun sota oli jo ohi ja takanapäin, alkoivat vuorolamatkin ”vetää”, ja kerkesin käydä vielä kahdesti lomalla Luutsalon saarella, ennen kotiuttamistani, joka tapahtui syksyllä -45. Hennalasta, Lahdesta.

Tämä ensimmäinen loma meni Juojärven asemalta muuttokuormia ajaessa Luutsaloon.

Ukko tuli erään tavarakuorman päällä Juojärveltä Luutsaloon. Hän oli ollut Silvennoisten muka tämän evakkoretken tähänastisen ajan, mutta kun kuuli että olemme Savossa, ei häntä mikään pidättänyt, täytyi päästä muitten mukaan. Kun vielä olimme niin lähellä ukon syntysijoja. Tuusniemelle oli matkaa pari- kolmekymmentä kilometriä, oli ukko kuin olisi tullut konsanaan kotiin.

Hän kuolikin sitten seuraavana kesänä, kun talvella -45. tuli Luutsaloon. Hänet haudattiin Palokan hautausmaalle. Nytemmin hänen hautansa on

haettu ja sille hankittu hautakivi. Joka kesä joku suvusta on käynyt laittamassa hautakumpua ja kukittanut sen.

Toinen lomareissu Luutsaloon tapahtui kesällä. Kävelin asemalta nyt jo paremmin osaamiani polkuja Papinniemeen, Uuteen Valamoon. Luostari oli ostanut Papinniemen kartanon ja sinne oli perustettu uudelleen Valamosta evakuoitu luostari, samoin Petsamon munkit olivat siirtyneet tänne ja paikasta tuli Uusi Valamo.

Kun aamulla aikaisin olin nousemassa polkua mäelle, lähellä luostaria, alkoi kuulua ihmeellistä kilkatusta ja kalkatusta, väliin mojahti vähän raskaamminkin, ihmettelin että mikä tällainen ääni on, ennen kuin muistin että sitähan ollaan tulossa luostarin maille, ja että nehän ovat munkit aamujumalanpalveluksessa ja että kirkonkellojen äänihän se tuo on, vaikka onkin tuollaista helinää ja kilinää.

Kuuntelin kellojen ääntä, niitten sanomaa en ymmärtänyt, mutta aikaisessa aamussa, luonnon tehdessä heräämistään, kasteiset niityt nousevan auringon valossa kimmeltäen, monenkirjavien kukkien loistaessa mitä moninaisimmin värein, lintujen iloisesti lauleskellessa, koko luonnon osoittaessa parhaat puolensa, tämän kaiken keskellä tuo kellojen soitto vaikutti sen että en voinut olla herkistymättä.

Muistan tuon lomalle tulo aamun varmaan aina, oli taas rauha maassa, ja meilläkin taas paikka missä olla ja asua, vaikkakin väliaikainen.

Päästessä luostarin pihapiiriin, huomasin karjakon navetan ovella.

Kysyin että millä konstilla pääsisi saareen. Hän sanoi että sinne on kyllä puhelinkin, voisin soittaa että tulevat hakemaan, mutta Dimitri kyllä varsin mielellään käy viemässä. Hän käy käskemässä Dimitrin kirkosta.

Sanoin että ei nyt sentään minun takiani kesken kirkonmenojen tarvitse ketään hälyttää, mutta karjakko meni kovaa kyytiä jo kohti kirkon ovea ja sanoi mennessään, kohta tulikin ”kauhtanan” liepeet heiluen eteeni pieni, vain mittaiseni mies, partasuu ukkeli, tervehti iloisesti ja sanoi että hän on valmis lähtemään. Koetin vielä estellä että kun kesken kaiken kirkosta joutuu lähtemään. Ukkeli viittasi vain kädellään, kyllä ne siellä pärjää ilman häntäkin.

Niin painuimme kohti venevalkamaa, Dimitri edellä helmojaan kohotellen ja minä perässä. Olin hiukan hämmennyksissä, että kuinka suhtautua mieheen, mitä sille uskaltaa puhua ja miten olla, ettei vain tulisi tehtyä ja sanottua mitään sopimatonta, minulta kun tahtoi päästä kirokin hyvin helposti. No, aikapa näyttää.

Pääsimme veneelle ja saatuamme veneen vesille, oli aikomukseni istua soutajan paikalle, olinhan sentään nuori mies ja saattajani vielä kuului kunnioitettuun kirkonmiesten ”kastiin”, katsoin ilman muuta soutajan paikan olevan minua varten. se ei kuitenkaan tullut kysymykseen, Dimitri sanoi että – sotilas gäy beräh istumah, minä suodu lyggävyn. Sinä pitkän yön marssinut, da minä yöni muannut, ja samalla hyppäsi airoihin olikin otteissaan ihmeen ketterä, ja vaikka olikin varreltaan vähäinen, oli hän pituuteensa nähden voimiltaan varsi vahva, hyvin harteikas mies, kai luonteeltaan vilkas, koskapa koko suotumatkan rupatteli kaikenmaailman asioita. Minun oli vain vaikea seurata mukana, käyttämänsä murteen takia, mutta kun kauemmin kuunteli, alkoi sieltä aina jotakin ymmärtääkin, seasta.

Kun pääsimme Luutsalon rantaan, kysyin että mitä olen velkaa saattamisesta, mies aivan kuin loukkaantui sanoi että – ei midäh se

maksa, miul oli muutagi asiah tän suareh, miul on tupakki kasvamas tiäl, sidä kastelemas gäyön. Vasta nyt huomasin sanoa, anteeksi pyydellen, että kun en huomannut tarjota aikaisemmin, vaikka itse paninkin veneessä savuiksi, - ei se midäh, on moni muukin erehdynny, ennengi. Kun annoin hänelle täyden avaamattoman askin ”Saimaata” saattopalkkaa, sanoi hän että, - ga millomba vaibidäh gyydimies suareh, sano Dimitril, olen ain valmis.

Tälle lomalle tulin Juvosen Ollin kanssa. Olli oli komppanian ”suutarimestari”. Ollin kotimökki oli lähellä Juojärven asemaa.

Kun erosimme asemalla, kumpikin omille teillemme, sovimme että lomalta lähtiessämme minä tulen asemalle ja odottelen häntä, menemme yhdessä Rovaniemelle, kuten tulimmekin. hän ehtii junalle varmasti, vaikka jättää tulon viime tinkaankin, minun taas on varattava aikaa useita tunteja junalle tuloon, pitkän matkan takia. Kun sitten tuli lomalta lähdön aika, sovimme kotona että Pertti-veli lähteekin veneellä saattamaan asemalle, sehän oli suorin tie, ei tarvitsisi varata niin paljon aikaa.

Soutelimme Pertin kanssa venerannasta Salmeen joka erotti saaren mantereesta, Syömmoan rannasta, siinä kävi kuitenkin niin kova vastatuuli että sanoin joutuvani kävellen asemalle nopeammin, mitä tällä konstin, ja niin menimme rantaan mantereen puolelle, hyppäsin maihin sekä ”morjestin” Pertin. Sanoin vielä että, tämä nyt ei ole konsti eikä mikään suoraan mennä metsän halki kuusitoista kilometriä, onhan tällainen matka tehty ennenkin, monestikin, ja aina oudoissa maisemissa, kun Pertti epäili että jos minä eksyisin, muka-. Jatkoin vielä että olen komppanian paras suunnistaja, olen pitänyt oppituntejakin kartanluvusta ja suunnistuksesta.

Olin jo kulkenut mielestäni melko matkan ja aloin ihmetellä että onpa täällä metsälintuja paljon, jo kolmas, vai mahtoiko olla jo neljäskin kerta kun lentoon pyrähti koppelo aivan nenäni edestä. Aloin kuitenkin katsella hiukan tarkemmin ympärilleni ja sitten minulle valkeni vasta juttu, olin kiertänyt samaa rengasta ympäri, sama koppelo oli aina noussut pesältään, kohdalle osuessani.

Oli tunnistettava että olin kuitenkin eksynyt, niikuin Pertti vähin ennustelikin, ei auttanut ollenkaan vaikka olinkin pitänyt oppituntejakin suunnistuksesta ja kartanluvusta, kun ei minulla ollut karttaa sen paremmin kuin kompassiakaan.

Eksynyt kuin eksynyt, näin oli totuus, savolaiseen synkkään korpeen. Nyt oli aivan selvä asia että Juvosen Olli sai odottaa turhaan minua, vaikka minun piti muka olla ennemmin asemalla. Kerinnenkö enää koko junaan?

Otin mielestäni oikean suunnan ja pidin sen seuraamalla tarkoin ympäristöä ja ajattelin samalla että nyt on pantava ”liikettä niveliin”. Aikani käveltyä jouduin melko paljon käytetylle polulle, arvelin että kyllä tämä johonkin johtaa, otin suunnan kohti asemaa, muka, ja puolijuoksua koetin jouduttaa matkaani.

En ehtinyt oikeinkaan kauan hölkätä, kun vastaan kävellä hissutteli vanha mies vesuri tai kirves kädessä. kysyin että viekö tämä tie asemalle ja onko vielä pitkästikin matkaa..

Ukko Sanoi että, -eei tämä tie viem minnkkään, voan kyllä tätä tietä asemallehip peäsöo, kuv vuan kävelöo. sin nout nyt syömmuan kyllään tulossa ja teältä on aenae yhtä pitkä matka asemalle ku Luutsalostahii. Sinun pittää voan keänteet tossus peävvastaseen suuntaan. Mies oli avannut murteestani, mistä olin.

Ajattelin mielessäni että, voi helvetti, -eli pötkykirnu -, siinä sitä nyt ollaan, suunnistaja, -no- ei siinä auttanut noitumiset, tuli vain entistä kiireempi.

Asemalle päästessäni oli asemamies ulkona odottamassa tavarajunan tuloa Pieksämäeltä. Sanoi että matkustaja juna on jo mennyt ja Olli meni siinä, sinä ehdit Joensuuhun tässä nyt tulevassa junassa, Olli sanoi odottavansa asemalla, ehditte Kontiomäen junaan vielä hyvin. Huokasin helpotuksesta kun ei tässä tämän pahemmin käynyt.

Asemamies neuvoi että ole valmiina nousemaan konnarivaunuun, mutta vasta sitten kun ”konnari” on ensin mennyt vaunuunsa sisälle, se on vähän äksy vanha mies, ja ei varmasti ota jos pyrit kyytiin, mutta ei se sinua uskalla poiskaan pudottaa. Kun juna oli jo melko vauhdissa, konnari vaunussa, hyppäsin kyytiin ja istuin vaunun rapulle tupakoimaan, hiukan jännäten että mitähän ukko sanoo, kun näkee minun tässä rapulla istuvan, sillä olin melko varma että tulee se uloskin kopistaan, jos ei ennen, niin ainakin seuraavalle asemalle tultaessa. Pian pappi kurkistikin oven raosta, liekö jotain outoa aavistellut, vai liekö kuullut kuin hyppäsin rapulle, joka tapauksessa ukko tuli nyt kokonaan ulos kopistaan, karjaisi hyvin vihaisesti että, - kuka perkele sinä olet, mistä sinä siihen olet ilmestynyt, ja kenen luvalla. Selvitin asian niin kuin asia oli, mutta eihän mies ottanut uskoakseen. Sanoi pudottavansa minut rapulta alas. Desantti sinä olet etkä mikään muu, hyppäähän alas ennen kuin pudotan.

Ukolla oli vihan väritkin naamallaan, ja olin varma että pudottaa se kuitenkin, mutta sanoin että ehdittehän te luovuttaa minut viranomaisille Joensuussakin, empähän ole sen paremmin kenellekään tihuja tekemässä,

saatte kenties vielä mitalinkin desantin kiinni ottamisesta.

Siihen ukko näytti tyytyvän, meni koppiinsa ja veti oven kiinni.

Tuli kuitenkin hetkenkuluttua ulos, nyt jo aivan toisenlaisin ilmein, pyysi vaunuun sisälle, sanoi olevan termospullossa kahvinkorviketta, jos maistuu. Maistuihan se, siinä istuttiin ja tarinoitiin, ja ennen kuin oltiin Joensuussa, olimme hyvät kaverit. Vakuutti vielä minun ehtivän Kontiomäen junaan hyvin.

Joensuuhun tultaessa näin kuinka Olli harppaili asemalaiturilla edestakaisin, seuraten tarkkaan että tulenko minä tavarajunassa, niin kuin Juojärven asemamies oli ”ennustanut”. Tapaaminen oli helpotus molemmille, oltiin taas kaverit yhdessä, ja pääsimme jatkamaan matkaa kohti Rovaniemeä.

Kolmannen ja viimeisen loman armeijasta sain juuri pariviikkoa ennen siviiliin pääsyä, ja sitten koittikin jo ”vapaus”

Närpiö, jonne kotiväkeni joutui evakkoon, oli siihen aikaan kokonaan ruotsinkielinen kunta. Sopeutuminen tuotti monella tavalla vaikeuksia, kieli oli ehkä vaikein este, ja muutenkin, kansa oli kokonaan toisenlainen tavoiltaan ja tottumuksiltaan, ehkä eräällä tavoin ylpeää, asenteet olivat toisenlaiset, ja näin ei tahtonut syntyä kontaktia.

Kotiväelläni oli kuitenkin pientä ”tuurintynkää”, talo johon heidät sijoitettiin, Matias Rönnin talo, oli siitä erikoinen siellä että talon isäntä,

itse Matias Rönn, ei ollut aivan ”ummikko”, hän osasi hiukan suomea, tosin pahasti murtaen, mutta kuitenkin niin että asioista selvittiin, kun kummallakin oli hyvää tahtoa.

Närpiössä oloa vaikeutti sellainenkin seikka kuin koulunkäynti. Terttu ja Ritva kävivät kuitenkin syyslukukauden siellä koulua, niin vaikeaa luki se kieliseikoista johtuen olikin. Kun sitten saatiin vuokrattua Heinävedeltä nuo jo mainitut kaksi tilaa ja asuinpaikkakin muuttui, laitettiin tytöt kouluun Parikkalaan. Martti-sedän luona asuvien Roinisen Anni-tädin ja serkkujen hoiviin. Luutsalosta kun olisi ollut tosi hankala käydä Ruunalehdon koulussa, saaresta käsin.

Närpiössä ollessa sattui sentään muutamia hauskoja asioita, joten kannattaa muistella tässä niitäkin, kuin ”palan painikkeeksi”. Ovatpahan nekin muistot tallessa, kun kerran muistelemaan on ruvettu.

Matias Rönnillä oli viisi poikaa ja yksi tyttö. Tyttö oli ”sille päälle sattuaan” talon itsevaltiainen. Kerrallisen valtataistelun jälkeen, tai toiminnan ollessa vielä parhaimmillaan käynnissä, tuli itse Rönn meidän puolelle ja pyysi että, - sinä vankka karjala mees, tarkoittaen isääni – sinä tule ja viskaa se mei likatte ulos.

Kun syksy alkoi muuttua talveksi, tuli pakkaset lumi, pani Rönn tallukkaat jalkaa. Kun meidän väki vähin oudoksui jalkineita, sanoi Rönn jalkoja lattiaan iskien että – lapatossu hyvä tossu

Kun puintiaikana näytti talonväeltä jäävän ruumenet käyttämättä, koskapa jättivät ne ulos sateeseen läjiin. Kysyi isä että emmekö me saisi syöttää niitä hevosille appeena, - kyllä, sanoi Rönni, se ei passa minu hevonen, se olla heti pasla kuin kusi -,

Rönnin naapurissa oli Helga niminen tyttö, jo aikuinen. Miten ollakaan, hän ihastui karjalaiseen evakkoon, Nokelaisen Eeverttiin, komeaan poikaan.

Helgalla oli edessä synttärit, aivan pikapuoliin. Eevertti oli hiukan hitaanpuoleinen ja ujohko kaveri, ja kun Helga taas ei ymmärtänyt suomea, oli kontaktin saaminen kovan takana.

Helga päätti pyytää Eevertin ”synttäreilleen” ja pyysi saman tien meidänkin nuoret, pojat ja Sirkan mukaan.

Kylällä oli yksi suomenkielentaitoinenkin poika, hänet Helga pyysi opettamaan että kuinka hänen pitäisi sanoa – ottakaa, olkaa hyvä -.

Poikahan opetti, mustasukkaisena, oli Helgan ihailija.

Kun sitten nuoret kokoontuivat juhliin, toi Helga tarjotinta jossa oli kahvit sun muut tarjottavat, tarjosi ensin Eevertille, niiasi ja oli kaikin puolin kohtelias, sanoi aivan viattomasti, niin kuin opetettu oli, - sinä nuole minu perse -, - joku kerkesi kuitenkin hätiin, ja hetken itkun ja nolostumisen jälkeen juhlat jatkuivat, kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan, häiriötä, paitsi että ”suomenkielen opettaja” poistui kesken juhlien. Jälkeenpäin kuultiin että ”opettaja” olisi ollut muutaman aikaa pois yleisiltä paikoilta. Joku oli kuullut kerrottavan että ”kielimiehen” julkisivu olisi jotenkin kärsinyt näitten juhlien seurauksena.

Meidän asuntona oli Rönнин pikkupuoli, kahden huoneen asunto, pojat, Erkki, Janne, Reino ja Pertti nukkuivat toisessa huoneessa lattialla ns:lla siskonpetillä. Päivän ajaksi oli peti korjattava pois, että jäi tilaa päivän töille ja toimille. Petin korjaaminen jäi useimmiten Pertin huoleksi, nuorin kun oli.

Pertti alkoi vähitellen kyllästyä hommaan, saatiin kun toiset tahtoivat venyä aamuisin tarpeettoman kauan vuoteella, ei päässyt juurikaan liikkumaan ennekuin viimeinenkin mies olisi noussut ylös.

Ei sillä että mihinkään olisi ollut kiirekään, mutta odottelemisen kävi ”hermoon”. Siksi Pertti esittikin että petin korjaisi aina si joka jää viimeiseksi vuoteeseen. Esitys tuli hyväksytyksi, kait vähän äitimuorin painostuksesta. Nyt ei nukuttanut ketään, ylösnousu alkoi tapahtua aikanaan ja jopa kilvan. Kukaan ei halunnut olla viimeinen.

Kun vielä sovittiin ”lisäartiklasta” että kun on herännyt ja käynyt ulkona, saa tulla petille takaisin, joutumatta silti kasaamaan petiä, meni kilpa niin pitkälle että ensimmäiset heräilijät kävivät ulkona jo kolmen, viimeistään neljän aikaan aamulla.

Kun Pertti jäi taas viimeiseksi, keksi hän eräänä aamuna, toisten ollessa ulkona ”tyhjennys reissulla”, kasata peti toisten ollessa ulkona, jo kolmen aikaan aamuyöstä

Kun pojat tulivat ulkoa, hyvillään kun ei taaskaan tarvinnut korjata petiä, olikin peti korjattu ja Pertti loikoili kaikessa rauhassa ”kampekan” päällä. Toisille pojille kävi aamurupeama sen verran pitkäksi että sen koommin ei kilpailtu ylösnousun kanssa. Eihän tämä petin korjuu tosissaan ketään ”rasittanut” mutta kun mitään hommaa, ei edes ajankuluksi ollut, tulivat kaikki koiruudet mieleen.

Meillä oli kaksi kotoa tuotua hevosta, Martta-tamma ja Laukki niminen ruuna, lehmiä oli kanssa jäänyt kolme neljä, joita kuljetettiin mukana ja

näille oli saatu paalattua heinätkin kotoa lähtiessä. Nythän ei ollut niin kiire evakkoon lähtiessä kuin talvisodan aikana. Kun nyt suunniteltiin Heinävedelle lähtöä, tehtiin pieniä parannuksia hevosten suhteen. Laukki myytiin entiselle naapurille, Haakanan Väinölle. Väinöltä saatiin kaupan yhteydessä kolmivuotias varsa, Jyrki nimeltään, Julku-Jussilta, Toinitädin appi-ukolta ostettiin vanhempi, Kasper niminen tamma. Kun itsellä oli vielä Martta-tamman tekemä kolmivuotias Lirppa-varsa, oli meillä näin ollen neljä Hevosta, kun lähdimme ”taloilemaan” Savoan.

Julut, Jussi Julku Hilma-muorin ja poika Taunon perheen kanssa, kuten monet muut Sorolaiset, olivat laillamme Närpiöön evakuoidut. He jäivät meidän lähdettä edelleen sinne, Julun Eskohan oli perheineen Parikkalassa, Karjalan Metsätuotteella töissä.

Näin sitten alkoi muutto Heinävedelle, Luutsaloon, jonne nämä, jo edellä kerrotut ”etujoukot” saapuivat muutamia päiviä ennen minun Luutsaloon lomalle tuloani ”jälkijoukot” eli muu kotiväki tulivat viikon parin perästä, kuitenkin niin että olin jo palannut lomalta ennen heidän Luutsaloon tuloaan.

Vanhempiani, kuten en nuorempia sisaruksiakaan, saanut nähdä vielääkään. Meni melkein puolitoista vuotta, sitten Koppilassa käynnin, ennen kuin sain heidät nähdä, seuraavalla lomalla.

Oli syyspimeä aamuaikainen kun jäin Juojärvellä siviilijunasta. Kävelin pimeään metsän halki kiemurtelevaa polkua Luutsaaren salmelle ja siitä jäätä pitkin saaren puolelle, järvi oli vasta vähän ennen jäätynyt. Pelotti oikeastaan pimeällä että jos vaikka jää pettäisi, kuka minut täältä onkisi, ihmisiä ei ollut kuin kilometrien päässä. Kun vielä huomasin, salmen keskelle tultuani, että laiva on kulkenut jäitä särkien vasta muutamaa päivää aikaisemmin, tuli oikeastaan melko orpo tunne.

Kestihän se jää kuitenkin. Kello lienee ollut siinä kuuden maissa aamulla kun olin ”kotona” Luutsalossa, väki heräili navetalle ja talliin ja kuka mihinkin. Join äidin keittämän korvikkeen ja vähän aikaa talon touhuja katseltuani, miesten savottaan lähtöä ja sun muuta seurattuani, kömmin sänkyyn ja nukahdin. Takanani oli yöllinen kuudentoista kilometrin marssi asemalta, arvelin sen minun osalleni sen päivän töiksi piisaavan, olihan sentään siviiliin tulopäivä.

Heräsin iltahämärissä kun toiset miehet, isä, Erkki ja Janne sekä Velipojat Reino ja Pertti tulivat metsästä.

Naiset olivat panneet saunan lämpiämään ja aikaisemmin että siviiliin tulija saa pestyä armeijan tomut pois ja pääsee puhtoisena poikana opettelemaan, kolmen vuoden tauon jälkeen, siviilissä oloa.

Ennen saunaan lähtöä miehet sanoivat että talon tapana on ollut ennen saunaan lähtöä katsoa kortilla että kuka on selänpesijä. Kun minä en ollut mikään korttimies, hävisin tietysti. Ja jouduin pesemään toisten poikien selät.

Kuitenkin minua alkoi vähän epäilyttää että olikohan tämä kuitenkin aivan rehellinen peli, jos pojat järjestivätkin tahallaan selän pesun minulle. Minulla otti sen verran ”aatamiin” että päätin olla pesemättä kenenkään selkää.

Kun sitten menimme saunaan ja olimme olleet löylyssä ja kylpeneet, tuli pesun vuoro. Pojat laittoivat pesuvedet, kukin itselleen ja sanoivat että alahan hangata, sanoin että en minä ole mikään tiskari. Pidin itseäni sen verran notkeana poikana että enhän minä väkisin pese, menköön sitten vaikka painiksi.

Ei siinä auta, kyllä sinä peset, sanoivat pojat. En, - se on kuitenkin asia joka on varma ja pätee -, panin hanttiin.

Ensimmäiseksi tuli Erkki kiinni niskaani, puristi ja sanoi että alahan poeka pestä, - perhana, sanoin, pyöräytin itseni irti, vai väkisin sinä meinaat itsesi pesettää, siinä tuli kuule erreys, setä hyvä.

Kohta olivat kaikki kimpussani ja sanoivat että kyllä se on nyt asia niin että ole vaikka minkälainen jääkäri, kyllä täällä on toteltava sakin päätöstä.

Kuitenkin siinä käytiin melkoinen mylläkkä, ennen kuin sain päähäni että enhän minä neljälle miehelle mitään mahda, joten ei siinä muu auttanut kuin pestä selät, vaikka kyllä se luonnolle otti. Kuitenkin siinä käytiin sen verran kova rytäkkä että Jannekin, iso ja vankka mies, sanoi rytäkän jälkeen että, - kahohan poikaa siithä on tult iha mies, sissuu ku pirul – oikii jääkär – ja siitä lähtien minä kannoinkin lisänimeä, jääkäri.

Seuraavana aamuna olikin sitten edessä kylmä totuus. Oli alettava töihin, ja mihinkäs sitä meikä poika muuanne kuin metsään, savottaan.

Asuimme Kuopiolaisen Saastamoisen firman rakennuksessa, kahden työnjohtajan, Toivo Karhusen ja Otto Räsäsen kanssa. He olivat kumpikin lapsettomat pariskunnat, tässä samassa Saastamoisen yhtiössä. Karhunen asui rakennuksen toisessa päässä kahden huoneen asunnossa, Räsänen rakennuksen keskellä olevassa huoneessa ja me rakennuksen toisessa päässä kahden huoneen asunnossa.

Kumpikin meillä vuokralla olleista tiloista oli rakentamaton, eikä meidän annettu tiloja ostaa paremmin kuin rakentaakaan. koska ne oli varattu Impilahtelaille evakoille, ja kun pääsimme firman töihin, antoivat meille samalla luontaisetuna asunnon.

Ahdasta ja puutteellistahan tällainen asuminen oli mutta eihän se siihen aikaan paljon kummempaa ollut muillakaan, muuallakaan.

Kyllähän se savotta tuntui alkuun kovalta hommalta, armeijan jälkeen, mutta tottuihan siihenkin, vähitellen.

Olihan meillä jo edellisenä kesänä ollut Luutsalossa viljaa kasvamassa, sekä heinää ja perunat ja muut juurikasvit, joten ei aivan savotta ansioitten varassa tarvinnut olla. Karjaakin sen verran että voi ja maito li omasta takaa. Kun lisäksi olimme tottuneita kalamiehiä ja kalavedet oli aivan vieressä, oli särvintä tarjolla useammanlaista. Kun Pertti oli lisäksi kova metsänriistan perään, meillähän oli haulikko, oli aina väliin pöydässä lihaakin. Sorsapaisti, teeri ja pyy oli usein pottujen höysteenä, kerran iso metsokin, Pertin ampuma.

Oli Tulossa joulu, ja kun talossa oli lapsia, piti tietysti olla joulupukki, kuinkas muuten. Oli varmaa että tänne ” Jumalan selän taakse” saareen ei pukki osaa niin piti asia hoitaa jollain korvikekonstilla.

Kävimme Uudessa Valamossa, luostarissa, joka toinen päivä hakemassa postin ja tutustuimme siellä pappismunkki Savvaan, mainitsimme hänelle että tytöillä on kova ikävä joulupukkia. Hän lupasi auliisti puhua puolestamme Korvatunturille, heillähän oli luostarissa puhelin. Hän kuitenkin arveli että, voi olla että meiltä olisi tultava hevosella vastaan tänne luostariin, pukki tuskin ominaan osaisi tänne saareen tulla, niin hyvä kuin muutenkin onkin osaamaan.

Menin aattoiltana vastaan ja olihan se pukki valmiina. Kyllä oli tytöillä lystiä kun kerrankin näkivät oikean pitkäpartaisen ja pitkäkauhtanaisen pukin. Eikä ilosta osattomaksi jääneet aikuisetkaan, pukki piti pitkän puheen, kertoen joulun merkityksestä, joulun lapsesta ja jouluvirteen, yhteiseen, päättyi pukin vierailu.

Pukki ei osannut takaisinkaan päin, vaikka oli jo valmiit jäljet, vaan kävin saattamassa pukin takaisin luostariin.

Luutsalon saari on eräs Juojärven monista saarista, kuuluu Heinäveden kuntaan. Saari oli kokonaan Saastamoisen omistuksessa, lukuun ottamatta nyt siitä lohkaistuja kahta asutustilaa. Saaren pinta-ala on noin 1600 hehtaaria sekä saarella asuvalla Hirvosen Antilla, firman metsänvartijalla pari hehtaaria.

Metsä oli huolella hoidettua, paikoin ikivanhaa ja koskematonta. Riitti siinä savottaa meille. Talvella olimme hakkuu- ja ajohommissa, kesällä taas pudotimme puita järveen ja olimme uittopuolen hommissa.

Kun siviiliin tultuani lähdin metsään muitten miesten mukaan, esitti Erkki että alkaisin hänen kanssaan kaatomieheksi, justeerilla. Hän on oikein hyvä justeerimies, toiseen päähän, olisi vain toiseenkin päähän yhtä hyvä niin kyllä kaato käy, näistä toisista vain ei ole oikein kaatokaveriksi.

Toiset eivät puhuneet sitä eikä tätä, arvelin että koetetaan sitten, olisihan se mukava jos minustakin johonkin olisi.

Mutta Meillähän tuli tora jo heti ensimmäistä puuta kaataessa. Erkin tyyli sahata oli lyhyt ja nopea veto ja se ei ollut mielestäni mistään kotoisin, kävi vain kovasti voimille. Sanoinkin heti alkuun että. – piruako sinä oikein nykyttelet, vetele kuin mies, eihän tätä tällaista helvetin kytkytystä kestä kenenkään lavat. Janne ja Reino sanoivat kanssa kyllästyneensä heti alkuunsa, ja siksi ei Erkille tahtonut löytyä sahauskaveria.

Eihän Erkki oikein pitänyt näistä puheista, mutta kun kukaan ei ruvennut hänelle kaveriksi kaatamaan oli hänenkin luovuttava kanteestaan.

Me Reinon kanssa pupesimme kaatamaan ja hänen kaverinaan minäkin onnistuin pääsemään kaatomiesten kirjoihin, Janne tykkäsi kanssa minusta justeerin päässä, mutta janne ja isä alkoivat talven tultua hevostmiehiksi, ja niin jäi tekopuoli Erkin, Reinon, Pertin ja minun huoleksi. Reinon kassa kaadoimme varmasi elämämme suurimman puun sinä talvena. Oli mahtava kovu, jos nyt muistan oikein, otimme tyvestä

kaksi kappaletta ”rullapölkkyjä”, ne oli metrikuusikymmentäviisi senttisiä, seuraavaksi tuli kahdeksantoista jalkaa pitkä ja kaksikymmentäkahdeksan tuumaa paksu faneritukki, vasta nyt oli ensimmäinen oksa ja juuri sen takia oli puu tästä katkaistava. Toinen faneritukki oli kaksikymmentäkahdeksan jalkaa ja kahdeksantoista tuumaa, loppuista latvasta ja oksista tuli vielä kolme- neljä kuutiometriä rullapuita ja halkoja.

Hevosmiehet tekivät alkutalvesta, lyhyen päivän aikana, kaksi reissua metsässä. Hevoset tottuivat tähän niin että eivät kevättalvella, päivän jo pidennyttyä, halunneet kolmannelle reissulle lähteäkään. Martta-tamma vielä jotenkin, tosi vaikeasti, olisi lisä reissun tehnytkin, mutta Kasper ei kerta kaikkiaan suostunut, joten oli tyytyminen tammojen tahtiin.

Kasper oli muutenkin viisas hevonen. Kun se pantiin heinähäkin eteen aisoihin, ei tarvinnut suitsia eikä miestä mukaan, vaikka oli monta tienhaaraa matkalla. Se käveli suoraan ladolle, kiersi lahon takaa latoon sisälle ja pysähtyi odottamaan että joku tulisi tekemään kuorman. Kun kuorma oli valmis, lähti Kasper kuorman kanssa kotiin, vei sen karjaladon eteen ja pysähtyi. Tämä kokeiltiin oikein useammin, mies hiihti oikolatua ladolle, ja tamma ei tullut ilman kuormaa vaikka sen annettiin joskus ladolla odottaakin kuormamiestä.

Kun talven savotat oli tehty, samoin kevään kylvöt laskettiin hevoset ”laajan päälle”, vapaasti saareen laitumelle. Siellä ne saivat olla aina heinäntekoon asti.

Olimme toista kesää Luutsalossa, tuli heinänteko aika. Kävimme hakemassa hevoset kotiin, varsatkin, niitähän juuri opetettiin ajoon. Hevosten tultua huomattiin että Kasper oli repinyt jalkansa pahasti, ontui ja varoi veristä märkivää haavaansa. Haava puhdistettiin ja voideltiin jollakin tökötillä sekä sidottiin.

Kasperia yritettiin laittaa Martalle kaveriksi niittokoneeseen, mutta se jäi yritykseksi, Kasper ei lähtenyt tallista ulos, ei hyvällä eikä pahalla. Ei nyt tosin sen pahemmalla yritettykään kuin mitä nyt hiukan kovemmin sanoin.

– No, ku et lähe m ole siel, oha meil hevosi - , sanottiin Kasperille, ja pantiin Lirppa emälleen kaveriksi niittokoneen eteen, vähät niittämiset kävivät päinsä näinkin, varsa oli hyvin taipuvainen ja totteli, olihan sillä ajeltu jo ennenkin jonkin verran.

Oli jo henänläjäy alkamassa kun Kasper sitten katsoi että kyllä se nyt on jo jalka sen verran parantunut että voi lähteä pellolle toisten mukaan, js tuli keskenpäivän töihin tarjoutumaan.

Kasper oli koko jalan sairastamisen ajan tallissa hoidettavana, irrallaan ja tallin ovi auki, mutta se ei kertaakaan suostunut sitä ennen tulemaan edes hetkeksi tallista ulos.

Heti kylvötoitten päätyttyä saimme tukinpudotusurakan, Kaavin puolelta Rikkarannasta.

Keräsimme porukan jolla aioimme saada työn tehdyksi viikon sisällä. Porukkaan kuului meiltä kaikki kuusi miestä, Ylämurron Sergei sekä Tuunasen pojat, Kauko ja Aulis.

Sergei oli Suojärven siirtolaisia ja asui mantereen puolella Sydänmaan kylässä. Oikein hauska poika, kova laulamaan ja muutenkin rattoisa kaveri, kova naisten mies. Isänsä sanoikin että, - A vot, Sergei hyvä poigu, vai vähä gallis -, Sergeillä kun oli jo kolme ruokkojuttua. Tuunasen veljekset taas olivat Impilahtelaisia ja tulivat vasta keväällä, kylvönteon aikaan Luutsaloon, toiselle meillä vuokralla olevista tiloista. Heillä oli rakennushommat suunnitteilla, mutta piirustusten ja lupien viipyessä, lähtivät mukaamme hankehommiin.

Niinpä keräilimme kamppeemme ja eväät kasaan ja sitten matkaan. Luutsalossa oli laivalaituri, mutta laiva Tapio, poikkesi vain aivan erikoistapauksessa saarella ja tämä reissuun lähtö ei ollut se erikoistapaus, joten meidän oli soudettava Papinniemen, luostarin laituriin josta Tapio poimi meidät mukaansa.

Toinen saarella asuvista työnjohtajista, Karhusen Toivo, lähti mukaamme ohjaamaan meitä työpaikalle ja antamaan ja sopimaan tarkemmin urakan.

Lähtö Papinniemestä tapahtui iltaviideltä, ja perillä Varislahdessa, laivan Päätesatamassa oltiin yöllä noin yhden aikaan. Laiva yöpyi täällä ja lähti aamulla takaisin määränpäänä Kuopio.

Karhunen näytti lähellä satamaa olevaa suurta taloa ja sanoi että tuolla talossa olemme yötä, aamulla tulee luotsivene hakemaan ja vie meidät perille, matkaa perille kertyy vielä kymmenkunta kilometriä. Talon ulkovi oli pantu sisältäpäin hakaan. Topi sai puukonkärjellä haan auki ja

työntyi sisään, vinkkasi ikkunasta meille että tulla vain perässä sisään. Menimme sisälle suureen pirttiin ja kävimme lattialle rinnatusten nukkumaan reput päitten alle. Topi kävi ovensuu penkille pitkäkseen. Heräsimme aamulla kun talon vanha isäntä tuli kamarista, kiersi ja kurkisteli joka miehen kohdalla, nähdäkseen kasvomme, tunteakseen meidät. Kun tirkistely ei tuottanut toivottua tulosta, avasi isäntä kamarin oven ja käski talon piian pirttiin, kysyi että tunsiko piika nukkujat ja oliko hän päästänyt kulkijat sisään.

Olimme kaikki jo varmasti hereillä siinä vaiheessa mutta olimme nukkuvinamme, kuuntelimme vain että kuinka tilanne kehittyi. Olimme kaikki olleet siinä luulossa että Topi oli sopinut etukäteen talonväen kanssa tulostamme, mutta selvisikin että luvatta me olimme tunkeutuneet taloon. ei siis ihme että talonväen keskuudessa pientä hämminkiä syntyikin. Olihan kymmenen vierasta miestä tunkeutunut, ja tavallaan vallannut, vieraan talon.

Piika sanoi että hän ei ollut kuullut eikä ollut päästänyt ketään, eikä varmasti tuntenut ketään meistä.

Samaan hälinään työntyi toisesta kamarista kaksi aikuista poikaa, isäntä kysyi heiltäkin että päästikö pojat vieraat sisään.

Eivät olleet pojatkaan päästäneet, eivätkä tunteneet.

Samalla näimme silmäkulmastamme kun Topi muka heräsi penkiltä, hyppäsi ylös, kurkisti ikkunasta ulos ja haukotteli leveästi. Sanoi viimein aivan rauhallisesti että, - se näyttää alkavan taas uus päivä, eeköhän poejjat lähetä -, nakkasi penkiltä repun selkään ja painui ulos.

No mehän tietysti kaikki olimme siinä silmänräpäyksessä ”hereillä”, otimme reppumme lattialta ja hyökkäsimme Topin perästä ulos. Talonväki seurasi tietysti meitä ulkorapulle, jääden siihen ihmettelemään että mikä porukka se tuo oli.

Kysyimme rannassa, luotsia odotellessa, Topilta, että etkös sinä ollutkaan etukäteen sopinut yösjasta, mehän luulimme sinun tunteneen talon ja talonväen.

Topi vain naurahti ja sanoi ettei hän ole koskaan käynyt talossa eikä tunne täällä ketään.

Oli se hiukan nolo tunne, emme varmasti olisi menneet sisälle jos tiesimme asian oikean laidan, - vaikka -, mistäpä sen niin varmasti tietää.

Luotsi ajoi rantaan, moottoriveneen perässä oli hinauksessa keluvene. Keluveneeseen lastasimme ison kasan mukaanamme tuomia puomilenkkejä, kymmenen miehen eväät, keksiä, kirvestä, sahaa ja muuta tarvittavaa tavaraa ja työkalua sekä pari miestä. Loput miehet moottoriin.

Luotsi ei meinannut millään uskaltaa lähteä niin suurella lastilla vesille, mutta isä sanoi että, ei tämän vertaisten tavarain takia moneen kertaan aleta ajella edestakaisin, annahan mennä.

Kyllähän se vene upoksissa oli, ja samalla vaara tarjona, mutta halusimme kait vähän näyttää, - entisinä Laatokan ”kyntäjinä” – että me ei vesillä arkailla, ja puoliksi pakottamalla saimme lopulta luotsin uskomaan että meillä ei ollut aikomustakaan luopua kanteestamme, ja niin lähdimme ajamaan kohti Rikkarantaa. Huomasimme kyllä, aavalle selälle tultuamme, että luotsi oli peloissaan, eikä se ollut oikein kaukana

meistäkään. Kuitenkin onni oli myötä matkassamme, pääsimme ehjinä ja hengissä perille.

Soutuvene jätettiin meille työvälineeksi, keluvenehän se olikin, sillä piti kelata eri lansseista veteen pudotetut tukit pikkulauttoina kaikki samaan paikkaan jossa ne sitten aikanaan, kesän kuluessa niputettiin yhdeksi suureksi nippulautaksi, jona ne sitten hinattiin hinaaja-aluksella Kuopioon Saastamoisen tehtaille.

Isä ja Sergei ottivat kelaushomman hoidettavakseen ja me toiset pudotimme tukit rannoille ajetuista teloista veteen ja teimme niistä tekemiemme puomien avulla näitä pikkulauttoja.

Isällä oli tuollaisia, sanoisiko, - diplomaatin – taipumuksia, ja niinpä hän enimmäkseen hoiteli urakkasopimukset. Hän sai Topin päähän uskoteltua että meillä menee vähintäänkin kaksi viikkoa, ennen kuin työ on tehty, ja urakkasumman sen mukaiseksi, se oli siihen aikaan ja sen ajan rahassa viisikymmentätuhatta markkaa.

Otimme kuitenkin heti alusta lähtien sellaisen vauhdin päälle että saisimme viikossa työn tehdyksi, vaikka henki menisi.

Suurimpana syynä tähän kiireeseen oli, kun Tapio-laiva kävi vain kerran viikossa Varislahdessa. Muutoin olisimme joutuneet olemaan toisenkin viikon, vaikka jouten, eväätkin oli varattu vain viikoksi.

Kaikki toiset suhtautuivat kiireeseen ja työtahtiin hyvinkin myönteisesti, kukaan ei halunnut jäädä tänne syrjään muusta maailmasta, vaan kaikilla oli sama halu päästä pois niin pian kuin mahdollista. Vain Tuunaisen Kaukosta tahti oli liian kova. Hän hoki ”hirveäänsä” joka hetki ja joka paikassa, - on hirveitä miehiä, - voi hirvee ku on kiire, - voi hirvee ku on

kovvaa hommaa, - on hirveitä ku ei jouva nukkumaakaan, - hirveitä mite pittää olla nälkä, - voi hirvee et pittää olla jano,, kaikki tuntui olevan hirveitä.

Ja kyllä täytyy myöntää että ”hirveitä” se todella oli. Vain pari kolme tuntia vuorokaudessa oltiin ”kontallaan” ja samana aikana myös syötiin. Suolaista ja mustaa konimakkaraa käristettiin margariinissa ja se oli ainoa särvin ruislimpulle koko aikana. Minulta meni margariinihalut loppuijäksi sillä reissulla, oli siitä se hyöty.

Janakin vaivasi todella ”hirveesti”, ja kun joimme tukkisuman seasta lämmintä ja pihkaista järvivettä, ”rokahtuivat” huulet niin että oikein kirveli suuta vähänkin aukoessa. Niinpä laitettiin Pertti ”tiedustelumatkalle” kylään, jos sattuisi vaikka saamaan piimää jostakin talosta.

Pertti palasi ja sanoi löytäneensä talon josta luvattiin piimää, mutta, - se oli kyllä sen näköistä että mahtaako tuo olla juotavaa. Sanoi nähneensä että se piimä oikein kuplimalla kupli suuressa tiinussa. Emäntä oli vain aina lisännyt uutta kirnupiimää entisen sekaan, kirnuttuaan. Sieltä talosta oli luvattu sanko jolla piimää saa kuljettaa.

- Käyhän hakemassa sanko sitä piimää tän, ei kai tuo nyt kaikkii tappane, ainakaan ihan het ja yhtaikaa, sanottiin Pertille.

Kun Pertti tuli piimäsangon kanssa, olimme kaikki, janoisia kun olimme, jonossa odottamassa juotavaa. Olipa tosi piimää, se täytyi kaikkien myöntää. Hapanta, oikein kirpeän hapanta, mutta jano lähti, oikein kurkkua kirveli ja rohtuneita huulia poltti moinen juoma, mutta

hyvältäkin se maistui. Jatkossa käytiin kaksi sankoa päivässä hakemassa tätä samaa ainetta. Kai se oli jonkulaista ravintoakin, koskapa kyyristellessä ja nostellessa kuulosti aivan kuin yhdeltä ja toiselta olisi housut repeilleet.

Isä ja Sergei seilasivat kelupaatin kanssa ja yökaudet kuului Sergein komea laulanta järven selällä.

Sanat olivat ”muunneltuja” muista lauluista, mutta ääni oli komea ja nuotti oikea.

Siihen aikaan oli muodissa iskelmä, - pieni polku -, tästä Sergei oli mukaellut oman laulunsa, muistan että hänen sanoissaan oli jotain sinne päin että – pieni poika mejän piikaa vie, – - pieni paita, sekin sillainen, peitevaate viimeinen –. Toisesta hänen laulamastaan laulusta muistan jotain sellaista kuin, - alasti me siinä maattiin, vaatteet paiskattuina paattiin, alla oli kuuma hiekka, – - niin kuin miekka, hiki pakkas täytti häpy, – - se reikään putos käpy, alta taivaan sinikaton, työnsin tytön heinälatoon. viimein tuli loppu leikin, toista tuntia se veikin, – -. Nämä tässä malliksi Sergein musisoinnista.

Täpäralle kävi aika, mutta saimme kuin saimmekin urakan valmiiksi viikossa siten että ehdimme, kun kiirettä pidimme, laivan lähtöön Varislahteen. Isä, Erkki ja Pertti, sekä Tuunaisen Kauko lähtivät veneellä kampeitten kanssa, me loput suunnistimme maitse. Sovimme tapaavamme Jolkkosen kaupassa, matkan varrelle, siitä voimme vielä ehtiä laivaan.

meiltä hajosivat muutenkin jo ikäkulut kampakkeet, melkeimpä kokonaan. Kun vielä oli viikon noet ja pihkat sekä ajamaton parta, olimme kyllä tosi ”mehtäläisen” näköisiä. Ei ihme että ihmiset jotka sattuiivat tulemaan vastaan, vähän kummastellen katselivat.

Kun me jalkamiehet tulimme metsästä erään talon pihaan ja kysyimme ulkona olleilta kahdelta naiselta tietä, hyppäsivät nämä hyvin pelästyksissään sisälle. Lukittuaan oven, neuvoivat sitten oven läpi huudellen tien.

Kaupassa olimme suunnilleen samoihin aikoihin kaikki, teimme joitakin ostoksia ja sanoimme että jos on mahdollista soittaa laivalle, niin soittakaa että täältä tulee miehiä kyytiin. Kauppias sanoi että laivalle on, sen satamassa ollessa yhteys, ja lupasi soittaa. Laiva joutui odottamaan kymmenkunta minuuttia että pääsimme mukaan.

Kun lähtiessä olimme sanoneet kotona että viikon päästä tullaan, oli Luutsalossa kesälomaa viettämässä ollut Roinisen Anni-täti meitä Papinniessä teitä vastassa veneellä. Kun aiomme Papinniessä nousta laivasta, sanoi laivan kapteeni, Leppänen, että ei teitä voi laskea ihmisten joukkoon, olette te sen näköisiä, ja vei meidät Luutsalon laituriin asti. Anni-täti otettiin kyytiin ja vene pantiin laivan perään ja niin oltiin selvitty hengissä tältäkin reissulta.

Kävihän meillä Luutsalossakin sentään vieraitakin. Anni-täti oli tullut

Parikkalasta heti koulujen loputtua meille lomaa viettämään. Hän toi mukanaan Tertun ja Ritvan, hehän olivat Parikkalassa koulussa.

Roinisen tytöt, samoin kuin Paavokin, olivat loma-aikansa meillä Luutsalossa, emme osanneet olla pitämättä yhteyttä, jos se vain oli mahdollista. Olimme tottuneet niin toisiimme vuosien kuluessa että emme voineet ollakkaan ilman että emme olisi hakeutuneet toistemme seuraan.

Samoin oli Silvennoisten laita. Pekka-setä ja pojat kuuluivat jokakesäisiin vieraisiimme, olimmepa missä tahansa. Vappu-täti pääsi ehkä pikkulasten takia harvemmin mukaan, mutta kyllä hänkin usein oli muassa.

Kyllä siinä toisetkin kisat serkusten kesken käytiin ja leikit leikittiin.

Roinisen Kerttu soitti kerran Papinniemestä että hän olisi tulossa kylään, kun pääsisi. Me Jannen kanssa läksimme veneellä hakemaan. Jo heti meidän päästessä rantaan, huomasimme että Kertulle oli nyt tapahtunut jotain hyvin suurta. Kertun silmät säteilivät aurinkoa ja onnea jo matkojen päähän.

Janne kysyikin että, - koska, kuka ja mistä -. Kerttu nauroi makeasti ja sanoi että, - pikapuoliin, Kauppis-Kalle ja Niittylahti. Selevä, sen kyllä näkee jo naamastasi, sanoimme.

Niinpä sitten kävikin että neiti Kerttu Roinisesta tuli rouva Kerttu Kauppinen. Kun myöhemmin näimme tämän Kertun mielestä maailman parhaan ihmisen, ainakin miehen, ja tutustuimme tarkemmin tähän herra Kauppiseen, myönsimme Kertun olevan oikeassa, ainakin likipitäen.

Entinen naapurimme, joka-aamuinen kalanostaja, Eino Kiiski tuli kanssa kerran meitä katsomaan Luutsaloon. Sanoi tulleen niin ikävän naapureita ja muikkuja, että piti Karkusta saakka lähteä meille muikun paistoon.

Niimpä menimmekin heti samana iltana Jannen kanssa nuotalle ja Eino lähti mukaan, muikkuja paistamaan.

Sinä yönä apajalla, ukko-Kuhverissa, se oli apajapaikan nimi, tarinoitiinkin monet jutut. Muisteltiin Karjalaa ja vanhoja naapureita, ei ollut ehkä oikein kaukana tippakaan silmästä. Voisi melkein sanoa että, teimme surutyötä.

Meillä, minulla ja Erkillä tahtoi usein tulla pientä kiistaa eri asioista, kinasteltiin milloin mistäkin, usein kuitenkin aivan olemattomista asioista, ja vain ihan puhtaasti inttämisen halusta. Kaikki tapahtui täysin ystävällisessä hengessä, mutta kuitenkin niissä sentään usein oli tottakin, ainakin toinen puoli. Erkki oli kova suunnitelmien tekijä ja jos jonkunlaisten sääntöjen laatija, ja usein tahtoi käydä niin että varsinainen toiminta tahtoi jäädä ”taka-alalle”. Minä taas olin ehkä liiankin paljon ”hetken lapsi” kaiken piti tapahtua nopeasti, mieluummin olla jo valmiina siinä vaiheessa kun joku toinen vielä suunnitteli ja tästä syystä meillä kait ei aina oikein ”synkannut”. Kiistelemine kävi meiltä kanssa oikein hyvin päinsä ilman ”apuvoimia”. Ruvettuamme jotakin asiaa jauhamaan, ei laskettu ollenkaan ajankulua, olipa sitten kysymys vaikka aivan pienestä ja joutavasta asiasta, niin kuin muuten hyvin usein olikin. Joskus sentään joutuivat toiset tulemaan väliin, kun ei asia ottanut muuten ratketakseen. Näin kerrankin, kyntöaikana. Olimme Erkin

kanssa kyntämässä, minä olin ohjissa ja Erkki aurankurjessa, eli ”sarvikossa”.

Luutsalon maat olivat aivan pojatonta mutasuota, onkivapa painui miehen painama vaikka näkymättömiin. Kun pellot oli kuitenkin savettu, oli pinnassa kantava kerros, noin kolmisenkymmentä senttiä, joten hevosilla ajo onnistui. Kyntäessä vilahteli siellä täällä ohut savikerros, joskus kääntyen kyntäessä pintaan.

Siinä hiljalleen ajellessa mainitsi Erkki, kuin ohimennen että et kait sinä ole tosissasi, ei kait tällainen pohjaton suo ole hiesua nähnytkään, mutaa, selvää mutaa tämä on, kyllähän sinä nyt sentään tämän tajuat itsekin, kunhan vaan taas kiistät, ajan kuluksi.

– Ei, kyllä tämä on hiesua, tuo savi tekee tästä hiesun, on sitä sen verran tässä seassa.

– Elä höperehä, tämä ei ou eikä täst tuu hiesuu, millokkaa, se an assii ku on varma.

– Elähän sano, jos asijaa käyvää tutkimaan tarkemmin m kyl tää on hiesuu, vaik kysyttäs viisaammiltkii.

Ptruu hevoset, - hevoset pysäytettiin ja istuttiin vaon laidalle, ja alettiin keskustella, oikein tosissaan.

Miksipäs se asia siitä muuttui, minä en antanut periksi, - eikä sen puoleen, Erkkikään, joten päätettiin että riisutaan hevoset ja lähdemme asunnolle tutkimaan kirjoista asiaa.

Meillä ei tosin ollut muita kirjoja kuin Raamattu ja joku virsikirja sekä ”Pikkujättiläinen” ja Antero Vipunen, mutta tässä ei tullut nyt kysymykseen ollenkaan että mitä kirjoja ne on mistä asiaa tutkitaan, kirja kuin kirja, aina sieltä jotakin tietoa löytyy.

No mitä niistä nyt löytyi, tietoa, ainakaan sellaista joka olisi asian ratkaissut, ei.

Meiltä meni koko päivä asian tiimoilla pyöriskellessä ja painiessa ja asia jäi kuitenkin ratkaisematta. Olisi ehkä mennyt toinenkin päivä ellei Roinisen Anni-täti olisi tarttunut asiaan. Aikansa kuunneltuaan ja seurattuaan tapahtumia, sanoi hän että, eikö teillä nyt, hyvät pojat, ole muuta tekemistä ku kiistää iha joutavaa asijaa, kysyi vielä muilta talon väestä että onko nuo aina nuin hullut, ihaha nuo höperehtää. Hevoset kait ne oli jotka tässä asiassa voiton veivät, pääsivät parilla vaolla koko sen päivän kynnöistä.

Eräänä kauniina aamuna heinänteon jälkeen pyöriskelimme me miehenpuolet pihamaalla ja muualla pihapiirissä naisten jaloissa, ainakin heidän mielestään. Ei oikein vielä tähän aikaan kesästä, näin kuumalla, tuntunut metsään lähtö houkuttelevalta ja muutakaan sopivaa ajankulua kun ei ollut, kalakaan kun ei aivan keskipäivällä käynyt pyydykseen, tuli vain oltua ja lojuttua. Äiti huomasi käyttää hyväkseen tilannetta, sanoi että kävisittä vaikka tekemässä saunavastat talveks, määttä koko porukka tietä viiskää parrii miehee ni niitä varmast piisaa talveks.

No täähä käyp meilt, sanottii ja alettii tehä lähtöi, kaikki muut miehet paitsi isä. Olihan meitä vastantekijöitä ja ilman häntäkin, viisi miestä. Ensin pirttiin pien tuumaustunt, Erkkihä se sano jot ei pie iha summamutikas lähtii, assii pittää ensin suunnitella.

Myö toist jot. mitä hiije suunnittelemist täs vastan tevos nyt on, ei mitään, sen ku vaa männää metsää ja tehää rymmäytetää vastat ja sil siisti.

Kyl se pittää olla jonkulainen järjestys joka assiis ei sitä passaa panna kiireel pillaa mittää hommaa, enstekski, ottakaa puukot joka mies, joku sap ottaa kirveenki. Toiseks meijän pittää soppii et mihi päi lähetää ja sit jonkulaist säännöt kans et ei tarvii siel metäs ruveta kiistämää.

Sovitta et jukkaine tekköö ite vastat, toisen ei tarvii toista auttaa, pittää se sevrerra saaha miehen aikaseks et vastapari, viiski.

No ei kai täs tämmöses savotas kukkaa tarvii hakkuu miestä eriksee, sanoimme me toiset Erkille.

Erkki kuitenkin vielä palasi asiaan sanomalla että hän on niin nopea vastantekijä että, työ että kerkii ku häteselt metsää, ku hänel on jo vastat valmiina.

No tie sie ommais nii noppiist ku ossaat, myö tehhää omat ommaa tahtii ja sil siisti.

Sovittiin että lähdemme veneellä kun on kaunis ilma onpahan samalla kuin lomapäivä, luonnossa.

Niin sitten lähdimme, soudimme Liukonlahteen, kilometrin verran Luutsalon laiturista, oli oikein sievä lahdenpoukama. Sakea koivikko kasvoi heti rannasta lähtien, passasi siinä rakennella talven vastat. Vasta tarpeita olisi varmasti meidän tarpeiksemme ollut heti pirtin nurkalta alkaen, mutta kun nyt samalla tehtiin retki luontoon, niin mentiin sitten vähän kauemmaksi nurkkajuurilta.

Kun pääsimme perille, alkoi Erkki vielä veneestä käsin kerrata, mitä kaikkea hän oli säännöissä tarkoittanut. me toiset menimme jo metsään ja koivujen kimppuun ja aloimme vastojen teon.

Sattui niin mukavasti että minä olin ensimmäisenä veneessä istumassa vastoineni, Erkki tuli samalla hetkellä tuomaan ensimmäistä vastaparia veneeseen.

Mitäs se sie meinaat, meinaat sie jäähä venneeseen istumaa, ei kuule se käy, metsää vaa ja vastantekkoo.

Miul ku on vastat valmiit nii miehän saan istuu mis vaa, mite rauhas tahasa, nähä sitä sovittii.

– Ei voi olla, sie et millää ou kerint tehä vastoi valmiiks ku hääkää ei oo viel teht, ja hää o sentää nii noppii tekemää vastoi. Vaik oisiit valmiitkii m ethä sie kyl jää siihe istumaa ja vuottamaa käit ristic et millo toist joutuut, ei ku metsää toisii auttamaa.

Meil ois taas kehittynt kenties oikein makea tora mutta Janne tuli juuri veneelle vastojensa kanssa ja heti perään Reino sekä Pertti, kaikilla vastat valmiina, viisi paria kullakin. Pojat sanoivat Erkille että oisha nää porukal tehtykii, ku et ois ruvent rakentelemaa niit sääntöjäis, nyt saat tehä ihe omat vastais, ku siekii oisit teht sen aikaa vastoja ku teit noita sääntöjäis m ne ois siulkii jo vasta valmiina.

Eikä siinä muu auttanut, Erkin piti tehdä oma urakkansa ominaan, niin kuin muittenkin.

No tämä nyt oli sellaista huumoria ja pientä piruilua, sanaharkkaa.

Tytöt, Terttu ja Ritva, piti käydä kahtena keväänä hakemassa Parikkalasta koulusta kesäksi kotiin Luutsaloon. Ensimmäisenä keväänä toi heidät Roinisen Anni-täti, kun tuli lomalle Luutsaloon hänkin.

Toisena keväänä minä kävin heidät hakemassa Parikkalasta.

Kun olin tyttöjä hakemassa niin kävin samalla kylässä entisen naapurin ja kummisetäni luona, Kompan Jaskan ja Sohvin vasta rakennetussa kodissa.

Jaska ja Sohvi oli hyvin rehevä pari, niin kielenkäytön kuin muunkin olemuksen suhteen. Kumpikin puhui savon murretta, olivat jostain savosta tai pohjoiskarjalasta kotoisin, ja tulleet aikanaan Annalaan töihin, Jaska sahalle ja Sohvi karjakoksi. Avioituivat Annalassa ollessa ja olivat koko ikänsä Annalan hommissa.

Kun astuin sisälle Komppaan, oli Jaska juuri lukemassa sanomalehdestä kirjoitusta atomipommin tuhoista Hiroshimassa. Kun sanoin päivää ja kerroin terveiset, alkoi Jaska jatkaa äsken lukemastaan aiheesta.

Helvetti jos minä saisin tuon atomipommin kaenalooni ja nousisin pariin kilometrin korkeuteen, olis tuo Melekniem kerralla selevä. En päässyt tietämään että mitä kaunaa Jaskalla oli ollut Melkoniemen kyläläisiä kohtaan kun moisia suunnitteli. Kuitenkin pelko kylän häviämisestä kartalta haihtui kun Sohvi tokaisi, ensin pitkään Jaskan olemusta ”ihailleen”, että – millee helvetillä Sinä niin ylös pääsisit.

Saarella asuvalla Saastamoisen metsänvartijalla, Hirvosen Antilla, oli tytär, Eine. Kun saarella ei muita ”vapaita” naisen puolia ollut, iskin tietysti silmäni häneen. Ja kun ei muitakaan huvittelumahdollisuuksia ollut, tanssejahan sai jo pitää mutta tanssitilaisuudet olivat kaikki kaukana, tyydyimme muuten toistemme seuraan. Tuntui että meillä alkoi jo mennä aika mukavasti, - -Saarella. Mutta kun läksimme jonnekin edemmäs, kävimme joskus sentään tansseissakin vaikka ne kaukana olivatkin, olin huomaavinani etten minä niin hyvä seuralaisena ollutkaan kuin mitä ehkä itse olin saattanut itsekseni kuvitella, joten suhteemme

vähitellen väljähtyi. tasseissa kävimme Kuusijärven puolella Viurunniemellä, Outokummussa muutaman kerran sekä Syömmuakylässä latotansseissa kesällä. Ei aina tullut otettua huomioon että eihän minusta ollut paremoien aikuisten seuraan, ”rupuljviiläkkeestä”.

Saareen asti ulottuvien palveluitten anti tuli monesti mieleen muulloinkin kuin vain huvittelumahdollisuuksien puutteena.

Lääkärissä käyntikin oli melkoisen vaivan takana. Siihen ei aivan heikkokuntoinen potilas pystynyt ollenkaan.

Olimme koko talonväki mustikoita poimimassa kun Erkki sai jonkun vatsatautikohtauksen metsässä, kivut olivat todella kovat, mies aivan kiemurteli tuskissaan. Haalasin hänet kotiin ja minä lähdin saattamaan häntä lääkäriin. Lähin lääkäri oli Outokummussa. Puoliksi kantaen ja puoliksi taluttaen vein hänet ensin kolmen kilometrin päähän Hirvoseen, saaren poikki. Sieltä saimme veneen jolla soudin kahdeksan kilometrin matkan Pitkäänlahteen, Kuusijärvelle. Sieltä pääsimme Outokumpuun kaivosjunassa, ”pässissä” yksitoista kilometriä Outokumpuun.

Menimme suoraan sairaalaa, vastaanotolle, mutta kun oli jo myöhä ilta, ei siellä ollut lääkäreitä. Joku hoitajista sanoi että ei ollut mahdollista tavata lääkäreitä ennen aamu kahdeksaa.

Menimme matkustajakotiin yöksi ja olimme aamulla taas sairaalassa. Erkki tosin yön aikana parani niin että hän sanoi lähtevänsä kotiin ilman lääkärissä käyntiä. Sain kuitenkin käännettyä hänen päänsä, sanomalla

että käydään nyt kuitenkin, kun on tuollainen vaiva nähty, kuullaan että mitä se vaiva oli.

Aloimme vähitellen tulla siihen tulokseen että Luutsalo asuinpaikkana ei ollut mitenkään paras mahdollinen paikka, tulevaisuutta ajatellen. Niinpä mielessä itänyt haave omasta omituisesta asuinpaikasta alkoi käydä ylivoimaiseksi kestää. Kun vielä tilan vuokra-aika alkoi lähestyä loppuaan, ei oikeastaan olisi jäänyt muuta mahdollisuutta siellä asumiseen kuin savotta. Se ei kuitenkaan tuntunut meistä niin kullanhoitoiselta ja ruusuiselta, että sen varaan olisi voinut tulevaisuutta rakentaa – pelkästään -.

Eräs tähän asuinaikaan liittyvä hyvä puoli oli että täällä ei tarvinnut olla ”kovat kaulassa”, eikä tarvinnut varoa juuri naapureitakaan, että se olisi pukeutumista haitannut. Kun olimme ojaa kaivamassa, olimme kaikki, suurimmasta pienimpään, nuorimmasta vanhimpaan, aivan ”aatamin puvussa”. Eipähän ainakaan ryysyt ryvettyneet.

Sieni- ja marjamaat olivat erittäin hyvät, jolla silläkin oli oma arvonsa, näin elintarvikepulan aikana. Meille sienet olivat olleet lähes jokapäiväistä ruokaa ennenkin, eikä niin kuin rovaniemeläisille, ainakaan meidän siellä ollessa, Pölkön Armashan Ruikalla totesi, syötyään äidin sienikorista suuren karvarouskun sellaisenaan, kaikkine roskineen, että – no ei nämä nyt mithän herkkuaikhan ole, mutta kyllä näitä s y ö p i -.

Savotta mahdollisuudet olisivat oleet hyvät, ja niitä olisi ollut rajattomasti, mutta kuitenkin alkoi tehdä mieli omaa maata ja niinpä aloimmekin katsella sanomalehdistä tilojen myynti-ilmoituksia ja niitten perusteella hakea ”paikkaamme auringossa”.

Maanluovutus velvollisuudesta johtuen oli tilojen myynti-ilmoituksia tavallista enemmän ja Karjalanliittokin ilmoitti välittävänsä tiloja tarvitseville. Näimme sitten lehdestä että Haukivuorella olisi sopiva paikka myytävänä.

Janne lähti ensin tutustumaan paikanpäälle, tilaan ennen varsinaista, mahdollista kaupantekoa.

Janne teki matkan ja palasi hyvin innostuneena, siellä on meille tila, hinta on se ja se, pinta-ala on niin ja niin suuri ja tilalla on ne ja ne rakennukset. Isä ja Erkki lähtivät nyt reissuun, ostavat, jos sopivat kaupoista, - jos tila todella on sellainen kuin Janne kertoi.

Ei ollut ei lähellekään, kun siihen tarkemmin tutustui. mutta joku oli kertonut heille junassa että Joroisissa on.

Ja Joroisissa oli. Oli komea kartano, hyvät, ja pinta-alaltaan suuret pelot ja metsät, ja hyvä – hinta – ei käynyt.

Huomasimme Savon Sanomista karjalanliiton ilmoituksen, jossa kaupattiin maatiloja. Tämän ilmoituksen perusteella teimme jonkunlaisen ”esivalinnan”. Tyrnävällä oli yksi joka kiinnosti, toinen oli Lapin, nykyisen Tuomiojan aseman lähellä, aivan rautatien varressa. Niinpä päätimme että näitä käymme katsomassa tarkemmin paikan päällä, ja tälle reissulle lähdimme minä ja Janne kahdestaan. Päätimme samalla matkalla poiketa eteläpohjanmaalla. Sijoituskuntamme kun oli Jurva, että jos sieltäpäin olisi saatavissa tiloja vapaalla kaupalla, kuulostelisimme vähän niitäkin. Olisihan mukavaa päästä entisten tuttavien kanssa asumaan samoille seuduille, asumaan ja olemaan.

Asutustilan saantiin emme oikein jaksaneet uskoa, tai – saantiin kylläkin – mutta se tuntui meistä niin hitaalta hommalta että kyllästytti jo koko ajatus. Jos vain saisimme ostettua joltain maanluovuttajalta suoraan, tekisimme niin, siten olisi ehkä hiukan valinnanvaraakin.

Niin läksimme Jannen kanssa matkaan, ensin Juojärveltä Pieksämäelle, sieltä Kontiomäen kautta Sosolle.

Koska oli jo myöhä ilta kun saavuimme Sosolle, jäimme erääseen pysäkin lähellä olleeseen taloon yöksi ja aamulla soitimme Tyrnävältä taksin. Talossa tunsivat tämän taksimiehen, Ahti Jaakkolan, sanoivat että tämä mies jos kuka tuntee Tyrnävän ja osaa oikeaan paikkaan. Ja Osasi myös, Jaakkola esitteli meille talon jo matkan aikana. Jopa paremmin kuin mitä paikan päällä tilalla olisimme muuten saaneet selville. Tilan isäntä Pauli Kirstinä, oli nimittäin Oulussa hautajaisissa vanhan emännän, Hannan, kanssa. Kirstinä oli leskimies ja kotona olivat vain lapset, tosin jo aikuisia, mutta kun talon vanhin poika Paavo joutui lähtemään johonkin työmaalle renkien kanssa, jäi häntä nuorempi poika Aaro meille oppaaksi.

Aaro vei meidät pellon keskelle ja näytti noin suurin piirtein ”plantaasin” rajat, voitte tutustua itsekin tilaan, ja niin lähti hänkin töilleen. Näin jäimme kahdestaan keskelle peltoa ihmettelemään ja seisomaan. Aaro tosin sanoi lähtiessään että, ostakaa tämä tila jos olette maamiehiä. Tämä on nyt sota-aikana päässyt vähän rappeutumaan mutta tästä tulee hyvä tila, kunhan laitatte kuntoon. Sanoi hinnankin, kolme

miljoonaa, mutta sanoi siinä olevan ”tingan varaa”, varsinkin jos ostamme rahalla, emmekä valtion korvausobligaatioilla. Kiertelimme vähän metsissäkin, pellot katselimme hyvin tarkoin, tilan maitten halki virtasi joki, Ängeslevän joki, se ei meistä oikealta joelta näyttänyt. Olimme olleet aina oikeitten vesistöjen varsilla, tätä oli mielestämme turha kutsua joeksi, mutta olisihan se jonkunlainen lehmien juottopaikka. Silmiimme pisti sen sijaan joen varsilla kasvava metsä. Varsinainen metsä ei meistä kovin houkuttelevalta näyttänyt mutta nämä jokitörmät oli kyllä puuta täynnä suurta koivua ja kuusta. Laskimme mielissämme että täältä me saamme, tosin suurella vaivalla, jonkun verran tilan hintaa maksettua, jos ei muualta saa lisärahaa, korvausobligaatiot eivät missään nimessä piisaa.

Tulimme takaisin taloon ja sanoimme Aarolle että palaamme pikapuoliin asiaan.

Hän vielä varoitti meitä että, - älkää viivytelkö jos meinaatte ostaa, talo myydään joka tapauksessa. He ovat maanluovutus velvollisia, myyvät tästä sen ja sen verran ja saavat Alapäässä oleville maille lisämaita sieltä lähempää. Heillä oli Alapäässä jo ennestään maita, näin he pääsevät lähemmäs kirkonkylää.

Palasimme kävellen takaisin Sosolle ja jatkoimme sieltä Ouluun.

Oulussa kävimme Helsingin junaan, aikomuksena poiketa Lapin asemaa lähellä olevaa tilaa katsomassa. Kuitenkin, nähtyämme jo junasta maisemakuvan Lapin seudulla, jatkoimme matkaa Seinäjoelle. Meitä ei miellyttänyt alkuunkaan koko seutu, uskoimme että ei kiinnostaisi kotiin jääneitäkään, joten jätimme mielestämme koko Lapin tilan. Sitä paitsi, olimme oikeastaan vähin ihastuneet Tyrnävällä olevaan tilaan. Kun vielä junassa huomasimme ja kuulimme liikkeellä olevan paljon maan ostajia,

tuntui kuin kaikki karjalaiset olisivat olleet samoilla asioilla kuin mekin, päätimme viedä terveiset kotiin tuoreeltaan, viivyttlemättä.

Kävimme tosin Vaasassakin, mutta vierastimme siellä kuulemaamme ruotsin kieltä sen verran että maanostohalut sieltä seudulta alkoivat laantua.

Palattuamme Luutsaloon, kerroimme näkemämme ja kuulemamme, ja kun kotiväki kuuli vielä että muitakin on asialla, kiinnostuivat toisetkin asiasta siinä määrin että asiaa alettiin pohtia aivan tosissaan ja joukolla. Tulimme siihen tulokseen että yksin emme tilaa pystyisi ostamaan, mutta jos saisimme jonkun kaveriksi niin porukalla se saattaisi onnistua.

arvelimme että Julku voisi olla kiinnostunut asiasta ja otimme yhteyden Eskoon, Parikkalaan. Oli kiinnostunut. Hän otti yhteyttä vanhempiinsa ja veljeensä Närpiöön. Asia kiinnosti heitäkin, joten sovittiin että he sekä Erkki lähtevät uudelle reissulle Tyrnävälle.

Tarvittiin vielä toinen reissu Tyrnävälle ennen kuin kauppa lopullisesti sovittiin.

Kaupantekotilaisuuden jälkeen Tihisellä, se oli tilan nimi, Pauli Kirstinä tarjosi aterian tilan ostajille , kaupanteon kunniaksi.

Ruoka jota tarjottiin, oli nimeltään veripaistia, meille aivan outoa sapuskaa. Ruoka oli sinänsä hyvän makuista, mutta kun Julun ukolla oli huonot hampaat ja syötävä oli hiukan sitkeää, ei hänen syönnistään tullut juuri tolkkua. Onneksi toisessa huoneessa soi juuri puhelin ja Kirstinä meni vastaamaan, nyt kun pöydässä ei ollut isäntäväkeä, pudotti Julun ukko paistin takaisin kulhoon ja oli hyvin ahkerana lautasen kimpussa, kaapimassa sitä lusikalla puhtaaksi, Paulin taas pöytään tullessa. Kehui kovasti sapuskaa ja oli hyvin tyytyväisen näköinen, kuten ainakin kylläiseksi syönyt.

Lopuksi sovittiin aika jolloin talo olisi vapaana ostajien käyttöön ja niin oli kaupat tehty ja lukkoon lyöty.

Nyt alkoi Luutsalossa muuttopuuhat todenteolla. Tietysti samoin Jululla Närpiössä. Esko ja Toini Parikkalassa alkoivat samoin pakata kampeitaan kasaan. Kaikilla kova kiire Tyrnävälle, olihan vihdoinkin mierontie ja evakkomatka lähestymässä loppuaan. Pääsisimme lopultakin kotiin ja kiinni maahan, omaan maahan.

Karjalaan oli tosin kova ikävä, oikeaan lapsuuden kotiin, mutta ne haaveet oli jätettävä mielestä, niin vaikeaa kuin se olikin.

Vieroittuminen Karjalaan paluun ajatuksesta oli todella vaikea, vaikka järki sanoikin että, - se on myöhä rypistellä kun paskat on jo housuissa -, totuttava oli.

Kaupantekoreissulla Tyrnävällä otettiin selvää mm. rehutilanteesta, saisiko Tyrnävältä heinää. Luvattiin, kunhan vain luovutamme Heinävedellä kansanhuoltoon omamme, luovutustodistuksella saamme tilalle heinät. Paalasimme ja myimme Luutsalossa heinät, eipähän tarvinnut enää niitä rahdata, ne olisivat olleet hankalat rahdata, paljon tilaa vievinä.

Niin otimme vain eläimet, kolme hevosta, Kasperin myimme Tuunaiselle Luutsaloon, ehdolla että sitä ei saa enää laittaa maailmalle, puolenkymmentä lehmää ja iso sonni, sekä muutama kana mitä nyt mukana oli. Puimakoneen myimme myös Tuunaisille, sekin kun olisi ollut tilaa vievänä hankala kuljettaa.

Tämä tilan vieminen oli todella otettava huomioon, jouduimme nimittäin laivakuljetuksena rahtaamaan tavaramme Luutsalosta Kuopioon. Tapio-laiva pyydettiin käymään Luutsalon laiturin kautta ja siihen lastattiin tavaramme. oli lokakuun puoliväli -46. päivän jo illaksi hämärtyessä.

Kuva Luutsalossa ”omasta sakista”

Takarivissä vasemmalta: Erkki, Janne, Reino Pertti ja Urho.

Keskirivissä vasemmalta: Pirkko, isä Sulo, äiti Selma ja Terttu.

Alarivissä vasemmalta: Margit, Pirjo ja Ritva. Kuvasta puuttuu Sirkka.

Tämä kuva on otettu Luutsalon asuinrakennuksen rappusilta ja tässä on vierastakin väkeä.

Ylärivissä vasemmalta: hyvin hämärästi Kauko Tuunainen, Pertti, Erkki, Janne, Reino ja Urho.

Keskirivissä vasemmalta: isä ja äiti, Sulo ja Selma Holopainen, Ritva, Pirkko ja Tuunaisen emäntä, Maria.

Alarivissä vasemmalta: Margit, Roinisen Anni-täti, Terttu, Silvennoisen Eskon naamaa ei näy, ja Pirjo.